ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IONEL-VALENTIN VLAD, PREŞEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 1

IANUARIE 2016

Anul XXVI

303

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 –

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ionel-Valentin VLAD
Acad. Cristian HERA
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Victor VOICU
Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Solomon MARCUS
Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Eugen SIMION
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Maria ZAHARESCU
Constantin IONESCU-TÂRGOVIŞTE,
membru corespondent
al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-şef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Secretar de redacție
Sofia ȚIBULEAC

Redactori I
Elena SOLUNCA-MOISE
Mihaela-Dora NECULA

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Stela ŞERBĂNESCU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Ioneta VLAD

E-mail: revista_academica2006@yahoo.com
Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

ZIUA CULTURII NAȚIONALE
Klaus Werner Iohannis, Preşedintele României, **Educația – condiție a unei culturi performante** 5
Ionel-Valentin Vlad, **Ziua Culturii Naționale – Identitatea națională** 7
Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, **Biserica Ortodoxă Română şi conştiința națională a poporului român** 10
Adrian Curaj, **Educația – proiect de țară** 13
Dan Berindei, **Identitatea națională, factor esențial de coeziune şi solidaritate** 15
Eugen Simion, **Identitatea românească** 17
Răzvan Theodorescu, **Un concept identitar şi necesar: românitatea** 20
Alexandru Zub, **Națiune culturală şi națiune politică la români în epoca modernă** . 24
Ioan-Aurel Pop, **Identitatea românilor prin latinitate – contribuția autorilor trasilvăneni** 28
Alexandru Boboc, **Eminescu şi filosofia modernă. Spațiu poetic şi „lumi posibile“** 37

24 IANUARIE 1859
Ionel-Valentin Vlad, **Unirea Principatelor Române – Credință şi Unitate Română văzută la Academia Română la a 150-a aniversare a celui mai înalt for de cultură al Țării** 47
Dan Berindei, **Învățămintele zilei de 24 ianuarie 1859** 49
Răzvan Theodorescu, **Preliminarii ale „Micii Uniri“** 51

SUB CUPOLA ACADEMIEI
Cristian Hera, **Resursele planetei se epuizează** 53
Ilie Bădescu, **Sărăcia energetică şi Europa asimetrică** 55
Iulian Iancu, **Eficiență energetică şi solidaritate** 60

PERSONALITĂȚI ISTORICE
Alexandru Zub, **Nicolae Iorga: cărți şi orizont memorial** 63

PREMIILE ACADEMIEI ROMÂNE
Premiile Academiei Române pentru anul 2013 decernate în anul 2015 67

CRONICA VIEȚII ACADEMICE 73

APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI 75

GHID PENTRU AUTORI 79

Educația – condiție a unei culturi performante*

Klaus Werner Iohannis
Preşedintele României

Stimate domnule
Preşedinte al Academiei Române,
Domnule Preşedinte Emil Constantinescu,
Preafericite Părinte Patriarh Daniel,
Domnilor miniştri,
Onorați membri ai Academiei Române,
Distinşi invitați,
Doamnelor şi domnilor,

La început de an aniversăm naşterea poetului național Mihai Eminescu şi, în acelaşi timp, Ziua Culturii Naționale. 15 ianuarie devine, astfel, de fiecare dată, un moment festiv şi un bun prilej de reflecție asupra rolului culturii în societatea noastră. Dați-mi voie însă, la debut de 2016, să exprim, înainte de toate, câteva gânduri care privesc mai degrabă întreaga perspectivă a anului ce abia a început. Putem vorbi despre memoria marelui nostru poet național Mihai Eminescu, despre importanța culturii pentru progresul unei națiuni şi nu e loc mai potrivit în acest sens decât cel în care ne aflăm. Dar tot aici, sub cupola Academiei Române, îmi doresc să vorbim despre mai mult, despre ceea ce am numit deja „România educată" ca proiect național. „România educată" se referă la educație şi informare, dar nu numai. „România educată" priveşte identitatea noastră națională, culturală şi socială. Am auzit evaluări şi analize despre ce urmează în 2016, despre cât de aprigă se anunță bătălia electorală, despre provocările la care trebuie să răspundem cu toții – preşedinte, instituții ale statului, partide, societate civilă. Ca preşedinte, sunt perfect conştient de aşteptările anului 2016, dar nu le privesc cu îngrijorare, ci cu responsabilitate şi încredere. Sper ca toți actorii politici să trateze cu egală responsabilitate aceste aşteptări pe care cetățenii le au.

Ani de zile clientelismul, nepotismul, lipsa de respect față de legi, față de cuvântul dat, disprețul față de şcoală, de cultură, de valori spirituale au fost afişate fără rezerve şi, mai mult, au impregnat imaginea publică despre ce înseamnă a avea succes în carieră, în viață şi, mai ales, în politică.

Ce poate face din anul 2016 unul special nu sunt alegerile în sine, ca act politic, ci începutul reaşezării societății pe valori, al unei schimbări culturale. Mă refer aici la o cultură a succesului bazată pe performanță, muncă, talent, onestitate şi integritate. Aceasta este o altă expresie a proiectului „România educată", căruia vreau să-i dedic anul 2016.

Doamnelor şi domnilor,

În contextul zilei de astăzi, suntem datori să privim cu atenție realitățile culturii româneşti, cu oameni, tradiții şi patrimoniu, cu specificul, excepționalul şi paradoxurile sale.

Ziua Culturii Naționale ne oferă ocazia să cinstim creatorii şi să celebrăm cultura în integralitatea expresiilor sale. Bogăția şi diversitatea manifestărilor noastre culturale reprezintă o sursă inestimabilă pentru dezvoltarea societății româneşti, pentru întărirea solidarității şi a sentimentului demnității naționale. Am avut, recent, prilejul de a mă afla în mijlocul a peste 30 de creatori populari distinşi cu titlul de „Tezaur Uman Viu". Am putut să îmi dau seama, încă o dată, de faptul că țara noastră are bogate rezerve de tradiții şi meşteşuguri culturale ce o identifică drept un spațiu al patrimoniului manității. Fie că aparțin majorității sau minorităților etnice, culturii academice ori tradiționale, în forme clasice sau dintre cele mai inovative, produse de creatori independenți ori de instituții publice, expresiile diversității noastre culturale sunt o resursă inestimabilă pentru dezvoltarea durabilă a colectivităților.

Într-o lume competitivă şi globalizată, atuurile localităților sau regiunilor din România se leagă tot mai mult de ceea ce pot oferi din punct de vedere al calității mediului şi al infrastructurii culturale şi educaționale. Într-o societate în continuă mişcare, legătura dintre oameni şi locuri e asigurată din ce în

* *Alocțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

ce mai mult de forța valorilor spirituale comune şi a patrimoniului cultural.

Nu cu mult timp în urmă s-a încheiat prima fază a selecției candidaturilor pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii – 2021. Este impresionant că 14 oraşe din România s-au înscris în această competiție. Văd în aceasta un angajament al administrațiilor locale în favoarea unui rol crescut al culturii în fructificarea identității şi competitivității locale.

Cred că, în preajma centenarului Marii Uniri şi a asumării pentru prima dată a Preşedinției Consiliului Uniunii Europene de către țara noastră, avem datoria să ne ocupăm de patrimoniu și mai ales de oamenii care servesc și reprezintă moștenirea culturală. Nu întâmplător, promovarea identității naționale, inclusiv prin prezervarea şi valorificarea patrimoniului cultural, se numără chiar printre obiectivele noastre de securitate națională.

Doamnelor și domnilor,

Din păcate, cultura este astăzi și un spațiu al paradoxurilor.

Avem, pe de-o parte, filme premiate în plan internațional și un palmares de care putem fi realmente mândri, iar pe de altă parte, o rețea de cinematografe publice care nu este capabilă să le preia difuzarea. Același contrast îl găsim între prestigiul internațional al dramaturgiei şi teatrele care îşi închid sălile aflate în imobile cu risc seismic, între patrimoniul de excepție şi muzeele care se desființează din lipsă de spații sau personal, între monumentele istorice remarcabile şi bugetul insuficient alocat întreținerii sau restaurării lor.

Avem o infrastructură culturală fragilă, de care nu ne-am îngrijit la timp și am permis ca actul de cultură să se manifeste în spații improprii, cu personal din ce în ce mai redus şi slab motivat și în condiții inadecvate, după principiul „*lasă că merge şi aşa*”.

Este momentul să schimbăm o asemenea stare de fapt, care nu onorează cultura românească. Aceasta presupune, în primul rând, voință în promovarea și susținerea culturii, în toate formele sale de manifestare, o proiecție pe termen lung care să vizeze inclusiv resurse, umane şi materiale, o strategie marcată atât prin decizie responsabilă, cât și prin continuitate şi coeziune a sistemului în ansamblu.

În acelaşi timp, nu putem avea o cultură performantă dacă nu investim în educație. Potențialul creator al tinerilor noştri nu va putea fi atins fără implicarea noastră în crearea cadrului potrivit pentru un învățământ bazat pe performanță, pe meritocrație şi pe identificarea şi promovarea la cel mai înalt nivel a adevăratelor talente. Sistemul de educație şi cercetare trebuie să aibă mecanismele de a sancționa abaterile de la principiile integrității şi meritocrației, precum şi de a susține cultura calității.

Consider că sunt întrunite toate premisele şi oportunitățile pentru a genera, în orizontul anilor 2018–2019, un angajament instituțional de a face o adevărată cauză națională din promovarea creației contemporane, din protejarea şi transmiterea către noile generații a patrimoniului cultural.

Doamnelor şi domnilor,

Aniversăm astăzi naşterea „*omului deplin al culturii românești*,” aşa cum a fost considerat Mihai Eminescu. Manuscrisele eminesciene din tezaurul Bibliotecii Academiei ne amintesc că trebuie să ne cinstim limba, cultura și patrimoniul național.

Prin semnificație și simbolistică, Ziua Națională de la 1 Decembrie și consacrarea zilei nașterii lui Mihai Eminescu ca zi a culturii naționale formează axa identitară a națiunii noastre. Exact acum 150 de ani, după ce cunoscuse Cernăuțiul, Eminescu străbătea în Transilvania locurile care urmau să fie, în toamna anului 1918, cetățile Marii Uniri.

Rolul operei lui Mihai Eminescu în desăvârşirea conştiinței de sine a României se leagă, nu întâmplător, de înființarea tot acum 150 de ani a Societății Literare Române, precursoarea Academiei Române.

Cultura este cea care face o națiune nemuritoare. Ne mândrim cu geniul lui Eminescu, păstrăm și onorăm tradiții și obiceiuri, citim istoria țării noastre și suntem recunoscători înaintașilor noștri care au luptat pentru ca România de astăzi să existe. Dar dincolo de a rememora și respecta trecutul, avem de construit un viitor.

Cu toții ne dorim, cred, să trăim într-o lume mai bună, mai educată, mai corectă și mai decentă. Dar pentru a trăi într-o astfel de lume trebuie s-o creăm zi de zi, împreună și putem face acest lucru prin cultură. Vă mulțumesc!

Ziua Culturii Naționale – Identitatea națională*

Acad. ***Ionel-Valentin Vlad***
Preşedintele Academiei Române

Eminența Voastră Domnule Preşedinte
al României, Klaus Werner Iohannis,
Preafericite Părinte Daniel, Patriarh
al Bisericii Ortodoxe Române,
Eminența Voastră Domnule ex-Preşedinte
al României, Emil Constantinescu
Onorați Miniştri ai Guvernului României,
Distinşi colegi, Doamnelor şi Domnilor
Membri ai Academiei Române,
Onorați oaspeți din Țară şi din străinătate,
Doamnelor şi Domnilor,

Sărbătorim Ziua Culturii Naționale în acest an, al 150-lea de la fondarea Societății Literare Române care devine, printr-o lege specială din anul1879, Academia Română. Un prim simbol în această celebrare, la început de an, este ziua de naștere a marelui nostru poet, Mihai Eminescu.

Ziua de 15 ianuarie este o zi de mare sărbătoare a poporului român și printr-o fericită inițiativă a Academiei Române, susținută de conducerea Țării, a fost desemnată Ziua Națională a Culturii, prin Legea nr. 238/16.12.2010 votată de Parlamentul României.

Nu se putea o unire mai potrivită a celor două sărbători, sub auspiciile cărora poporul nostru îşi începe fiecare an. La mulți ani!

De-a lungul veacurilor, credința noastră creştină (de aproape 2000 de ani) și limba au reprezentat cei doi stâlpi ai dăinuirii poporului român, ai culturii noastre, în același timp, elementele esențiale prin care ne-am integrat în cultura și civilizația europeană. Despre credința noastră creştină, care se păstrează în toate satele şi oraşele Țării, va vorbi cu toată înțelepciunea sa Preafericitul Părinte Patriarh Daniel. Eu voi prezenta în acest mesaj numai un citat memorabil al Preotului Profesor Dumitru Stăniloae asupra legăturii între credința noastră creştină şi național (națiune):

„Națiunile sunt, după cuprinsul lor, eterne în Dumnezeu. Dumnezeu pe toate le vrea. În fiecare arată o nuanță din spiritualitatea Sa nesfârșită. Le vom suprima noi, vrând să rectificăm opera și cugetarea eternă a lui Dumnezeu? Să nu fie! Mai degrabă vom ține la existența fiecărei națiuni, protestând când una vrea să oprime sau să suprime pe

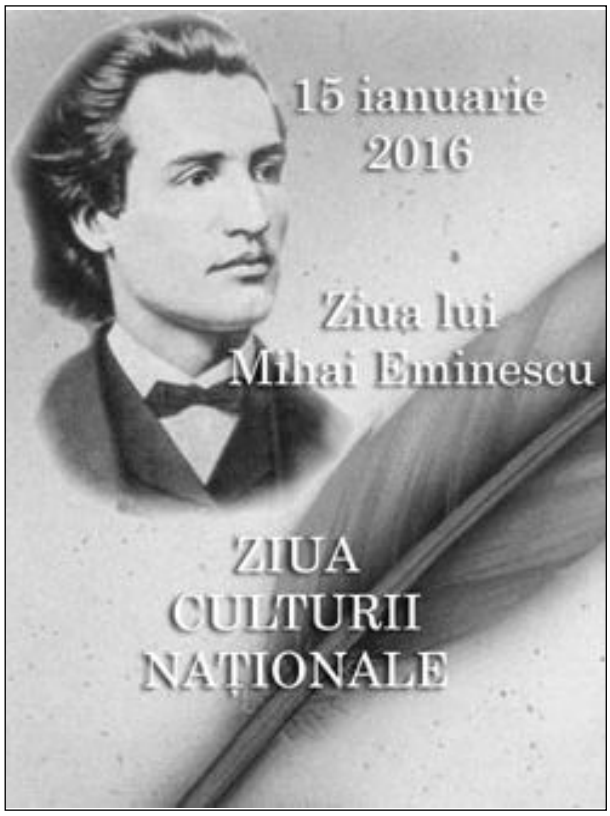

* *Alocuțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională” (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

alta și propovăduind armonia lor, căci armonie deplină este și în lumea ideilor dumnezeiești.“

Al doilea pilon al culturii naționale este limba română. În primii 800 de ani de la ocupația romană, s-a format limba română, într-un proces de amestec al latinei vulgare cu limba localnicilor, cu alte limbi ale unor popoare migratoare, asemănător formării tuturor limbilor romanice. Cam la jumătatea acestui proces (circa 400 d.C.), Niceta di Remesiana (din Dacia Mediterranea) creştinează triburile dacice dure de la Nordul Dunării (boreenii), în aşa fel încât prietenii i se adresează într-o formă emoționantă: Te duci la ***„Dacii boreici, cei care cântă laudă lui Hristos cu inimă romană!”***

Limba latină a fost în mare parte înlocuită de limba slavonă adaptată de Sf. Părinți români care se subordonau Patriarhului Ecumenic din Constantinopole. S-a scris în limba slavonă până în secolul al XVI-lea, când au apărut primele texte, utilizând deopotrivă cuvinte slavone şi româneşti şi o grafie chirilică. O carte cu mare rezonanță în epocă, tradusă şi în limbile slavă şi greacă este *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (1513–1521, anul marii înfrângeri a creştinilor de la Mohacs), comparabilă cu câteva texte similare din Occident, de exemplu *Il Principe* al lui Machiavelli, dar fără cinismul acestei cărți).

Trecând rapid în timp, din secolul al XVIII-lea, apar numeroase texte în limba română şi din 1860, se legiferează folosirea scrierii cu caractere latine. **Este timpul lui Mihai Eminescu**.

Pentru românii de pretutindeni, Mihai Eminescu a fost și va rămâne ***„omul deplin al culturii românești”***, după cum l-a numit Constantin Noica, întrucât, continua marele filosof, „*cu numele lui magic deschidem toate porțile spiritului. Dar nu e vorba de operele lui Eminescu, de cultura lui, de proiectele lui, de variantele lui, de comorile plutonice reținute sau sistemele de filosofie posibile. E vorba de tot: de spectacolul acesta extraordinar pe care ți-l dă o conștiință de cultură deschisă către tot*”.

Mihai Eminescu nu a fost numai un poet de geniu, ci și un spirit enciclopedic, un publicist curajos, un dramaturg şi un prozator de talent. A fost făuritorul limbii române moderne sau, după inspirata caracterizare a lui Titu Maiorescu, „*punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a veşmântului cugetării românești*”.

Moștenirea lăsată de Mihai Eminescu este enormă. Frumusețea limbii românești, profunzimea gândirii, dragostea de patrie, de trecutul și de tradițiile poporului român, toate se regăsesc în opera lui poetică, de prozator și de publicist, care a văzut lumina tiparului, dar și în manuscrisele rămase, adevărate exemple de trudă intelectuală. Apropierea de Eminescu este, numită de Nicolae Iorga, „***însuşi drumul către sănătatea poporului român***”.

Manuscrise eminesciene

De la înființarea ei, în anul 1866, şi până astăzi, Academia Română a cultivat marile valori ale culturii naționale şi s-a pus în serviciul Națiunii Române.

Înființată pentru cultivarea limbii române, pentru studierea istoriei naționale, a științelor și artelor, Academia Română a promovat continuu cultura națională în înțelesul ei cel mai larg. Este emoționant ce scrie Regele Carol I, preşedintele de onoare şi protectorul Academiei:

„*Nu mai puțin însă trebue să ne ocupăm și de viitor... de limba noastră, care s'a păstrat neatinsă în câmpiile roditoare ale Dunărei, în plaiurile mărețe ale Carpaților, aceste ținuturi încântătoare, descrise cu măiestrie și în o limbă așa de curată de poetul nostru popular V. Alecsandri* (N.B. şi Mihai Eminescu). *Ce sarcină mai dulce poate avea Academia decât a lua sub paza sa această limbă veche, pe care poporul o înțelege și o iubește?*"

Într-o lume care tinde să se globalizeze, o academie națională europeană, așa cum este Academia Română, are astăzi o misiune urgentă și de mare responsabilitate: să medieze corect între tendința integrării și identitatea națională.

Rolul predominant al Academiei este, fără îndoială, acela de a apăra identitatea noastră națională, adică valorile ei spirituale profunde, irepetabile, ținând cont și de tendințele actuale ale dezvoltării umanității. Iată de ce, în cadrul proiectelor de dezvoltare a României pe termen lung (2015–2035), Academiei Române îi revine realizarea unuia dintre cele mai de seamă dintre acestea: cel legat de cultura românească privită între național și universal, cu obiective bine definite în domeniul Şcolii şi educației, al atragerii spre cultură a populației țării, în special a tinerei generații, al culturii electronice, al afirmării contribuțiilor oamenilor de știință și de cultură români în știința și cultura universală.

Pentru înfăptuirea acestei misiuni, Academia Română are o rețea de 69 de institute și centre de cercetare fundamentală în toate domeniile științei și culturii, unele dintre acestea recunoscute centre de excelență atât pe plan național, cât și internațional, de cercetători de elită, căci, aşa cum nota Mihai Eminescu: „*Un popor, ca şi un copac şi ca oricare ființă organică, nu poate înainta decât* ***din sine însuşi,*** *decât dezvoltându-şi treptat aptitudinile şi puterile sale înnăscute*".

Academia Română a participat la elaborarea unei Strategii Naționale a Cercetării Ştiințifice și Inovării, corelată cu programul „Orizont 2020", cu cerințele Uniunii Europene. Academia Română este **organizatoarea „Strategiei României pentru următorii 20 de ani"** (volumul I şi volumul II, 2015).

Strategia se ocupă de **identitatea națională** și cuprinde atât obiective privind cultura națională, cât şi problemele privind respectul față de instituțiile naționale, politicile în domenii care vizează interesul național ş.a.

Fidelă obiectivelor pentru care a fost creată acum 150 de ani, **Academia Română a fost şi continuă să fie garantul menținerii și promovării culturii naționale și al afirmării ei în lume.**

La Sărbătoarea Națională a României, 1 Decembrie 2015, Preşedintele Țării, Klaus Werner Iohannis a apreciat înalta misiune națională a Academiei Române şi contribuția ştiințifică şi culturală a membrilor săi la dezvoltarea României:

„Academia Română reprezintă forul cel mai reprezentativ de consacrare ştiințifică al României şi păstrătoarea unei îndelungate tradiții spirituale a poporului român. Este esențial pentru identitatea noastră națională să ne recunoaştem valorile, pe acei oameni care au demonstrat o înaltă ținută ştiințifică pe tot parcursul vieții lor academice şi profesionale. Cred cu tărie în întărirea legăturii între cercetare şi educație, ca o condiție sine qua non a supraviețuirii unei societăți democratice, cea în care cetățenii României puternice să poată înțelege şi utiliza noțiuni ştiințifice." Academia Română a fost onorată şi prin decorarea a 15 membri ai înaltului for.

Ziua Culturii Naționale este un moment în care privim ceea ce s-a înfăptuit și **trebuie să gândim** la ce avem de realizat pentru **întărirea Culturii şi Unității Naționale**. Şi acestea pornesc din Credință, educația în Familie şi în şcoli, a Limbii Române, a Istoriei Românilor şi a ştiințelor cu deschiderea lor globalizată. Şi aceasta se poate face, aşa cum afirma un mare om de stat român, printr-o reflecție care ar trebui să ajungă în manualele şcolare: „*Numai efortul românesc dârz și demn ne poate mântui neputințele*". Să slujim Țara, deci, **cu dârzenie, demnitate și cu patriotism luminat!**

Biserica Ortodoxă Română şi conştiinţa naţională a poporului român*

Preafericitul Părinte ***Daniel***
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Membru de onoare al Academiei Române

Sărbătoarea Zilei Culturii Naționale, organizată cu solemnitate și demnitate de Academia Română, ne ajută să înțelegem că celebrarea marilor simboluri și valori ale neamului românesc este o datorie permanentă a tuturor, mai ales într-o vreme când instituții importante din societatea românească nu mai cultivă gesturi comemorative naționale.

Tema din acest an, *Identitatea națională*, este vastă și poate fi privită din mai multe puncte de vedere. Noi vom ilustra doar câteva note și elemente specifice ale credinței ortodoxe din spațiul românesc, care a contribuit la cultivarea și promovarea continuității, unității și identității neamului românesc.

Termenul de *identitate națională,* care descrie sentimentul de apartenență etnică autohtonă, este intim fiecărei persoane și depinde de felul în care persoana interiorizează reperele sale identitare cele mai importante: *limba*, *cultura* și *credința*.

De-a lungul timpului, expresia *identitate națională* a cunoscut la mulți dintre gânditorii neamului românesc mai multe formulări: *specific național* a numit-o Garabet Ibrăileanu, *spiritualitate românească* – Mircea Vulcănescu, *spirit românesc* sau *conștiință națională* – Nae Ionescu, *românismul* sau *etnicul românesc* – Constantin Rădulescu-Motru, *spațiu mioritic* – Lucian Blaga, *fenomenul românesc* este denumirea dată de Mihail Ralea, *ortodoxie* o numea Nichifor Crainic, *suflet românesc* – Constantin Noica, sau *specificul național* – George Călinescu[1].

Părintele Dumitru Stăniloae a numit-o *echilibrul românesc* și a arătat, într-un mod propriu, că acest *echilibru al poporului român*, așezat, așa cum spunea și Mihai Eminescu, *„ca o muchie de despărțire, între furtuna ce vine din Apus spre a întâmpina pe cea din Răsărit”*, a generat *o mare putere de sinteză culturală*, definitorie pentru identitatea națională românească.

Părintele Dumitru Stăniloae formula lapidar această sinteză creștinată, spunând că noi, românii, avem simțul misterului din tradiția creștină ortodoxă răsăriteană și luciditatea latină. „*Spiritul de sinteză complexă al neamului nostru* – spune el - *nu se explică numai din persistența lui din veacuri imemorabile în spațiul de mijloc între Occident și Orient, ci și în îmbinarea în el a caracterului latin și a creștinismului ortodox. De altfel, caracterul nostru latin nu e străin de vechimea ființei noastre de traci, care nu s-au mutat niciodată din acest spațiu de mijloc între Occident și Orient, ci și din îmbinarea în el a caracterului latin și al creștinismului ortodox*”[2].

Biserica Ortodoxă Română a avut o contribuție majoră la promovarea conștiinței unității spirituale a neamului românesc. Ea a cultivat în sufletele credincioșilor români conștiința trează că ei *au aceeași obârșie, ca neam, aceeași limbă și aceeași credință creștină*. Mitropoliile Țării Românești și Moldovei erau în strânse legături cu Mitropolia Transilvaniei, răspândirea cărților bisericești, ajutorarea frățească în timp de prigoană, corespondența între ierarhi, contacte personale între preoți, călugări și credincioși pelerini, fiind adesea practicate de o parte și de alta a munților Carpați.

Conștiința unității de neam a fost întărită, mai ales, prin traducerea și tipărirea cărților bisericești în limba română pentru *„întreaga semințe românească“*, punându-se astfel bazele limbii române literare, care a consolidat și mai mult conștiința unității de neam a tuturor românilor. Biserica a dăruit cărți de slujbă și de învățătură în limba poporului, înțeleasă de toți, *care au circulat în toate provinciile românești*, afirmând, adesea, în predosloviile acestor cărți unitatea bisericească și națională a tuturor românilor.

---

* *Alocuțiune susținută la sesiunea științifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională” (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

Diaconul Coresi, care a plecat la jumătatea secolului al XVI-lea de la Târgovişte la Braşov, a desfăşurat o bogată activitate tipografică de peste două decenii, tipărind cele dintâi cărţi bisericeşti. El are marele merit de a fi introdus limba română în Biserică. Lui îi datorăm primul *Liturghier* tipărit în româneşte (1570).

Cazania mitropolitului Varlaam al Moldovei, din 1643, intitulată sugestiv *Carte românească de învăţătură*, care s-a răspândit în sute de exemplare în Transilvania, întăreşte şi mai mult conştiinţa unităţii de neam a românilor, despărţiţi fără voia lor în provincii separate politic.

În prefaţa acestei cărţi, domnitorul Vasile Lupu al Moldovei exprima vizionar convingerea că, prin carte, Biserica se adresa nu doar cititorilor din principatul moldav, ci *„la toată seminţia românească pretutindenea ce se află pravoslavnici într-această limbă”*. Şi, într-adevăr, istoria confirmă circulaţia *Cazaniei* Sfântului Mitropolit Varlaam al Moldovei în Transilvania şi în toate ţinuturile locuite de români, ajutându-i să îşi păstreze în acelaşi timp credinţa, identitatea şi unitatea etnică.

Nu se poate trece cu vederea tipărirea *Noului Testament de la Bălgrad* (Alba Iulia), în anul 1648, în predoslovia căruia Sfântul Mitropolit Simion Ştefan al Transilvaniei exprima „*ideea unităţii naţionale şi necesitatea stabilirii unei limbi literare pe care să o înţeleagă toţi românii”*. De asemenea, Sfântul Mitropolit Dosoftei al Moldovei scria în predoslovia *Liturghierului* (său) din 1683 că l-a tradus în româneşte ca *„să-înţeleagă toţi“*, declarând că săvârşirea sfintelor slujbe în limba înţeleasă de popor este în duhul tradiţiei Sfintelor Scripturi şi al Bisericii Ortodoxe.

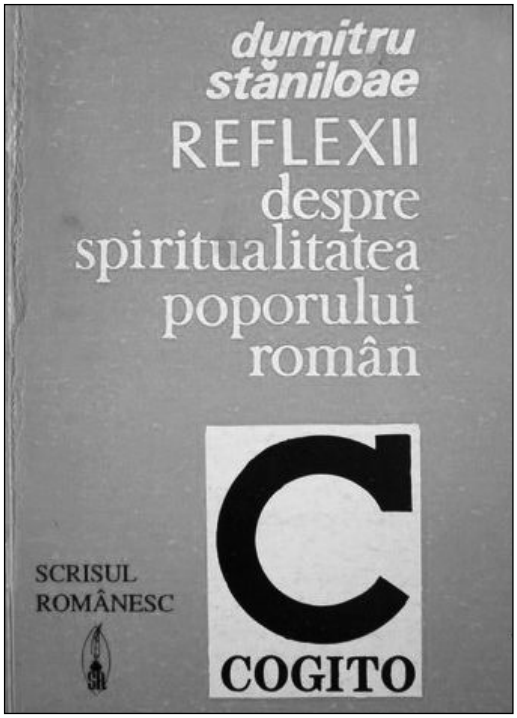

Mihai Eminescu, cunoscând bine viaţa şi istoria poporului român, precum şi rolul Bisericii şi al credinţei în dezvoltarea culturii şi a limbii române ca veşmânt viu al învăţăturilor de credinţă şi al cultului liturgic, a numit Biserica Ortodoxă „*maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii şi unitatea etnică a poporului (...)”*[3]; fiind „*păstrătoarea elementului latin (...) care a stabilit şi a unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil, încât suntem singurul popor fără dialecte propriu-zise (...)”*[4].

Liturghia săvârşită în limba română în toate provinciile locuite de români a devenit, astfel, un factor de unificare spirituală naţională, de dezvoltare a identităţii şi conştiinţei naţionale şi a culturii româneşti.

Pe de altă parte, Şcoala Ardeleană şi Biserica Greco-Catolică au contribuit şi ele la cultivarea conştiinţei unităţii de neam şi limbă, ca bază a realizării unităţii statale româneşti de mai târziu.

Aşadar, limba română şi credinţa creştină românească sunt componente fundamentale ale fiinţei şi identităţii poporului român. De aceea, negarea uneia din aceste componente reprezintă, de fapt, un atac asupra identităţii poporului român.

Astăzi, într-o lume globalizată şi secularizată, nivelatoare de identităţi culturale pentru câştig de capital financiar imediat, România trebuie să îşi păstreze identitatea şi să îşi promoveze simbolurile şi valorile spirituale. Deşi există unele beneficii ale globalizării, mai ales, în domeniul informatic şi în cel economic, totuşi piaţa globală şi sistemul informaţional mondial nu pot suplini pierderea identităţii spirituale a unui popor. În acest sens, este mereu actuală întrebarea: *„Ce îi foloseşte omului să câştige lumea întreagă, dacă-şi pierde sufletul?”* (*Marcu* 8, 36).

Doar o mai bună cunoaştere a identităţii şi a demnităţii naţionale ajută un popor să se dezvolte şi să dăinuie în istorie, intrând în dialog demn şi creator cu alte popoare.

Diminuarea sau slăbirea identităţii naţionale, la care conduce impactul unei globalizări agresive, motivată de eficienţă şi succes economic imediat, nu este benefică nici pe plan local, nici la nivel universal. Există astăzi ţări integrate de decenii în toate

structurile Uniunii Europene, sau țări fondatoare ale proiectului globalist, care *conștientizează importanța prezervării sau reinventării propriei identități naționale*.

Degradarea identității naționale trebuie oprită prin cultivarea culturii naționale, a credinței și a tradițiilor populare în cadrul cooperării globale, prin susținerea și promovarea simbolurilor și proiectelor culturale de afirmare a identității naționale. În acest sens, *este esențial să redescoperim elementele esențiale ale identității românești, pentru a transmite lumii un mesaj pozitiv despre România şi despre spiritul sau etosul poporului român*.

Un elogiu adus păstrării identității poporului român creștin îl reprezintă un citat dintr-o cuvântare a Patriarhului Ecumenic, Sanctitatea Sa Bartolomeu al Constantinopolului: „*Ne miră şi naște în noi o admirație nespusă faptul că aproape o mie de ani după martiriul Sfântului Sava (†372), populația acestor ținuturi, după nenumărate peripeții şi prigoane, şi-a păstrat credința ortodoxă şi limba latină. Este vorba de o adevărată minune a istoriei. Având în vedere mărimea actuală a Bisericii României, suntem neputincioşi în a explica cum acest mare popor ortodox a ieşit deodată din întunericul istoriei în secolul al XIV-lea pentru a asigura omenirea întreagă de faptul că supraviețuise ca popor unitar, deşi aproape necunoscut timp de secole întregi. Ca un nou Ulise întors în Itaca, scăpând de curse şi primejdii, poporul român s-a întors în lumina istoriei evitând alienarea culturală şi asimilarea sa de către alte popoare străine. Poate că secretul acestei minuni se află în credința puternică şi neclintită a acestui popor*”[5].

Această constatare a Patriarhului Ecumenic, împreună cu explicația pe care o dă, ne arată că rezistența prin credință statornică în fața tuturor răutăților este un factor de unitate şi de putere spirituală, care ne ajută în cultivarea şi promovarea continuității, unității şi identității naționale.

Adresăm mulțumiri domnului Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, pentru invitația de a participa la această sesiune științifică dedicată Zilei Culturii Naționale, felicităm şi binecuvântăm pe toți cei care contribuie prin multiplele lor eforturi ca această Zi a Culturii Naționale să devină o sărbătoare a afirmării tuturor valorilor spirituale, a identității şi demnității poporului român.

Note

[1] Ctin. Schifirneț, *Identitatea românească în contextul modernității tendențiale*, „Revista Română de Sociologie”,serie nouă, anul XX, nr. 5–6, p. 471, București, 2009.

[2] D. Stăniloae, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova 1992, p. 14.

[3] M. Eminescu, „Timpul”, 14 august 1882, în *Opere*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1989, vol. 13, pp. 168–169.

[4] *Idem*, „Liber-cugetător, liberă-cugetare”, „Timpul”, 2 februarie 1879, în *Opere*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1989, vol. 10, p. 187.

[5] Din cuvântul Patriarhului Ecumenic Bartolomeu al Constantinopolului, susținut în Catedrala Patriarhală din București, duminică, 22 octombrie 1995, cu ocazia vizitei prilejuite de aniversarea a 110 ani de *Autocefalie* şi a 70 de ani de *Patriarhat* ale Bisericii Ortodoxe Române.

Antim Ivireanul – tipărituri

Educația – proiect de țară*

Adrian Curaj
Ministrul Educației Naționale şi Cercetării Ştiințifice

Stimate domnule Preşedinte
Klaus Werner Iohannis,
Stimate domnule Preşedinte
Ionel-Valentin Vlad,
Onorată asistență,

Vă mulțumesc pentru oportunitatea de a fi astăzi alături de dumneavoastră la celebrarea Zilei culturii naționale sub cupola Academiei Române.

În fiecare an, Ziua Culturii Naționale ne cheamă să reflectăm la identitatea noastră națională şi să încercăm să-i adăugăm, de fiecare dată, noi dimensiuni. Şi cum poate fi mai bine făcut acest lucru decât prin cultură?

Identitatea națională s-a clădit prin strădania cărturarilor de-a lungul vremii. Au contribuit la ea cronicarii moldoveni, corifeii Şcolii Ardelene, paşoptiştii, ca şi multe generații de intelectuali care i-au adus valoare.

Suntem parte a unei lumi în accelerată schimbare. Un proces de globalizare în care circulă ideile, circulă oamenii. Şi trebuie să ne punem mereu o întrebare fundamentală: care ne sunt valorile comune nouă, ca națiune? Ce ne leagă între noi? Ce ne poate menține uniți? Unde putem căuta identitatea într-o lume în continuă transformare?

Sunt aproape zece ani de când România este parte a construcției europene. Spațiul internațional s-a deschis pentru cunoaştere şi pentru întărirea valorilor comune: libertate, democrație, demnitate umană.

Prin dinamismul schimbărilor aduse, şi mă refer aici cel puțin la oportunitățile de circulație a oamenilor, suntem în situația de a nu ne mai limita la a ne compara noi cu noi înşine şi cu modele despre care, poate, am citit – trebuie să ne comparăm şi să intrăm într-un schimb de idei cu noi identități. Dar mai trebuie ceva, un lucru pe care să nu-l uităm: pentru a fi cu adevărat european, trebuie să fii mai întâi profund şi adevărat român. Iar acest adevăr al ființei noastre ni-l poate da, în primul rând, cultura.

România deține resurse enorme de inteligență care trebuie valorificate. Avem ambasadori culturali peste tot în lume, de la cercetători de origine română, premiați Nobel, tineri studenți remarcabili la cele mai prestigioase universități, până la sportivi ori oameni de afaceri de succes. Cultura națională transcende orice frontiere, politice sau naturale. Şi astfel prinde rod şi se poate cultiva. În aceste momente, suntem inevitabil chemați să ne întrebăm asupra identității noastre, asupra valorilor cu care ne identificăm.

Suntem în egală măsură chemați să ne dăm şansa unui spațiu al dialogului cultural şi al valorilor. Îmi doresc ca „diaspora ştiințifică", pe care o

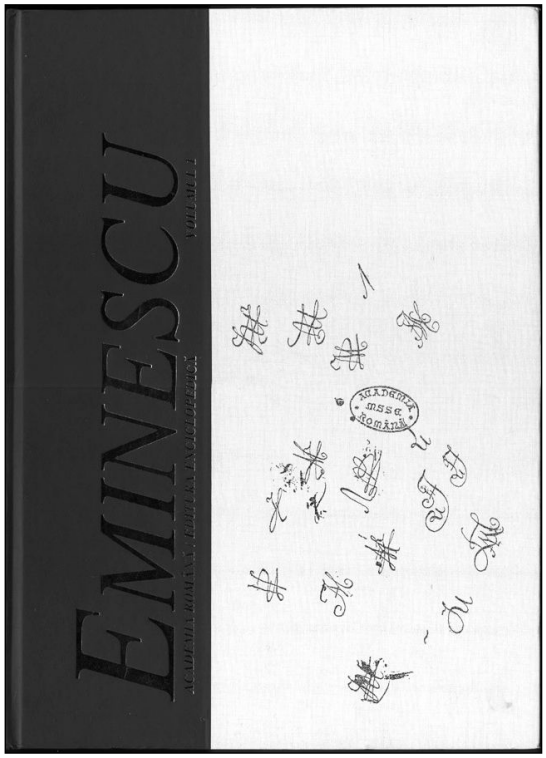

* *Alocțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

organizăm în acest an sub înaltul patronaj al Preşedintelui României, să devină o platformă de dialog fecund pentru cercetarea românească, şi nu numai. Este un real prilej de rechemare a valorilor româneşti în matca lor. Este, în acelaşi timp, un mod prin care patrimoniul cultural în diversele sale expresii reînvie şi se oferă lumii întregi.

Cultura unui popor este indisolubil legată de educaţie: prin educaţie, orizontul nostru de cunoaştere se lărgeşte, identitatea culturală se defineşte într-o societate aflată într-o dinamică majoră. La rândul ei, cultura joacă un rol major în eliberarea potenţialului creator al fiecăruia dintre noi.

Membru al Academiei Române, Spiru Haret a fost cel mai mare reformator al şcolii româneşti. Viziunea sa asupra educaţiei, exprimată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, poate fi şi astăzi de actualitate: „*Şcoala are drept scop de a forma buni părinţi de familie şi buni cetăţeni şi instrucţiunea ce se dă copiilor este nu un scop, ci unul din mijloacele de a se ajunge acolo*.“

Şcoala, aşa cum o vedea Spiru Haret, a fost angrenajul tuturor mişcărilor sociale, acel *centrum mundi* al comunităţii. Şi astăzi, şcoala trebuie să joace acelaşi rol în transmiterea reperelor culturale.

Educaţia este crucială pentru orice naţiune. Educaţia trebuie să fie proiect de ţară.

Dezbaterea naţională pe care Preşedinţia României a lansat-o cu privire la educaţie este şansa de a răspunde la câteva întrebări esenţiale pentru viitorul nostru ca naţie: De unde venim? Ce suntem? Încotro mergem? Ce vrem să construim pentru viitor? Prin ce mijloace?

Îmi doresc să putem valorifica potenţialul fiecărui copil ori adult, astfel încât România să devină mai puternică prin cunoaştere. Îmi doresc să putem da copiilor noştri şansa de a deveni „cea mai bună variantă” a lor, indiferent de locul sau contextul în care s-au născut. Aceasta vreau să fie România care să fi învăţat de la Mihai Eminescu valori precum perseverenţă, patriotism, demnitate şi deschidere la dialog.

În faţa dumneavoastră, domnule preşedinte al României, domnule preşedinte al Academiei Române, îmi reafirm hotărârea şi dăruirea de a fi, împreună cu dumneavoastră şi cu toate celelalte instituţii ale statului român, actorul unui proiect de ţară, prin care educaţia să fie motorul de redescoperire a identităţii şi de asigurare a coeziunii naţionale.

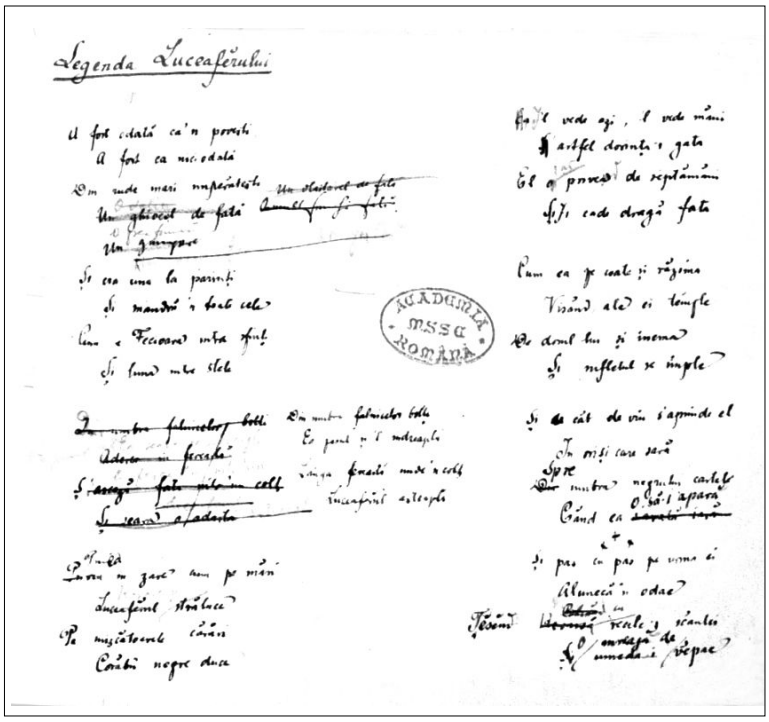

Manuscris eminescian

Identitatea națională, factor esențial de coeziune și solidaritate*

Acad. ***Dan Berindei***

Popoarele au o existență istorică şi ele trec prin mutații, uneori, decisive. Există şi o succesiune, popoare-mame, care deşi îşi încetează, la un moment dat, existența istorică continuă să fiinţeze prin popoare urmaşe. Măsura civilizației pe care ele au atins-o se reflectă în puterea ei de afirmare chiar şi la popoarele succesoare. Exemplul rasei latine este, în această privință, edificator.

Conştiința de neam, evoluată în conştiință națională este hotărâtoare. Popoarele-insulă, avându-şi existența în mijlocul unor popoare de alte etnii, sunt în mod firesc mai ataşate de rădăcinile lor. Acesta este şi cazul românilor.

După aproape 2000 de ani, nu numai Roma, dar şi împăratul Traian se mențin în mentalul lor.

În perspectiva evoluției, la un moment dat, cu atât mai devreme cu cât condițiile o impun, au loc mutații, care duc la transformări decisive în ființarea popoarelor.

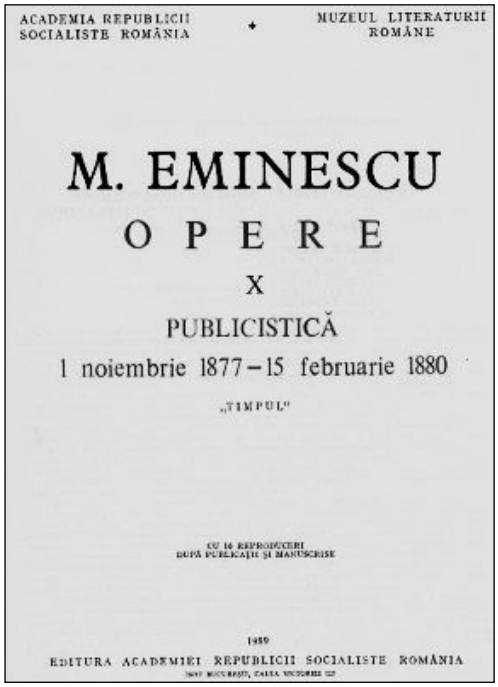
ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

M. EMINESCU

OPERE

X

PUBLICISTICĂ

1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880

„TIMPUL"

CU 16 REPRODUCERI DUPĂ PUBLICAȚII ŞI MANUSCRISE

1989

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Mutațiile trebuie să aibă la bază motivații puternice şi cursul istoriei să le confirme în perioada următoare, utilitatea şi eficiența.

Trebuie să mai avem în vedere că rareori o schimbare are loc dintr-odată. Procesele acestea au o durată, chiar atunci când ritmul istoriei este intensificat, maturizarea lor este necesară şi chiar indispensabilă.

Apărută în perioada modernă, cu rădăcini deseori puternice anterioare, o națiune, ființarea căreia reflectă o treaptă de evoluție a poporului în cauză, trebuie să manifeste o atitudine unitară, să acționeze solidar să-şi apere interesele şi locul ei în lume, să impună să i se respecte ființarea în condiții de egalitate cu celelate națiuni. Ea trebuie să-şi afirme şi să-şi apere pozițiile, să nu renunțe la existența şi la topirea ei într-un amalgam, înainte de a impune şi obține să i se respecte un loc legitim.

Avem două exemple semnificative ale fidelității față de identitatea proprie şi ale apărării cu dârzenie a propriilor interese, cel al Angliei şi al Poloniei.

Până când nu-şi va obține satisfacerea intereselor, fiecărei națiuni i se impune cultivarea şi apărarea cu fermitate a propriei ei identități, iar temeiul ei de acțiune rămâne datoria de a dobândi o situație firească în structurile nu numai politice, dar şi social-economice şi culturale ale viitorului în curs de constituire. Pentru aceasta, conducătorii țării au nevoie să fie ajutați şi chiar îndrumați de o națiune care nu şi-a încetat existența şi care trebuie să aibă ca motor această identitate națională, sentimente de coeziune şi simțământul datoriei de a acționa solidar.

Această atitudine este impusă nu numai de un întreg proces de evoluție pierdut în negura istoriei, cât şi de datoria de a-şi apăra viitorul. Forța unei

** Alocțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

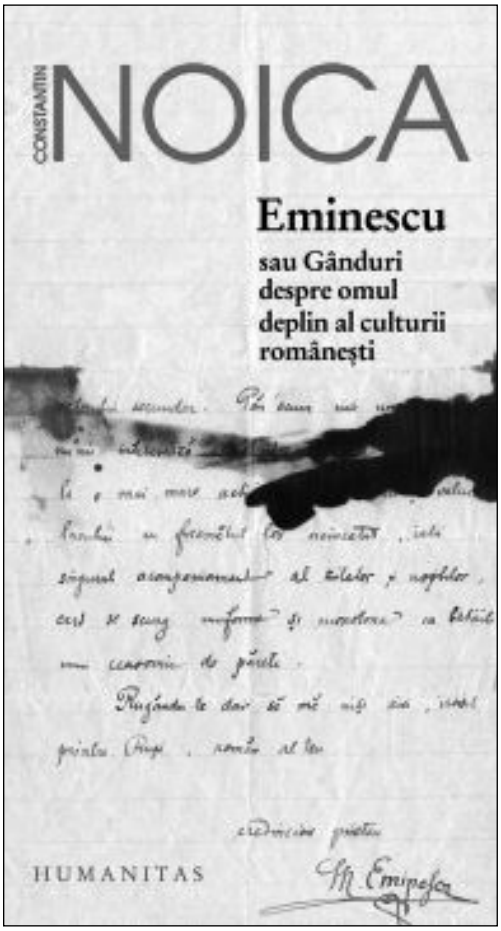

comunități umane depinde în mare măsură de numărul aparținătorilor ei, dar, mai ales, de coeziunea de care ei pot face dovadă şi de puterea lor de a o exprima. Dar solidaritatea nu reprezintă doar manifestarea unui întreg proces evolutiv, ci ea este practic necesară pentru a conferi tăria demersurilor şi a le face biruitoare.

De la 1776 şi 1789, cele două mari momente fondatoare ale lumii moderne, principiile libertății, fraternității şi egalității, s-au impus lumii. Pe temeiul lor se desfăşoară sau – din păcate, în unele cazuri! – ar trebui să se desfăşoare existența prezentă şi viitoare a umanității, ele trebuind să reprezinte temeiurile afirmării omenirii în întregul ei.

Din 2007, România a fost inclusă în Uniunea Europeană, eveniment de însemnătate majoră. Satisfacția cetățenilor acestei țări, a majorității ca şi a minorităților, a fost mare şi în largă măsură aceste simțăminte au rămas constante. Cu toate acestea, este evident că multe iluzii ale începutului de drum au fost spulberate sau au rămas neîmplinite. Bunăstarea generalizată, echilibrul social-politic al societății, instaurarea unei administrații eficiente sunt stări de fapt care încă întârzie, mai ales raportate la situația țărilor partenere din Uniunea Europeană.

Dar nimeni nu poate ajuta la depăşirea acestei situații, atâta timp cât noi înşine nu contribuim la aceasta. Solidaritatea națională este în consecință imperios necesară, egoismul trebuie lăsat de toți deoparte şi fiecare cetățean al acestei țări trebuie să-şi pună necontenit întrebarea în ce măsură a contribuit şi contribuie la un mers înainte, deoarece suma eforturilor se traduce în rezultanta locului pe care România îl ocupă în lume şi respectiv în comunitatea europeană. Coeziunea națională, sentimentele patriotice nu sunt nişte vorbe goale sau de paradă, ci ele se impun cu necesitate întregii comunități a țării, în interesul tuturor, pentru a se reuşi, cu un ceas mai devreme, complicata construcție a noii noastre Românii.

Şi iată că ajungem la rolul oamenilor de cultură ataşați acestei mult încercate Românii şi în primul rând Academiei Române, forul suprem de ştiință şi cultură pe care îl reprezentăm. Noi nu putem fi spectatori pasivi la tot ceea ce se întâmplă. Dimpotrivă, avem datoria şi chiar responsabilitatea de a fi prezenți şi de a contribui la instaurarea noii stări de lucruri şi mai ales de a apăra – în acest complex şi complicat proces – cultura noastră. Aceasta, ca expresie a simțămintelor fraterne dar, totodată, conservatoare – în sensul bun al cuvântului – şi apărătoare a identității noastre, neapărat necesare încă lungă vreme, cel puțin până când vom ajunge la nivelul de dezvoltare şi bunăstare al țărilor celor mai înaintate.

O zi pe an este închinată culturii naționale!

Să transformăm această zi într-o sărbătoare a spiritului, dar şi a simțămintelor fireşti de ataşament față de această țară, patrie a tuturor locuitorilor ei, dar trăind dintotdeauna sub semnul Romei eterne.

Identitatea românească*

Acad. ***Eugen Simion***

Doamnelor şi domnilor,

Nu este prima oară când vorbim, aici, în Aula Academiei Române, despre identitatea şi despre valorile spiritualităţii noastre în confruntarea lor cu ceea ce sociologii culturii mai vechi numeau *spiritul veacului* sau *mentalităţile timpului*. O temă ce vine şi revine, cum ştiţi, în cultura noastră, începând (dacă luăm ca punct de referinţă literatura scrisă) cu cronicarii noştri. Aceştia reclamau originea noastră latină (*noi de la Râm ne tragem*) şi încercau să ne determine *firea* („feldeinţa" noastră, cum îi zice Cantemir), adică modul nostru de a fi şi modul nostru de a ne situa în lume, cum spun filosofii mai noi (existenţialişti). Tema trece de la o generaţie la alta şi, cine citeşte cu atenţie documentele lăsate de români şi de străinii care i-au vizitat, îşi poate face o idee: a) despre *cum se văd* românii, ei între ei, şi b) cum îi văd alţii. Prin alţii se înţelege cu precădere misionarii (îndeosebi misionarii catolici dar şi alţii, ortodocşi) care, trimişi de Roma sau de alte centre religioase, ajungeau în Ţările Româneşti pentru a vedea starea Bisericii lor în această parte de lume situată la intersecţia mai multor popoare, mai multe limbi, mai multe religii, tradiţii, mentalităţi, istorii. Cei mai mulţi dintre ei nu se mulţumesc să cerceteze starea Bisericii lor într-o lume majoritar ortodoxă, ei observă şi modul de a fi al acestui popor „schismatic", cum îi spun unii, situat într-o geografie deloc liniştită. Şi ce aflăm? Că cei ce zic că se trag de la Râm sunt oameni, răbdători, săraci, cotropiţi de dări, gata oricând să fugă şi să se ascundă în munţi atunci când peste ei vine potera să le ia tot ce au în curte sau în casă (pentru că nu şi-au dat dările!) sau când năvălesc cetele de „nemernici". *Nemernicul* înseamnă în limba de atunci, să nu uităm, un individ străin de loc. Sensul moral (peiorativ) a apărut mai târziu şi din el a dispărut nuanţa iniţială. Unii ne cred inerţi şi necredincioşi, gata oricând să trădăm, alţii, dimpotrivă, consideră că suntem oameni credincioşi, cu frică de Dumnezeu, buni la suflet, omenoşi, primitori, viteji în războaie; femeile din nordul Dunării sunt frumoase şi, în podoabele de sărbătoare, par nişte regine.

Dimpotrivă – scriu alţii în rapoartele lor – românii nu se ţin de cuvânt şi, trăind prea mult timp sub stăpâniri străine, au devenit nestatornici, nu te poţi încrede în ei, nu vor să muncească, se vaită tot timpul şi, în faţa primejdiilor, preferă să abandoneze, refuză confruntarea cu duşmanul şi, prin toate acestea, şi-au creat, în istorie, o filosofie de existenţă bazată pe ideea de *resemnare*: este morala şi legea lui *ce-o fi o fi*, *asta-i situaţia, nu avem ce face, ce-o vrea Dumnezeu* etc.

Preluată, dezvoltată, împodobită cu concepte, filosofia resemnării a devenit, mai târziu, filosofia de viaţă a baciului mioritic, care, aflând că va fi ucis de fârtaţii care vor să-i ia turma, imaginează o nuntă cosmică în loc să se confrunte cu agresorii săi… Pentru că un mare filosof (Blaga) a pus morala acestei splendide balade în termenii unei filosofii de existenţă a făcut din ea un concept reprezentativ pentru spiritualitatea noastră. *Mioritismul* a dăinuit şi a devenit, în speculaţiile despre specificul şi identitatea noastră, un punct de referinţă. Mulţi (mă refer, aici, la oameni de cultură) îl acceptă, alţii îl consideră inesenţial, nespecific, dovada unei laşităţi fundamentale. Printre aceştia din urmă se află, după cum se cunoaşte, un mare moralist (modern şi antimodern în acelaşi timp), Cioran. În toate scrierile sale – româneşti şi franţuzeşti – el neagă cu o strălucitoare vehemenţă *complexul mioritic* şi toate celelalte valori ale tradiţiei spirituale româneşti într-o carte celebră (*Schimbarea la faţă*, 1936), cea mai dură şi – paradoxal – şi cea mai fascinantă ce s-a scris vreodată despre noi, românii. Cioran, fiu de preot ortodox, n-a ocolit, după cum, iarăşi, cunoaşteţi, nici religia ortodoxă în această uriaşă antimitologie românească. Dar, ce curios!, Cioran – graţie forţei de creaţie şi originalităţii limbii sale – reuşeşte ca *antimitologia*, pamfletul ideologic şi moral din *Schimbarea la faţă* şi *Lacrimi şi sfinţi*, să se transforme, în cele din urmă, într-o splendidă

* *Alocuţiune susţinută la sesiunea ştiinţifică dedicată Zilei Culturii Naţionale cu tema „Identitate naţională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

mitologie a nedesăvârșirilor … Așa o citim azi, așa mi se pare a fi, în substanța ei profundă, literatura acestui moralist care, dintre toate valorile umanismului european, nu acceptă decât *muzica* și, lucru iarăși curios, *mistica sfintelor*. Morala fabulei cioraniene (o fabulă a negativităților românești) este că marea creație învinge ideologia și-i transfigurează sensurile. Arta – putem spune, parafrazând o propoziție celebră, are totdeauna dreptate, chiar şi atunci când nu are dreptate ideologic.

Doamnelor și domnilor,

Am făcut acest lung ocol pentru a putea ajunge la ceea ce se întâmplă în zilele noastre cu identitatea românească. Cei care au vorbit înaintea mea v-au pus deja în temă și au avansat, după mine, ipoteze valabile. Să întăresc și eu ideea că este imperios necesar, azi, să vorbim despre *românitate* (adică identitatea noastră națională sau, cum este numită mai des, în ultimii ani, în limbajul de la Bruxelles, de *identitatea noastră culturală*). Ne silește să facem acest lucru și *să-l facem bine, serios, fără multă retorică*, evitând cele două primejdii care amenință de regulă orice dezbatere la noi: a) *localismul întunecat, nombrilismul, mulțumirea de sine și lauda deșănțată de sine* şi b) *negația de sine, jeluirea continuă, minimalizarea valorilor tradiționale, nefericirea de a fi român, nenorocul românesc, blestemul de a rata, fatalitatea adamismului nostru* etc. Cum să facem ca să ne lepădăm de aceste complexe sau de aceste inacceptabile aroganțe prostești, înjositoare – și unele și altele – pentru spirit? Ce trebuie să strivim în noi și, cu un efort de luciditate și cu un spor de cunoaştere, să încetăm să ne mai bocim tot timpul? Ce trebuie să spunem pentru a accepta ideea că *a fi român* nu este niciun handicap în lumea de azi, dar niciun privilegiu ocolit de orice grijă și de orice responsabilitate?

Cu câțiva ani în urmă, la 15 ianuarie, de ziua lui Eminescu și ziua în care am sărbătorit *Ziua Culturii Naționale*, îmi amintesc că, tot aici, în Aula Academiei Române, mi-am pus întrebarea ce *înseamnă a fi bun român* (un român european) în condițiile procesului de globalizare și ale unei postmodernități ce trece dintr-o criză economică în alta și care antrenează, inevitabil, o imensă criză morală în societatea europeană. Îmi amintesc că am început, atunci, prin a acuza răul pe care îl aduce politica excesivă sau, mai exact, politicianismul agresiv și nevertebrat care a acaparat viața noastră. A acaparat și a strivit, pur și simplu, existența individului. Politica a devenit – ziceam – preocupațiunea principală a românilor. Media românească este acaparată completamente de tema politică. Ceea ce înseamnă: o retorică intolerabilă, personaje caragialești și, ca efect, un sentiment compact de cădere în istoria măruntă, în anecdotică joasă, un sentiment de exasperare… A fi român înseamnă, în aceste circumstanțe, că el se află cu adevărat în urma Europei și că a ajuns să fie modelul negativ („barbar”) al comunității europene.

Să schimbăm palierul: ce înseamnă, totuși, *a fi bun român?* Bun, nu în sens rasial (optica filosofilor din anii ’30!), ci spiritual, moral? După mine: românul este fundamental un spirit european din răsărit, cu o puternică rădăcină mediteraneană, un spirit de sinteză – cum a demonstrat Eliade şi cum s-a spus, pe drept, în repetate rânduri de către alții –, un om care a trecut mereu printr-o istorie rea, de aceea a devenit tolerant și vigilent (putem să-i spunem: temător, suspicios) și a practicat în relațiile cu alții o diplomație bazată pe omenie și răbdare. În fine, românii suferă de adamism, au construit, adevărat, din fuga cailor (G. Călinescu), dar ei au, cu toate acestea, un sentiment puternic de stabilitate istorică și sunt, în genere, naturi stabilizatoare. Românul este, cred, un spirit creator în profunzimile lui, nu un spirit pustiitor, chiar dacă îi place să tachineze și să cârtească. Ce i-ar mai trebui ca să reușească în istorie și să scape, acum, de reputația rea pe care i-au dat-o infractorii ei risipiți prin Europa? O administrație, desigur, mai coerentă, mai performantă și mai cinstită, suprimarea, apoi, a bacșișului, oameni politici serioși, competenți și veritabili patrioți, oratori care să gândească înainte de a vorbi, iar când vorbesc, să gândească în spirit național și să vorbească în limbaj european, o inteligență care să-și depășească idiosincraziile, complexele și să vegheze asupra valorilor naționale și să nu se rușineze de românitatea ei și, mai ales, să nu se conteste tot timpul, în fine, a fi un bun român european înseamnă mai multă înțelegere și mai mult respect față de condiția de a fi român…

Așa gândeam, așa scriam în micul meu discurs despre identitatea românească și despre statutul *bunului român european* cu cinci ani în urmă! S-a schimbat ceva între timp? Ca să nu intru în contradicție cu mine însumi, adică să nu încep să mă jeluiesc și eu, să spun că, dacă s-a schimbat ceva în bine în lumea românească, este faptul că, *trecând prin atâtea drame*, am rămas totuși în viață și gândim azi la noi și la lumea ce ne înconjoară și de multe ori ne agresează, cu mai mare luciditate și, poate, ceva mai constructiv. Căci asta ne omoară pe noi, admiratorii lui I.L Caragiale: suntem prăpăstioși,

ne gândim mai mult la rele, suntem superstiţioşi şi ne apucă des întristarea, *mon cher*...

Doamnelor şi domnilor,

Ca să rămânem în istorie trebuie, cred:

1. Să ne îngrijim de limba noastră, s-o studiem ca lumea în şcoală, să-i învăţăm pe copiii şi nepoţii noştri s-o vorbească corect, să nu se ruşineze de ea (româna este, să nu uităm, o limbă ce a dat mari poeţi, e o limbă frumoasă, rodnică, cu o doză mare de poeticitate, a recunoscut acest fapt până şi Cioran, filosoful care nu acceptă multe lucruri din tot ce există).

2. Să nu ne ruşinăm aprioric, de condiţia noastră (condiţia de român), să n-o hulim, să nu ne plângem mereu de *nenorocul românesc*, încetând să-l mai considerăm un blestem, o fatalitate pentru noi. Norocul şi nenorocul există pretutindeni şi pot atinge orice individ, indiferent de condiţia lui. Pe de altă parte, trebuie să lepădăm de la noi orgoliul preeminenţei noastre, nesăbuita părere că noi, românii, latini de răsărit, situaţi în „calea răutăţilor", pui de lei etc…. suntem buricul pământului şi, în pieptul nostru de aramă, nu intră nicio angoasă, nicio nenorocire, nicio slăbiciune omenească… Să luăm lucrurile cum sunt şi să-i disprețuim pe zelatorii, dar şi pe detractorii noştri. Să încetăm să-l tot denigrăm pe Eminescu, cum tot facem de bune decenii, şi, în genere, să fim mai atenţi cu valorile spirituale româneşti. Pe multe le-am scos din manualele şcolare, după cum am scos din manuale istoria noastră pe motiv că trecutul şi miturile nu ne mai interesează: ne împiedică, zic unii istorici firoscoşi şi productivi ca o uzină de detergenţi, că miturile stau în calea noastră spre Europa, ne ţin într-o condiţie provincială, *localistă* şi, deci, conservatoare. Eroare! Mare eroare! Miturile ne ţin în istoria spiritului, fără ele ne pândeşte neantul…

3. Identitatea noastră înseamnă şi *biserica* noastră. În jurul ei s-a format cultura română şi, în fond, ea, biserica (religia) *a ţinut* istoria noastră. O mare greşeală s-o hulim netrebnic. Am observat că, în ultimul timp, este un atac fără noimă la adresa bisericii ortodoxe şi, în genere, a religiei. Cei ce-o fac ori nu ştiu ce fac (şi este grav), ori ştiu şi este şi mai grav… În ambele situaţii *românitatea* este atinsă în zona ei cea mai profundă pentru că, în afară de ceea ce ştim că reprezintă, biserica este cea care formează şi veghează asupra moralei comune.

4. Mai este ceva ce mi se pare poate mai grav decât orice, când e vorba de cultura naţională şi, *ipso facto*, de identitatea românească: teama de a discuta despre ea în termenii lucidităţii şi respectului, ca să nu spun în termenii responsabilităţii. Mai mult: am scos din manualele de istorie termenul de *naţiune* pe motiv că *naţiunea* nu mai este un termen acceptabil în limbajul corectitudinii politice. Este o aberaţie, evident. Nu trebuie s-o acceptăm şi, dacă sunt politicieni (inclusiv politicieni cu funcţii decisive la Bruxelles), trebuie să denunţăm ignoranţa sau, dimpotrivă, intenţia lor ascunsă antinaţională… Nu poţi fi un bun european, dacă eşti – pe faţă sau în ascuns – împotriva a ceva – ceva esenţial – ce reprezintă spiritualitatea, cultura, identitatea unui popor…

Urmăresc, din când în când, spectacolul pe care îl dau *internaţionaliştii, globaliştii noştri* foarte iritaţi că inteligenţia românească are încă ezitări şi nu se leapădă, radical, de miturile spiritualităţii româneşti. Am impresia că aceştia s-au înmulţit în ultima vreme şi au acaparat scena culturii române din ce în ce mai confuză. Nu-i nicio îndoială că politicienii din epoca noastră nu pun mare preţ pe cultură, dacă judecăm după bugetul repartizat, anual, culturii. Este modest, aproape simbolic. Ce trebuie să facem pentru a-i trezi din inerţia lor păguboasă? Cum să facem pentru a-i convinge că, fără o mare cultură (cultura în sens larg – de la sistemul de învăţământ până la grija faţă de monumentele de artă şi la grija faţă de simbolurile istoriei), nu vom progresa în ordine materială, vom pierde şi ce am avut, tinerii se vor *desţăra*, vor pleca în număr mare, din ce în ce mai mare, iar bătrânii vor dispărea, rând pe rând, în amărăciune şi scârbă, umiliţi că nu-i bagă nimeni în seamă după ce o viaţă întreagă au muncit, în fine, înainte de a-i chestiona şi a-i culpabiliza pe oamenii politici (şi avem de ce) n-ar trebui, oare, ca inteligenţia românească (atât de *înduşmănită*, *disperată*) să-şi reamintească faptul că patriotismul nu-i un cuvânt de ruşine, că românitatea nu-i o vorbă oarecare, că responsabilitatea faţă de naţiunea ta şi cultura ta este, totuşi, o datorie sacră a creatorului, că *omenia* (compromisă, poate, de „etica şi echitatea socialistă") reprezintă, totuşi, morala noastră comună, tradiţională, că iubirea faţă de spaţiul românesc (*locul* în care ne-am născut şi în care am trăit) este un element al identităţii noastre? Ce trebuie să continuăm din ce ne-au lăsat înaintaşii, ce mentalităţi trebuie să abandonăm şi cu ce să începem pentru a limita *adamismul* nostru şi a duce la capăt proiectele noastre sociale şi culturale, în aşa fel încât ţăranii noştri (care au ţinut istoria noastră şi au păstrat identitatea noastră) să nu mai trăiască sub pragul sărăciei şi al disperării şi, în genere, pentru ca partea noastră de inteligenţă, bunătatea şi demnitatea românească să primeze în tot ceea ce facem şi numele de român să fie primit – cum merită – cu iubire şi stimă?

Un concept identitar și necesar: românitatea*

Acad. ***Răzvan Theodorescu***

Cu şaizeci de ani în urmă (1955), într-o țară de mare tradiție intelectuală şi politică[1], ce nu-şi uita locul ocupat cândva pe eşichierul mondial, un istoric celebru al artelor şi al arhitecturii, germano-britanicul Nikolaus Pevsner scria o carte de răsunet intitulată *The Englishness of English Art (Anglicitatea artei engleze).* Fără sfială şi fără temerea unor critici acerbe din partea agresiv-măruntei erudiții, reputatul autor – un străin venit în spațiul Albionului – a pus în lumină tot ce a putut fi permanență stilistică, propensiune formală, spirit al epocii în fiecare mare moment al artei insulare, de la goticul perpendicular la Hogarth, de la Reynolds la grădinile romantice.

Cartea şi teza sa au convins. Ar fi excesiv oare să vorbim într-o zi, în termeni cumpătați, epurați de complexe inutile, întemeiați la tot pasul pe datele observației istorice, etnografice, stilistice, de „românitatea" artei, mai larg, a culturii româneşti?

Dacă avem în minte tot ce s-a putut făuri conceptual în această cultură românească în prima jumătate a secolului trecut – de fiecare dată la nivelul unei superioare eseistici, întru conturarea şi demonstrarea unui spirit, a unui specific, a unui „suflet național", de către scriitori şi filosofi, psihologi şi artişti, esteticieni şi istorici, arheologi şi critici, de la Ibrăileanu şi Lovinescu la Blaga, de la Drăghicescu la Ralea sau Şirato, de la Pârvan şi Călinescu la Mircea Vulcănescu, de la Camil Petrescu şi Mircea Eliade la Dan Botta şi la Noica – răspunsul nu ar fi foarte greu, nici lipsit de aura autenticei, pasionatei reflecții pe marginea faptului de cultură, de artă românească. Deschid o scurtă paranteză.

Cercetarea dicționarelor ne poate arăta că termenul de „românitate", indicând caracterul românesc, specificul românesc, descendența românească a unui fapt de civilizație, este mai puțin folosit[2], atunci când nu este socotit drept învechit şi rar[3]. Fără să doresc a polemiza cu prietenii lingvişti voi spune că, după opinia mea, termenul de „românitate", cu un sufix împrumutat de la substantivele de origine romanică, conține o organicitate flexibilă pe care nu o are cu mult mai folositul „românism" – socotit ca desemnând sentimentul național al românilor[4] –, cu o nuanță militantă care îi poate scădea credibilitatea la folosire (când, de pildă, am vorbi despre – aleg la întâmplare – „cruciada românismului").

Reîntorcându-mă la cartea lui Pevsner voi mai aminti interesanta sa observație: „*The history of styles as well as the cultural geography of nations can only be succesful… if it is conducted in terms of polarities*"[5].

În acest sens tocmai, cu ani în urmă notam împrejurarea că în cultura noastră cel puțin o polaritate există şi ea constă în împletirea spontaneității fruste a timpurilor arhaice cu armonia, echilibrul şi liniştea clasicității[6]; cea dintâi uneşte blocurile de piatră ale cetăților dacice din munții Orăştiei cu bârnele puternice ale caselor şi bisericilor de lemn din Maramureş sau Gorj, brâncuşiana *Cumințenie a pământului* cu ciopliturile lui Vida Gheza şi Apostu, cea de a doua merge de la echilibrul Voronețului şi al Pătrăuților la reculegerea ctitoriilor cneziale din Hațeg, de la armonia picturilor exterioare de la Arbore, Moldovița şi Sucevița la eleganța pânzelor lui Pallady.

Dacă locul civilizației noastre se află într-o Europă de Sud-Est ce aparține Răsăritului continentului[7], aşadar uneia din cele două Europe complementare care, sper, spulberă iluzia unei Europe unice cu iz de cazarmă[8], el se găseşte şi într-un spațiu euromediteranean – şi el complementar celui euroatlantic de care se deosebeşte sensibil din punct de vedere economic, social, psihologic şi cultural –

* *Alocțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

care îl leagă în chip fericit de chiar rădăcinile istorice ale continentului.

O trăsătură incontestabilă a românității este deschiderea către toate orizonturile geografice şi culturale. Am vorbit cândva despre România ca despre o „Europă în miniatură", singurul loc unde – după dispariția Iugoslaviei – poți întâlni, alături de toate formele de relief, toate confesiunile şi toate religiile aceluiaşi continent, toate stilurile artistice şi arhitectonice, de la lăcaşuri greco-romane la clădiri „*art nouveau*" şi cubiste; ba chiar poți găsi această diversitate până la nivelul fundamental al limbii despre care, într-un text mereu citat, ne spune câte ceva încă Grigore Ureche: „*Aşijderea şi limba noastră din multe limbi ieste adunată şi ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prin prejur, măcar că de la Rîm ne tragem, şi cu ale lor cuvinte ni-s amestecate*"[9], fostul elev al iezuiților din Polonia amintind vocabulele latineşti, „frânceşti", greceşti şi leşeşti, turceşti şi sârbeşti.

Această diversitate genuină va fi fiind, probabil, şi explicația unei particularități ce se cere mereu menționată: apartenența, puțin frecventă pe alte meridiane, a unor personalități de origine română la mai multe culturi, din Renaştere până în avangardă, de la Nicolaus Olahus şi Petru Movilă, la Nicolae Milescu şi Dimitrie Cantemir, de la Tristan Tzara la Marcel Iancu şi Eugen Ionesco.

Scriam în introducerea la cel de-al treilea volum al tratatului academic de *Istoria românilor*[10] că două sunt elementele definitorii ale „romanicilor Orientului": latinitatea şi statalitatea. Rând pe rând, de-a lungul anilor, am cercetat expresiile culturale ale singurei ortodoxii latine şi ale singurei latinități ortodoxe din lume, lipsa de ostentație a primelor noastre monumente medievale creştine de la Curtea de Argeş şi Rădăuți – fără dimensiunile uriaşe sau bogăția materialelor puse în operă pentru foştii nomazi şi foştii păgâni abia creştinați, la Pliska şi Preslav, la Kiev şi Novgorod, la Székesfehérvár şi Studenica –, aşijderea claritatea formelor arhitecturale şi armonia cromaticii din arta populară şi cultă, nuanțele individualismului românesc de sorginte latină, cu ataşamentul total ametafizic pentru realități. După cum, în legătură cu statalitatea românească păstrată în timpurile Turcocrației, m-am aplecat asupra „mentalității tranzacționale" în cuprinsul căreia intră geniul negocierii, arta disimulării, prudența politicii – mergând de la sfaturile lui Ştefan cel Mare către urmaşi până la zăbava întru alianțe a Brâncoveanului –, paternalismul recurent, în formula liderului mesianic chiar, fatalismul de sorginte bizantină, ingeniozitatea unor soluții, iarăşi politice, la răscruce de imperii, dintre care cea mai notabilă rămâne dubla alegere a lui Cuza în ianuarie 1859. Individualismul de descendență latină, ca parte a românității căreia „nu-i place tovărăşia"[11] îşi va fi avut originea în adâncurile Evului Mediu, aşa cum o arată un episod din veacul întemeierilor de țară[12]: în jurul lui 1370, în timpul domniei muntene

Mânăstirea Vodița, județul Mehedinți

a lui Vladislav I – pe când sârbul Nicodim întemeia primele mânăstiri ştiute la noi Vodița şi Tismana – aflăm că unii călugări români ajunşi la lavra athonită Cutlumuz se întorc pe meleagurile lor refuzând traiul comunitar, cenobitic sau chinovial, pe care îl aveau οι ρωμαιοι – de fapt greci şi slavi (bulgari, ruşi, sârbi) trăitori la Sfetagora –, aceşti οὐγγροβλάχοι preferând viața idioritmică, izolată, solitară, retraşi în codrii şi margini de poiene, o viață singuratică şi reflexivă, într-un trai robust, țărănesc.

Investigațiile de etnopsihologie, analizând deopotrivă fondul biologic, mediul geografic şi trecutul istoric al unui popor – realizate la noi de, de mult timp uitatul, Dumitru Drăghicescu în 1907, până la Constantin Rădulescu Motru exact trei decenii mai târziu, legat de tradiția maioresciană şi având descendenți pe Nae Ionescu şi pe Mircea Eliade – au privit şi către ortodoxia noastră latină, parte a românității, despre care scriam cu ani în urmă, încercând să o fixez în centrul lumii româneşti[13].

Era o lume a cumpănirii şi a toleranței, carteziană „*avant la lettre*", şuguind cu sfinții şi râzând bonom de isprăvile lui Satan în cărțile şi în zugrăvelile populare cu atâtea „Judecăți de Apoi", într-o laxitate a disciplinei credincioşilor în lăcaşul bisericesc condamnată aspru de către orientalul caucazian Antim Ivireanul („*vorbim şi râdem şi facem cu ochiul (...) mai rău decât pe la cârciume*"[14]); o lume fără niciun fel de aderență la entuziasmele mistice şi la sfâşierile eretice ale învecinatelor medii slave, pendulând între sacru şi profan, între, pe de o parte, majestatea reculeasă a lăcaşului împodobit cu fresce sau exiguitatea spațiului închis al locuinței țărăneşti descinzând din megaronul preistoric şi, pe de altă parte, penumbra pridvorului de biserică sau de prispă a unei case deschise către natura pe care o insinuează în viața de zi cu zi a românului. Şi cu acelaşi prilej, continuam reflecția mea[15]: aflată în spațiul unei tradiții ortodoxe cezaro-papiste, absolutiste nu odată, într-unul al ruralității economico-sociale cu al său corolar care este mentalitatea nobiliară, civilizația românească a cunoscut frecvent, în epoca sa veche şi în pragul primei modernități[16], atitudini de autoritate monarhică ce compensau, nu o dată, slăbiciuni politice şi crize morale (cazul fanariot este notoriu); atitudini reluate cu mai mult sau mai puțin succes, cu mai multă sau mai puțină dexteritate culturală, în ceea ce a fost – ba chiar este şi va mai fi încă – un cult al liderului (prefer această sintagmă celei tocite şi false de „cult al personalității", uneori fiind vorba – spre a pomeni o găselniță a lui Şerban Cioculescu, cred – de câte o „personulitate").

Asemenea atitudini monarhice – traduse în conştiințe dinastice, în proclamarea lor prin arhitecturi funerare şi iconografii pictate, prin cronici de familie şi inscripții dedicatorii – ne conduc cercetarea spre cel de al doilea element definitoriu al românității, anume statalitatea, fără de care realitatea „domniei" ar fi fost inoperantă. Aici va trebui să ținem seama de rezultatele celor mai recente studii de turcologie de la noi; acestea au arătat limpede că după momentul de rezistență românească în fața ofensivei otomane, între sfârşitul secolului al XIV-lea şi prima jumătate a secolului al XVI-lea, a venit cea de a doua etapă a locului românilor în sistemul Turcocrației: este vorba despre dominația indirectă, în fond de autonomie după a doua jumătate a veacului al XVI-lea[17], determinată de rațiuni economice ştiute, în condițiile europene în care tribut către Poartă plăteau şi Imperiul german şi Dubrovnik-ul, de pildă[18].

Aceleaşi cercetări de arhivă indică, în zona generalizantă a etnopsihologiei, faptul grăitor al solidarității magnaților unguri din Ardeal înaintea cererilor Porții şi, dimpotrivă, dezbinarea boierimii moldovalahe[19] (chiar şi în fața primejdiei cu transformarea în paşalâc, voită la 1595, de Sinan paşa)[20].

În aceste noi condiții de după 1550, de negociere cu succes a unor autonomii politice şi spirituale, am denumit atitudinea românească în fața presiunii Islamului – ca o nouă particularizare în cuprinsul primei noastre modernități – drept o „mentalitate tranzacțională" .

Adaptam astfel, de fapt, unei secvențe istorice precise formatoare de ființă națională, caracterizarea pe care, acum optzeci de ani Mihai Ralea o folosea într-o cunoscută investigare a fenomenului românesc[21], atunci când vorbea despre „spiritul tranzacțional" în materie de politică şi morală[22].

Vechi creştini şi sedentari[23] înconjurați de mase uriaşe de păgâni migratori, latini în abia amintitul ocean slav şi asiatic, aflați în calea imperiilor creştine şi ataşați unui cult soteriologic al conducătorului arătător de drum, românii se particularizează prin „mentalitatea tranzacțională". Aceasta descinde, în trecutul românesc, din particularitatea esențială că, în ansamblul Europei Orientale – cu excepția imperială a Rusiei – numai aici s-a păstrat, neîntrerupt, un stat organizat cu cârmuitori şi dinastii proprii, cu principi independenți la început, autonomi mai apoi. Aceasta, în vreme ce, rând pe rând, Bulgaria în secolul XIV-lea, Serbia, Grecia, Albania în secolul al

XV-lea, Ungaria şi Cehia în secolul al XVI-lea, Polonia în secolul al XVIII-lea, cădeau în felurite stăpâniri, turcească sau habsburgică, rusească sau prusacă.

Pentru conservarea acestui stat, pentru ocuparea scaunelor princiare de la Bucureşti, Iaşi şi Alba Iulia pertractările permanente au fost, aşadar, necesare – cu tot ce implicau ele moral şi material –, în acest fel dăinuind ceea ce se numea în limbajul Sublimei Porți, „ticăloasa raia" (păstrarea statului a făcut ca şi emigrația politică să nu fie un fenomen curent în cazul nostru – spre deosebire de atâtea cazuri est- şi chiar central-europene, de unde şi slăbiciunea excesivă şi endemică a organizărilor târzii ale unei atare „emigrații" după cel de-al Doilea Război Mondial).

Aici, alianțele deconcertante, trădările oportune, asasinatele politice, corupția nestăvilită – cuvântul „mită", de exemplu, apare încă într-un text de epocă brâncovenească, aşa-numita „cronică anonimă"[24] – fac casă bună cu flatarea, cu fraza hiperlaudativă pentru liderul local, autentic „homo magus" mesianic, de la Carol al II-lea la Codreanu, de la Antonescu la Gheorghiu-Dej şi la Ceauşescu, sau la vremelnicul stăpânitor străin, de la padişahul stambuliot la țarul rus şi la „chesarul" de la Viena, până la Hitler şi la Stalin.

Latinitate, statalitate, românitate, iată trei elemente ce desemnează o insularitate etnică, lingvistică şi politică, reprezentând, de fapt, miezul concluziilor noastre de istorie, istorie a credințelor şi a artelor naționale.

Limpede este că această românitate se află acum în orizontul a ceea ce sociologii numesc „cultura de supraviețuire" – însoțită de fatalism, pesimism, paternalism, de încercări nesfârşite de adaptare – şi ne putem întreba dacă la un orizont mai îndepărtat se va fi aflând şi pentru noi o „cultură de dezvoltare[25]". Istoria de până acum a românității ne lasă să o sperăm.

Note

1 Aceste reflecții pot fi găsite în textul meu *Sobra armonie în Drumuri către ieri*, Bucureşti, 1972, p. 194.

2 Îl găsim în *Noul dicționar universal al limbii române*, Bucureşti – Chişinău, 2006, p. 1236 cu trimitere la un text al lui Ibrăileanu.

3 *Dicționarul limbii române*, XIII, Bucureşti, 2010, p. 537 cu trimitere la un text al lui Hasdeu.

4 *Ibidem*. Românismul socotit de Constantin Rădulescu-Motru a fi „un nou naționalism", exprimând o conştiință comunitară (*Sufletul neamului nostru. Calități bune şi defecte*, Bucureşti, 1910, p. 99; *idem*, *Catehismul unei noi spiritualități*, ediția a II-a, Bucureşti, 1939; *idem, Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă şi destin*, Bucureşti, 1942) a constituit obiectul unei polemici cu Nichifor Crainic (*Ortodoxie şi etnocrație*, Bucureşti, 1937, p. 112 şi urm.) care îi reproşa filosofului eliminarea din „românism" a ortodoxismului, identificat de Crainic drept cel dintâi într-un „stat etnocratic" (*ibidem*, p. 130 şi urm., p. 275 şi urm.).

5 *The Englishness of English Art*, Londra, 1955, p. 18.

6 R. Theodorescu, *Arhaitate şi clasicitate*, în *Drumuri…*, pp. 185–189.

7 *Idem, Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européenne*, Bucureşti, 1999.

8 *Idem, Cele două Europe*, Bucureşti, 2013, p. 10.

9 Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția a II-a, ediția P.P. Panaitescu, 1958, p. 67.

10 Bucureşti, 2001, p. IX

11 C. Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român*, Bucureşti, 1937, p. 11.

12 *Documenta Romaniae Historica*, I, Bucureşti, 1966, pp. 503–505; cf. Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medieval românești (secolele X–XIV)*, Bucureşti, 1974, pp. 226–227.

13 *Repere de mentalitate românească, în Picătura de istorie*, Bucureşti, 1999, p. 162 de unde extrag pasajul următor.

14 *Didahii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p. 25.

15 R. Theodorescu, *Repere…,* pp. 163–164.

16 *Idem, Despre prima modernitate a românilor*, Bucureşti, 2001.

17 M. Maxim, *O istorie a relațiilor româno- otomane cu documente din arhivele turcești*, I, Brăila, 2012, pp. 30–31.

18 *Ibidem*, p. 49.

19 *Ibidem,* p. 62, 81, 82.

20 *Idem*, *Noi documente turcești privind țările române şi Înalta Poartă* (1526–1602), Brăila, 2008, p. 251. Tot aici (p. 230), învățatul coleg nota, pentru secolul al XVI-lea, „*remarcabila stabilitate a cuantumului tributului Transilvaniei… datorită în primul rând solidarității rezistenței «clasei politice» ardelene în fața presiunilor Porții, în contrast cu dezbinarea boierească moldo-munteană şi imperfecțiunea sistemului (electiv-ereditar) de desemnare a domnilor, care oferea Înaltei Porți un teren favorabil împlinirii dezideratelor sale financiare, acceptând candidatul care oferea majorarea tributului"*

21 *Fenomenul românesc*, Bucureşti, 1933, pp. 5–7.

22 R. Theodorescu, *Despre prima modernitate…,* p. 20.

23 Pasajul care urmează este de găsit în *Repere de mentalitate*…, pp. 164–165.

24 *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717*, ed. C. Grecescu, Bucureşti, 1959, p. 72.

25 Pentru aceasta, *Zece ani de adaptare. Starea națiunii*, Institutul Pro, Bucureşti 2001, p. 8.

Națiune culturală și națiune politică la români în epoca modernă*

Acad. ***Alexandru Zub***

Câteva lămuriri conceptuale şi un mic excurs în istoria temei ar putea fi utile înainte de a trata *grosso modo* tema însăşi, a cărei actualitate e dincolo de orice îndoială.

Să notăm mai întâi că dosarul problemei naționale s-a repus pe rol tocmai când se credea că a devenit caduc. În loc de „*moartea națiunii*", ca expresie a lumii moderne, „*asistăm dincontra la o restaurare a identităților etnice şi naționale*"[1]. *Realpolitik* pare că s-a impus din nou față de paradigmele universaliste ce se preconizau în plină schimbare a lumii. „*Postmodernitatea, ne previne un exeget al ei, este nu atât epoca unei gândiri fragmentate, cât a pluralității*" formelor[2]. Sub unghiul care ne interesează aici, ea presupune resemnificarea ideii naționale cu tot complexul problematic aferent. De unde nevoia de a-i regândi fenomenologia, cu tot ce implică ea ca surse, forme, trasee, consecințe.

Atenți mai ales la sincronie, politologii uită că în structura actualității intră elemente ce vin din istorie şi reclamă un tratament diacronic. Istoricul e destul de bine plasat pentru a impune sau măcar a sugera corectivele necesare. Reexaminând problema națiunii, el speră să pună diferențierea şi integrarea sub acelaşi semn, al sintezei explicative[3]. Un *neoistorism* ar trebui să-i inspire „lectura" faptelor şi reconstrucția[4]. Dar *istorismul* însuşi, ca ideologie semnificativă pentru secolul naționalităților, e pus adesea în cauză, ca una din sursele naționalismului[5].

Românii constituie, sub acest unghi, un caz destul de interesant pentru a sugera ideea miracolului în ce priveşte continuitatea lor medievală şi construcția de stat modern. Edificarea imaginii de sine reprezintă, ca şi la alte națiuni, un traseu demn de luare-aminte[6].

Sub impuls umanist, s-a creat în secolul XVII o ideologie a daco-românismului, care avea să facă o lungă şi semnificativă carieră. D. Cantemir a exprimat-o destul de limpede, la începutul secolului XVIII, perioadă care a pregătit, în multe privințe, fenomenul regenerativ din secolul următor[7]. Pe această linie, se poate vorbi de o constantă ideologică, una din acele „permanențe" pe care N. Iorga încerca să le descopere în devenirea noastră istorică. O regăsim şi în Transilvania, în pofida exagerărilor produse acolo pe linia unei purități latine. Ideea originii şi a unității etnice a nutrit generații în şir, cu deosebiri de nuanțe şi intensitate, până la realizarea Unirii Principatelor extracarpatine şi apoi a României Mari.

Momentul cel mai semnificativ, de limpezire programatică, e desigur acel *Supplex Libellus Valachorum* (1791), text esențial, care proclama dreptul națiunii române din Transilvania de a fi pusă pe picior egal cu celelalte națiuni. La numai câțiva ani după marea răscoală a lui Horea, se căuta o întemeiere a acestui drept pe istorie, națiunea „cea mai veche" reclamând de fapt o *restitutio.* Planul ei de viitor se întemeia pe trecut, stimulat – după observația celui mai remarcabil dintre exegeții săi – de un „copleşitor istorism"[8].

Aspirând la un statut de egalitate cu *națiunile politice,* definite prin pactul verböczian cu aproape trei secole în urmă, românii au făcut apel la dreptul istoric, legând inseparabil naționalismul de istorism, cum s-a întâmplat de altfel la orice popor pe cale de a-şi construi un stat național[9]. Ei „*descopereau în trecut mult mai mult decât libertatea națională şi o egalitate cu celelalte națiuni ale țării: contemplau Dacia antică, coloniile lui Traian, strălucirea descendenței romane*"[10].

Prezentul se arăta meschin şi corupt în comparație cu acel trecut, din care generații de-a rândul aveau să-şi tragă seva recuperării. Retrospectiva stimula prospectiva, ca element de program, ca sursă de mobilizare în sens național[11].

---

* *Alocuțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

Rediviva Natio Valachica din amintitul *Supplex*[12] s-a impus treptat, câştigându-şi un loc mai bun în relațiile cu vecinii şi cu lumea în ansamblu. Se poate spune că ideea de națiune şi aceea de stabilitate au evoluat un timp paralel, parcă aşteptând clipa când se vor putea contopi. Istoria cantitativă a ajuns să contureze destul de exact dezvoltarea economiei, modernizarea statului, instituțiile din deceniile renaşterii, toate indicând un progres evident pe linia adecvării la structurile lumii apusene[13]. Era însă un progres sub nivelul aşteptărilor sociale şi naționale, exprimate tot mai insistent de elite[14].

Proiectul devansa momentan posibilitățile. Scriind poemul *La Patrie,* G. Asachi reunea deja, la 1812, mai toate elementele simbolice ale românismului, ca ideologie a unității naționale[15]. Le vom regăsi în *Dacia literară,* scoasă la 1840 de Kogălniceanu, dar mai ales în *Cuvântul* rostit de acelaşi, peste trei ani, la deschiderea cursului de istorie națională. Acolo, istoricul nu ezita să închipuie o Românie ideală, dincolo de barierele încă existente: „*Eu privesc ca patria mea toată acea întindere de loc unde se vorbeşte româneşte, şi ca istorie națională, istoria Moldovei întregi, înainte de sfâşierea ei, a Valahiei şi a fraților din Transilvania*"[16]. Este ceea ce avea să spună şi V. Alecsandri, peste un deceniu, prefațând culegerea de *Poezii populare*: „*Există în lume o Românie, deşi ea nu figurează pe hărțile de geografie!*"[17]. Se referea, ca atâția dintre comilitonii săi, la acea *națiune culturală* care a premers, în cazul de față, *națiunea politică.* N. Bălcescu nu ezita să asocieze istoria însăşi pentru a defini „nația română", eforturile ei spre o existență autonomă şi stabilă. O triplă lozincă trebuia să inspire, de aceea, revoluția viitoare: dreptate, frăție, unitate![18] Panromânismul era ideologia asumată de mai toți „căuzaşii", în principatele extracarpatine, ca şi în Transilvania.

Dincolo de munți, în provinciile încorporate de Imperiul habsburgic, ideea de *națiune culturală* opera mai demult, ca urmare a faptului că de un statut de *națiune politică* nu beneficiau decât ungurii, secuii şi saşii. Limpede formulat în *Supplex Libellus*, desideratul recunoaşterii ca națiune politică avea să devină un element definitoriu pentru elita românească din Transilvania, care a ştiut să profite de avantajele pe care i le dădea existența unei biserici unite cu Roma. „*Unirea națională,* nota la 1844 G. Barițiu*, este frumoasa deviză ce răsună din toate părțile şi deşteaptă duhurile cu putere multă. Popoarele Europei,* insista el, *pricep şi cunosc cum că tăria şi puterea unui popor, forța sa, politica sa cumpănită, nădejdile sale, prezentul şi viitorul său zac în unirea națională*".

Când, la 1848, Hippolyte Desprez scria în „Revue des Deux Mondes", referindu-se la români, că „*acest popor mutilat alcătuieşte încă de acum un singur corp şi întinsul teritoriu care-l cuprinde în unitatea sa se numeşte România, dacă nu în limba tratatelor, cel puțin în aceea a patriotismului*", el ştia, ca şi I.A. Ubicini, că transformarea acestei patrii ideale într-una reală era numai o chestiune de timp[19].

Abordarea diacronică a națiunii şi statutului ne poate oferi sugestii dintre cele mai utile pentru a înțelege problematica lor în secolul XIX. S-au făcut deja, sub acest unghi, numeroase studii, pe segmente cronotopice sau cu ambiții de sinteză. Nu e locul să le sistematizăm aici. Se cuvine a fi menționată însă *Istoria ideilor politice româneşti* de Vlad Georgescu (1987) pentru felul ingenios cum a ştiut să pună în lumină geneza şi recurența unor idei despre popor, națiune, stat, unitate națională etc.[20] Politogramele examinate de autor relevă, între altele, o diferență de ritm între principatele extracarpatine şi un accent mai puternic pe cultură în Transilvania[21]. De acolo au descins în „țară" pedagogi inspirați de „duh românesc" (Gh. Lazăr, 1818; V. Pop, 1827), modelatori ai "conştiinței de noi înşine" (A.T. Laurian, 1845). Aron Pumnul (1850) punea accent deopotrivă pe comunitatea de sânge, limbă, datini[22].

Definiția cea mai complexă a fost dată însă, prin Kogălniceanu, în Divanul ad-hoc al Moldovei (1857): „*Avem acelaşi început, aceeaşi limbă, aceeaşi religie, aceeaşi istorie, aceeaşi civilizație, aceleaşi instituții, aceleaşi legi şi obiceiuri, aceleaşi temeri şi aceleaşi speranțe, aceleaşi trebuințe de îndestulat, aceleaşi hotare de păzit, aceleaşi dureri din trecut, acelaşi viitor de asigurat şi în sfârşit aceeaşi misiune de îndeplinit*"[23]. Dimensiunea politică şi cea culturală a națiunii se regăsesc în această viziune comprehensivă, căreia Al. I. Cuza, ajuns domn al Principatelor Unite, avea să-i dea o definiție sintetică: „*la communauté de langue, de religion et d'intérets*"[23].

Este evident că națiunea, gândită astfel, ca peste tot în Europa, avea un caracter mai mult etno-cultural decât politic. Ea se identifica oarecum cu poporul, iar conştiința națională cu spiritualitatea, de unde apelul insistent al politografilor din epoca Unirii la simbioza daco-romană, la ideea de continuitate istorică, asociată cu ideea de misiune şi destin.

Aproape sincron, I.C. Brătianu *(Naționalitatea,* 1853; *Apel la conştiința națională,* 1859) şi I. Heliade Rădulescu *(Naționalitatea în desnaționalizare,* 1856), ambii munteni, au subscris texte despre națiune şi conştiință colectivă, opunându-se ideii de posibilă dispariție a națiunilor în favoarea unei entități superioare, umanitatea. În opinia lor, deloc marginală, națiunile se aflau încă pe o cale ascendentă. La rândul său, bănățeanul V. Maniu apăra *Cauza limbilor şi naționalităților în Austria* (1860), distingând între o „*naționalitate fizică sau genetică*" (altfel spus: etno-culturală) şi una politică, aşa cum se putea întâlni aceasta din urmă în Austria sau în Elveția[24]. Națiunea politică nu se legitimează, într-o asemenea concepție, dacă nu asigură libera dezvoltare a națiunilor de tip genetic. O atare concluzie viza desigur relația dintre imperiul austriac şi românii din acel spațiu, pe care ar fi voit să-i ştie la adăpost de presiuni desnaționalizante.

Este spiritul cultivat în aceeaşi epocă de B.P. Hasdeu, D. Bolintineanu, S. Bărnuțiu, A.D. Xenopol etc. Ultimul a tipărit o lungă serie de studii, din care amintim *Cultura națională* (1868), *Despre naționalitate* (1872), *Baza geografică a istoriei românilor* (1875), *Teoria generală a înrâuririi popoarelor* (1876), studii în care justifica istorico-filosofic națiunea şi respingea cosmopolitismul ca fiind un obstacol pe calea coeziunii naționale[25]. De la concret la abstract, de la mic la mare, de la aproape la departe, iată norma de conduită pe care – în spirit evoluționist – o sugera A.D. Xenopol, unul din promotorii cei mai activi ai etnopsihologiei[26]. „*Istoria întreagă,* conchidea tânărul învățat, *ne dovedeşte acest adevăr, arătându-ne că numai popoarele care au ajuns la o viață națională, la o conştiință clară a existenței lor, au produs ceva pentru binele omenirii"*[27]. Studiul comparat al istoriografiei civilizațiilor l-a condus la aceleaşi concluzii, cărora avea să le rămână dealtminteri fidel şi în conduita civică[28].

Asemenea atitudini erau frecvente în epocă. Tendinței cosmopolite i s-a opus *panromânismul* ca ideologie a originii comune şi a unității de neam, îndeosebi sub unghi cultural. În spiritul ei s-au dezvoltat discursul istoric, literatura, artele şi s-au construit instituții de rang simbolic. În Societatea Academică de la Bucureşti (viitoarea Academie Română) au fost incluşi de aceea şi învățați din toate provinciile locuite de români. La inaugurare (1867), ardeleanul T. Cipariu invoca „simțământul național", convins că se va dobândi în cele din urmă şi „*eliberarea perfectă a patriei române*"[29], acea patrie ideală pe care o definise cu un sfert de secol în urmă şi Kogălniceanu, pentru a inspira apoi numeroşi militanți ai cauzei: D. Bolintineanu (1869), Vincențiu Babeş (1874), G. Barițiu, M. Eminescu (1876). Cu aceasta, observă un exeget al fenomenului, „*panromânismul cultural devine panromânism politic*"[30], iar noua fază impunea desigur şi instituții capabile să sprijine realizarea unității de stat.

Ideea lui N. Bălcescu (1850) şi a altor comilitoni de „*a întemeia regatul Daciei*"[31] începea să fie servită postum de împrejurări. Unirea Moldovei cu Muntenia (1859), independența statală (1877), proclamarea Regatului (1881), irredentismul pus la lucru de unele societăți, partide, asociații etc. erau paşi spre acea *Românie Mare* preconizată încă la 1852 de D. Brătianu, dar rămasă oarecum pe seama viitorimii[32].

Realismul pe tărâm politic rima desigur cu incriminarea megalografiei de către T. Maiorescu, la „Junimea", societate de inspirație germană prin care o elită intelectuală căuta să disciplineze corpul social[33]. „*Naționalitatea în marginile adevărului*" e formula sintetică prin care Eminescu îi rezuma programul[34], numai că asemenea exigențe nu s-au putut impune pe un plan mai larg, iar discursul unității, preluat de politicieni, va suferi distorsiuni de tot felul, antrenând consecințe pe care junimiştii doriseră tocmai să le evite.

Secolul XIX se încheia, pentru români, cu o dublă mişcare pe plan național. În regatul care fusese instituit după Congresul de la Berlin, se manifesta un iredentism difuz şi intermitent, cu unele puseuri naționaliste. În provinciile din Imperiul austro-ungar sub formă de revendicări punctuale, care aveau să se încheie, în Transilvania, prin mişcarea memorandistă[35]. Dincolo de Prut, românii basarabeni dispuneau de un spațiu şi mai redus de manevră. Peste tot însă statutul națiunii ca atare constituia o problemă de acut interes şi de căutări adesea febrile.

Sintezele istorice elaborate de A.D. Xenopol, spre finele secolului XIX şi de N. Iorga la începutul secolului XX constituiau, în felul lor, răspunsuri la acele căutări. Publicând *Geschichte des rumänischen Volkes* (1905) pentru seria lamprechtiană *Allgemeine Staatengeschichte,* Iorga a ținut să se distanțeze oarecum de coordonator, deplasând accentul de la *stat* la *națiune.* Pentru el, ca şi pentru Xenopol, națiunea era un produs „organic" al istoriei, având aşadar dreptul la o deplină desfăşurare[36].

O nuanță aparte în definirea conceptului avea să introducă V. Pârvan, ocupându-se de *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane* (1919).

„*Naţiunea nu e un element biologic, ci unul spiritual. Individul nu se naşte ca membru dintr-o naţiune, ci devine membru efectiv al acelei naţiuni pe măsura creşterii în sufletul său a conştiinţei de solidaritate*", conchidea istoricul, atent – ca şi Renan – la dimensiunea politică a naţiunii[37].

D. Gusti a mers poate cel mai departe în explorarea fenomenului, elaborând o „sociologie a naţiunii" şi finalmente o „ştiinţă" a acesteia[38]. Efortul său a început în pragul secolului nostru, însă cele mai spectaculoase rezultate se plasează după Primul Război Mondial, când a creat o *asociaţie* şi un *institut,* cu scopul anume de a înlesni o cunoaştere sistematică a corpului social[39]. El făcea astfel un salt de la vechea etnopsihologie la o sociologie a naţiunii, care de atunci a continuat să se dezvolte[40], cu accente noi, de care şi istoricii au ştiut să profite, mai ales după abolirea regimului comunist[41].

Discursul istoric privitor la naţiune se revitalizează pe seama instrumentarului mai bogat şi mai complex de care dispune acum, dar şi sub impulsul pluralismului adoptat în sfera politicii. Interesul pentru *naţiunea politică* a sporit în chip evident, stimulând iniţiative ce impun deja, în spirit comparatist[42], noi „lecturi" în problematica naţională a epocii moderne.

Note

1 G. Georgiu, *Naţiune, cultură, identitate,* Bucureşti, 1997, p. 32.

2 G. Vattimo, *Sfârşitul modernităţii,* Constanţa, 1993, pp. 185–186.

3 . G. Georgiu, *op. cit.,* p. 39.

4 E. Schulin, *Traditionskritik und Rekonstruktionsversuch,* Göttingen, 1979.

5 J. Rüsen, *Konfigurationen des Historismus*, Frankfurt/M., 1993; Friedrich Jaeger, J. Rüsen, *Geschichte des Historismus,* München, 1992.

6 D. Pavel, *Deşteaptă-te române! O cercetare în ideologia naţionalismului,* în *Polis,* 2/1999, pp. 153–170.

7 V. Maciu, *Mouvements nationaux et sociaux roumains au XIXe siècle*, Bucarest, 1971, pp. 9–39.

8 D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum,* Bucureşti, 1967, p. 463.

9 *Ibidem,* pp. 464–465.

10 *Ibidem,* p. 465

11 *Ibidem,* p. 471.

12 *Ibidem,* p. 490.

13 V. Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre,* München, 1984, pp. 146–168.

14 Catherine Durandin, *Istoria românilor,* laşi, 1998, pp. 86–101.

15 *Cântare României,* ed. G.C. Nicolescu, Bucureşti, 1967, pp. 67–68.

16 M. Kogălniceanu, *Opere,* II, Bucureşti, 1976, p. 394.

17 V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor,* 1853. Apud *Cântare României,* ed. cit., p. 138.

18 N. Bălcescu, *Mersul revoluţiei în istoria românilor,* 1850.

19 H. Desprez, *La Moldo-Valachie et le mouvement roumain,* in „Revue des Deux Mondes", XVIII, 1848, vol. 21,p p. 105–131. Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea naţională, 1834–1849,* Bucureşti, 1967, pp. 95–115.

20 V. Georgescu, *Istoria ideilor politice româneşti,* München, 1987, pp. 125–179, 323–348.

21 *Ibidem,* p. 323.

22 *Ibidem,* p. 326.

23 *Ibidem.*

24 *Ibidem* Cf. şi V. Neumann, *Vasile Maniu, monografie istorică,* Timişoara, 1984.

25 V. Georgescu, *op. cit.,* p. 327.

26 P. Simionescu, *Etnoistoria – convergenţă interdisciplinară,* Bucureşti, 1983.

27 A.D. Xenopol, *Scrieri sociale şi filosofice,* Bucureşti, 1967, p. 145.

28 *Ibidem,* pp. 156–203.

29 V. Georgescu, *op. cit.,* p. 335.

30 *Ibidem.*

31 *Ibidem*, p. 341.

32 *Ibidem,* p. 342.

33 S. Alexandrescu, *Junimea: discours politique et discours cultural,* în vol. *Libra,* ed. par I. P. Culianu, Groningen, 1983, pp. 49–79.

34 Al. Zub, *Eminescu: glose istorico-culturale,* Chişinău, 1994, pp. 13–18.

35 L. Maior, *Le mouvement du Mémorandum,* Bucureşti, 1981.

36 A.D. Xenopol, *op. cit.,* p. 145, 155, 209; N. Iorga, *Conferinţe. Ideea unităţii româneşti,* Bucureşti, 1987.

37 V. Pârvan, *Scrieri,* Bucureşti, 1981, p. 364.

38 D. Gusti, *Cunoaştere şi acţiune în serviciul naţiunii,* I, Bucureşti, s.a.

39 I. Bădescu, *Performanţa europeană a lui D. Gusti: „sociologia naţiunii",* în vol. D. Gusti, *Sociologia naţiunii şi a războiului,* Bucureşti, 1995, p. VII-XXVIII.

40 I. Bădescu, *Istoria sociologiei,* Galaţi, 1994, pp. 227–252.

41 Al. Zub, *L'idée nationale et le rythme historique dans les pays roumains au début de l'époque moderne,* în „Revue roumaine d'histoire", XIV, 1975, 2, pp. 285–289; *Sur le nationalisme roumain au XXe siècle,* în „Revue des études roumaines", XVII–XVIII, 1993, pp. 265–276; *Istorism şi naţionalism în România modernă,* în Alina Mungiu-Pippidi (ed.), *Doctrine politice. Concepte universale şi realităţi româneşti,* Bucureşti, 1998, pp. 130–141.

42 G. Franzinetti, *Il problema del nazionalismo nella storiografia dell'Europa Centro-Orientale,* în „Rivista storica italiana", CIII, 1991, 3, pp. 812–846; Dan Pavel, *op. cit.*

Text preluat, cu unele ajustări, din volumul *Vârstele Unirii. De la conştiinţa etnică la unitatea naţională*, ed. D. Ivănescu, C. Turliuc, F. Cântec, Iaşi, 2001, pp. 51–57.

Identitatea românilor prin latinitate – contribuția autorilor transilvăneni*

Acad. ***Ioan-Aurel Pop***

Identitatea etnică poate fi definită cel mai bine drept conştiința de sine a unui popor, bazată pe câteva elemente. Identitățile popoarelor occidentale s-au format, probabil, mai devreme decât ale celor răsăritene şi în condiții diferite. Statele din Occident au adăpostit în Evul Mediu popoare mai omogene, iar dacă nu au avut astfel de popoare şi le-au format prin omogenizare forțată. Când s-au constituit națiunile moderne, multe state occidentale adăposteau deja astfel de popoare relativ compacte, de aceea acolo s-a născut ideea de stat-națiune. Identitățile acestor națiuni au avut, până de curând, o puternică tentă sau componentă politică.

În Europa Centrală şi Sud-Estică, astfel de state care să adăpostească câte o singură națiune nu au fost, în general, ci, dimpotrivă, s-au format de timpuriu regate şi imperii cu numeroase etnii în sânul lor, care au devenit națiuni moderne în aceste condiții, de lipsă a statului național unitar. Identitatea românească s-a format, prin urmare, în absența unui stat unitar, care să-i cuprindă pe toți românii, să le fie scut, mijloc de organizare şi instrument de apărare. De aceea, în cazul românilor, dar şi al altor popoare din zonă, componenta politică a națiunii este estompată, fiind subsumată celorlalte conținuturi de bază: limba, originea istorică, religia (confesiunea), cultura, tradiția etc.

*

* *

În deceniile din urmă – după frângerea zăgazurilor dictaturii comuniste – opiniile despre trecutul românilor, exprimate în mijloacele de difuzare în masă cu multă dezinvoltură, sunt tot mai numeroase şi mai extravagante. Doar trăim, în fine, într-o țară liberă! Uneori se creează impresia că aceste formulări, greu de înseriat, neagă totul şi acceptă totul, după împrejurări, fără niciun respect pentru cercetarea autentică, făcută cu metodele cunoscute şi consacrate ale meseriei de istoric.

Şi regimul comunist a cunoscut asemenea avataruri, dictate de interese politice, externe şi interne, dar controlate îndeaproape de servicii specializate:

A fost mai întâi etapa proletcultistă, din timpul „obsedantului deceniu" (anii '50 ai secolului trecut), când românii trebuiau să fie slavi sau de origine slavă, înfrățiți etern cu „marele frate de la Răsărit", de unde venea, iremediabil, „lumina".

A urmat apoi destinderea din anii '60, când se revenise (cu anumite excepții) la valorile naționale tradiționale şi când etnogeneza a fost prezentată în limite raționale, chiar corecte (prin eforturile elitei academice), românii fiind reaşezați în familia popoarelor romanice.

Spre finalul perioadei comuniste, au apărut câteva derapaje „traciste" şi „daciste" (în spirit protocronist exagerat) – susținute de o grupare a elitei de partid – dar acestea nu au pătruns, din fericire, în manuale şi nu au ajuns să predomine în mijloacele de difuzare în masă.

După 1989, nemaifiind nicio limitare ideologică de tipul cenzurii, lucrurile s-au dezlănțuit şi, până la un punct, era firesc să se întâmple aşa. Lumea se săturase de „*glorie eternă*", de „*geniul Carpaților*", de „*unitate, permanență şi continuitate*", de „*victorii neîntrerupte*", de toată istoria festivistă cultivată de propaganda de partid, la radio şi în puținele ore de program TV. Cum opinia publică era obosită şi dornică de lucruri spectaculoase, şocante, spuse şi scrise în forme fruste şi chiar obraznice, anumiți creatori tineri (sau relativ tineri) şi-au dat seama, imediat după 1989, că sosise momentul lor astral, că era vorba despre „*acum ori niciodată*". Şi astfel, unii intelectuali, dintre aceia fără pregătire de specialitate, au dat drumul unui şuvoi de invective, maculând întreg trecutul românesc şi, odată cu el, poporul român din toate timpurile, prezentat ca fiind

* *Alocuțiune susținută la sesiunea ştiințifică dedicată Zilei Culturii Naționale cu tema „Identitate națională" (15 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

incapabil de nimic solid şi valoros de-a lungul vremii, ca masă inertă, cuprinsă de un ancestral spirit gregar, vorbind o limbă bună numai pentru înjurături şi cultivând un poet național vetust, „*autohtonist, naționalist şi antisemit*”, demn de plasat în debaraua istoriei. Alții, mai subtili, fiindcă erau specializați în studiul trecutului, au recurs la un alt registru, lipsit de invective directe şi de expresii suburbane, dar la fel de neconcordant cu realitatea de demult: ni se dezvăluia faptul că tot studiul trecutului (istoriografia) făcut de români era mitizat, adică era prezentat sub formă de clişee, în manieră glorificatoare şi naționalistă, era destinat preamăririi faptelor strămoşilor, era un şir infinit de povestioare frumoase; acest lucru se întâmplase de la cronicari încoace (şi se ajunsese în acelaşi fel până la Iorga, Giurescu, Panaitescu şi Brătianu etc.), fiindcă istoricii români au fost cu toții naționalişti incurabili, pe de o parte şi fiindcă adevărul istoric nu există oricum, pe de altă parte.

Felul acesta de a scrie despre trecut în manieră neprofesionistă şi denigratoare a prins foarte repede şi din alte motive decât cele relevate mai sus. Un motiv a fost setea autorilor şi, mai ales, a editurilor de bani. Banii se fac din vânzări, iar vânzările devin relevante (chiar copleşitoare) printr-o bună reclamă sau – cum se spune azi – printr-un marketing performant. Prin astfel de metode, cărți modeste sub aspect istoriografic, alcătuite însă în stil eseistic, scrise cursiv, frumos, convingător, au ajuns să acapareze piața, să fie cumpărate din greu, să fie cerute, comentate, citite în tren şi avion etc. Erau adevărate *best-seller*-uri! Iar autorii respectivi, văzând cât de bine mergea afacerea, au continuat, scriind cărți pe bandă rulantă, câte trei-patru pe an de individ, pe teme tot mai extravagante şi mai îndepărtate de realitatea trecută. Acest lucru nu avea cum să fie rău sau condamnabil în sine. În fond, gustul publicului (influențat bine ori rău, prin metode oneste sau oneroase) este suveran şi decide soarta de librărie a unei opere. De blamat era cu totul altceva, anume confundarea acestor produse uşor vandabile cu cărțile de istorie şi cultivarea intenționată a ideii periculoase şi greşite că „*aşa trebuie scrisă istoria*”, formulând în limbaj atractiv impresii (cât mai neobişnuite, ingenioase şi chiar trăsnite) despre trecut.

Fireşte, au apărut reacții ale specialiştilor domeniului față de asemenea produse neistorice, unele adevărate elucubrații „artistice”, care, relativizând complet viața trecută a românilor, aruncau un blam nemeritat asupra prezentului, asupra meseriei de istoric şi asupra poporului nostru în general. Dar acestea, fără să beneficieze de concursul unor edituri la modă, al lansării din partea unor „*intelectuali subțiri*” („*boierii minții*”) şi al mijloacelor de difuzare în masă – preocupate de scandaluri politice şi mondene, de cancan-uri, manele şi zvonuri – au rămas în umbră, fiind receptate doar de către specialişti, adică tocmai de aceia care nu aveau nevoie să fie convinşi cum se cercetează trecutul şi cum se scrie istoria.

Dar a apărut şi un tip de reacții din afara câmpului specialiştilor, din partea unor oameni iubitori de trecut, amatori în ale meseriei, mulți dintre ei patrioți autentici, unii trăitori departe de țară, cu nostalgia văilor carpatine, a netezimii câmpiei ori a susurului undelor Oltului, Prutului ori Mureşului.

Ceea ce i-a deranjat cel mai mult pe aceşti „*români adevărați*” a fost punerea sub semnul întrebării (de către autorii teribilişti pomeniți mai sus) a originii românilor, a etnogenezei noastre, considerate incerte, nelămurite, discutabile.

Se scrisese, în lucrările „criticilor” evocați mai sus, că descinderea noastră din daci şi romani rămânea un mit frumos prezentat, dar că posibila origine a multor români din componente etnice eterogene, diferite şi străine de daci şi romani (slave, cumane sau turcice în general, ungureşti, germanice etc.) este mult mai plauzibilă, mai aproape de realitate. Însă argumente noi şi puternice în acest sens – față de cele cunoscute deja de istorici – nu s-au adus. Ca reacție, „patrioții” autohtonişti, profund jigniți, au revenit la teoria traco-dacică, reiterând originea noastră pură în traci (daco-geți), considerați de Herodot, „*cel mai numeros neam din lume după indieni*”. Nu mai conta faptul că observația fusese făcută în urmă cu circa două milenii şi jumătate.

În afara nevoii de a răspunde „denigratorilor” menționați la început, „daciştii” mai aveau un motiv de a se dezlănțui în forma preferată de ei: se revendicau de la Hasdeu şi mai ales de la Nicolae Densusianu (autorul unei lucrări erudite, însă fantasmagorice, intitulate *Dacia preistorică*), cel care pusese – mai mult fără voie – bazele unui protocronism devenit agresiv, după ce curentul trecuse prin faze diverse, inclusiv una sămănătoristă şi alta poporanistă. Prin urmare, ei, noii protocronişti, au negat şi neagă orice altă origine a poporului român şi a limbii române decât cea dacică. Astfel, pentru ei, românii sunt daci, iar limba română este limba dacilor; neputând însă nega asemănarea românei cu latina (evidentă pentru oricine), ei spun că romanii şi-au însuşit limba lor de la daci, din care ar fi derivat apoi toate popoarele romanice, vorbitoare de limbi neolatine. Una din

motivațiile acestor elucubrații este năucitoare: romanii nu aveau cum să-i romanizeze pe traco-daco-geți, care ocupau aproape toată Europa, fiind astfel mult mai mulți, mai viteji şi mai avansați ca romanii etc.

Este de prisos să mai spun că negaționiştii de meserie, cei care contestă orice valoare a istoriei româneşti, sunt noii „internaționalişti", camuflați sub lozinca globalizării, a europenismului, a integrării noastre în lume, a nevoii pierderii identității, pe când daciştii sunt noii „autohtonişti", cei care văd un fel de reînviere prin noi înşine, cu forțele noastre, capabile să uimească singure lumea.

*

* *

În peisajul trist al acestor avataruri, al acestor poziții extreme şi departe de adevăr, specialiştii – singurii în măsură să ştie ceea ce s-a întâmplat în trecut – rămân muți, tăcuți, mirați şi pierduți. Iar publicul interesat, profund dezorientat, nu mai ştie ce să creadă sau ajunge să ia de bune opiniile mai ademenitoare, mai frumos ambalate, mai agresive. Iar agresivitatea vine acum nu atât prin publicații, televiziuni sau radio, cât mai ales pe Internet, pe E-mail, pe Facebook, pe Twitter etc. Aşa, am ajuns, de exemplu, să fiu acuzat de lipsă de patriotism, fiindcă susțin în continuare „*teoria învechită şi mincinoasă*" a latinității românilor şi că nu fac eforturi să înțeleg „*marea noastră zestre dacică*" şi „*creştinismul nostru de dinainte de Hristos*" (!). Acest reproş (pe care am fost tentat să-l ignor complet, după cum merita, de altminteri) este, totuşi, unul dintre motivele scrierii textului de față.

Mai întâi, trebuie spus răspicat că susținerea originii romane a românilor nu a fost o chestiune de conjunctură, nu a apărut din nevoi propagandistice, politice, ideologice sau de altă natură. Asta nu înseamnă că romanitatea noastră nu a fost folosită în diferite conjuncturi, dar ea nu a fost o invenție ivită din vreo conjunctură.

Nu există popor pe lumea asta care să nu aibă o origine, care să se fi născut din nimic, care să fie generație spontanee. De asemenea, nu există popor care să nu se fi întrebat de unde vine, ce face şi încotro se îndreaptă. Mai sunt apoi şi popoarele (grupurile) străine, vecine ori mai îndepărtate, care s-au întrebat ce sunt românii, din cine se trag, ce limbă vorbesc, cum se poartă şi de ce.

Toți autorii serioşi care scriu despre români, încă de la cumpăna mileniilor I şi al II-lea, spun că aceştia sunt urmaşii romanilor. Mai mult, chiar înainte de finalizarea procesului etnogenezei, când daco-romanii latinofoni – amestecați cu alte neamuri – nu erau încă români propriu-zişi (pe când nici francezii nu erau încă francezi şi nici italienii nu erau complet italieni), străinii îi prezintă drept urmaşi ai romanilor, stăpânitori cândva la nord şi la sud de Dunăre. Se constată că, până la un moment dat, în epoca modernă, şi străinii şi românii erau de acord în legătură cu romanitatea românilor:

Scriitorii, savanții, clericii, călătorii, oamenii de arme, negustorii şi chiar aventurierii trecuți pe la noi, mai evident de prin secolul al XIV-lea încoace, i-au prezentat pe români Europei, în limbile de circulație de-atunci (mai ales în latineşte), ca fiind urmaşii romanilor.

Toți istoricii, lingviştii şi oamenii de cultură români, de la umanişti şi preiluminişti şi iluminişti încoace (adică de la Nicolaus Olahus, Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino Stolnicul, Dimitrie Cantemir, Inochentie Micu, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu), i-au descoperit lumii pe români ca urmaşi ai romanilor ori daco-romanilor. Mai mult, prin anii '60–70 ai secolului trecut, pe baza unor izvoare irefutabile, s-a dovedit clar că românii înşişi aveau încă din Evul Mediu conştiința romanității lor, a descendenței lor din romani.

Cei care au readus în atenție acest lucru, pe urmele marilor înaintaşi uitați, au fost istoricii Şerban Papacostea şi Adolf Armbruster. Ei au fost în măsură să arate că unii dintre români au avut, inclusiv în Evul Mediu, conştiința romanității lor, adică acea convingere că ei veneau de la Roma, că se trăgeau din romanii, militari, colonişti şi chiar aventurieri, ajunşi la Dunăre şi la Carpați, în Moesia şi Dacia, odată cu stăpânirea impusă de unii împărați din primul secol al erei creştine, apoi de Traianus şi perpetuată de urmaşii lui.

În acelaşi fel, unii polonezi (elita nobiliară, şleahta) ştiau, tot atunci, că se trag din sarmați (dar alții ştiau că provin din slavi), anumiți unguri că se trag din huni, unii francezi că s-au născut din troienii lui Paris etc.

Orice comunitate umană, de oriunde şi de oricând, s-a interesat şi se interesează de origini, caută şi găseşte răspunsuri în acest sens, unele reale, altele imaginare, cele mai multe fiind îmbinări între real şi imaginar. Nici la români nu a fost altminteri, în sensul că unii dintre ei s-au întrebat de unde provin şi au găsit (între altele) şi răspunsul, simplist şi exage-

rat, că toţi strămoşii lor „*au venit de la Roma*” („*de la Râm ne tragem*”, zicea Grigore Ureche).

Dacă ar fi să fixăm, din raţiuni didactice şi de sistematizare a materialului studiat, etapele cronologice (din perspectivă internă, românească) ale afirmării romanităţii românilor şi ale latinităţii limbii – care sunt tot atâtea trepte ale afirmării noastre în civilizaţia, cultura şi mentalitatea europeană – atunci acestea ar putea fi următoarele:

1. Cumpăna dintre mileniile I şi al II-lea ale erei creştine, când românii ajung cunoscuţi în conştiinţa europeană, mulţumită unor autori străini şi cancelarii ale unor state deja organizate (imperială bizantină, imperială occidentală, papală etc.).

2. Organizarea Ţaratului Româno-Bulgar al Asăneştilor (corespondenţa dintre papa Inocenţiu al III-lea (1198–1216) şi ţarul Ioniţă Caloian (1197–1207), prin care suveranul român se mândrea cu descendenţa sa şi a poporului său din romani).

3. Secolele XIII–XIV, cu primele atestări (în medii ungare, italiene etc.) ale etnonimului de român, prin care se auto-desemnau românii.

4. Secolul al XV-lea şi popularizarea românilor ca descendenţi ai romanilor de către umaniştii italieni.

5. Secolul al XVI-lea, cu extinderea cunoaşterii romanităţii românilor, graţie autorilor italieni, germani, greci, polonezi, francezi etc.; rolul personalităţii umanistului Nicolaus Olahus (pe româneşte, Nicolae Românul).

6. Secolul al XVII-lea, când romanitatea românilor devine loc comun în Occident şi când s-au afirmat marii cronicari moldoveni Grigore Ureche şi Miron Costin, împreună cu munteanul Constantin Cantacuzino Stolnicul, încadrabili umanismului târziu.

7. Cumpăna secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea sau epoca lui Dimitrie Cantemir, primul român de relevanţă europeană, recunoscut ca atare de Occident; marele savant polihistor s-ar putea încadra în curentul preiluminist;

8. Secolul Luminilor, ilustrat în cultura românească mai ales de Şcoala Ardeleană.

9. Secolul al XIX-lea, cu subetapele sale (preromantismul, romantismul, paşoptismul, junimismul, pozitivismul sau Şcoala Critică etc.), dintre care străluceşte curentul ieşean de la Junimea.

10. Secolul al XX-lea, tulburat de varii cataclisme, între care cele două războaie mondiale, şi de la fel de mari dezechilibre ale conştiinţei şi solidarităţii europene; în acest secol, după înscrierea României pe coordonatele europene deschise de

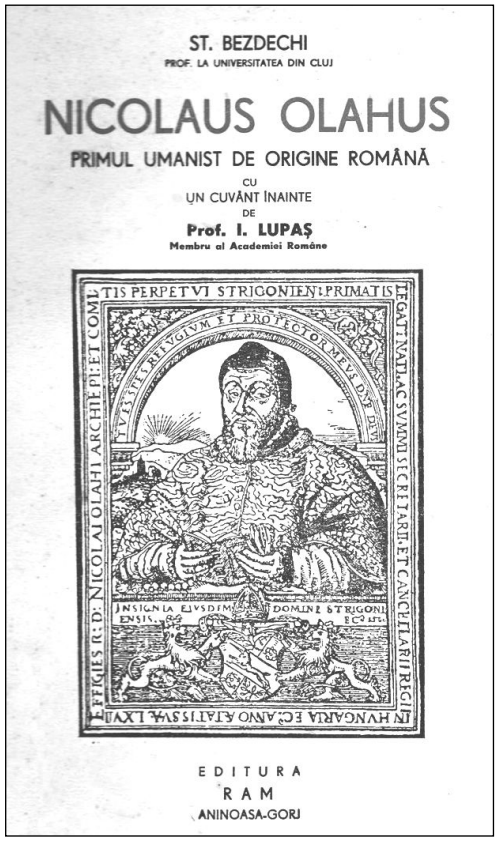
ST. BEZDECHI
PROF. LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

NICOLAUS OLAHUS
PRIMUL UMANIST DE ORIGINE ROMÂNĂ
CU
UN CUVÂNT ÎNAINTE
DE
Prof. I. LUPAŞ
Membru al Academiei Române

EDITURA
RAM
ANINOASA-GORJ

Marea Unire, au urmat deceniile de izolare comunistă şi apoi efortul de reintegrare de după 1989. Când românii au avut perioade de înflorire, curentele ideologice şi culturale dominante au fost cele proeuropene, de acţiune în cadrele latinităţii şi ale Occidentului, iar când au avut reculuri şi eşecuri, au predominat orientări străine, de tip răsăritean şi asiatic, ameninţări ale stepei şi regimuri totalitare.

Se va încerca, în acest cadru, relevarea doar a câtorva mărturii din interiorul societăţii plurietnice şi multiconfesionale transilvănene – privitoare la latinitatea românilor – din perioada Renaşterii şi de la începuturile epocii moderne.

- Umanistul Nicolaus Olahus (1493–1568), născut în Transilvania, într-o familie de origine română din Ţara Românească, a fost de confesiune catolică şi a ajuns la cele mai înalte demnităţi religioase (arhiepiscop primat al Ungariei) şi politice (regent al Ungariei habsburgice). În lucrarea sa *Hungaria* (1536) spune:

„*Moldovenii au aceeaşi limbă, aceleaşi obiceiuri şi aceeaşi religie ca şi muntenii; se deosebesc în parte doar prin îmbrăcăminte… Limba lor şi a celorlalţi români a fost odinioară romană, ca unii care sunt coloni ai romanilor. În vremea noastră, limba moldovenilor se deosebeşte foarte mult de aceea (limba latină), dar vorbele lor pot fi înţelese*

de latini… Românii spun că sunt coloni ai romanilor. Argumentul acestui lucru este că au multe în comun cu limba romană şi se găsesc în acest loc foarte multe monede ale acestui popor, fără îndoială indicii mari ale vechimii şi stăpânirii romane aici" (*Lingua, ritu, religione eadem Moldavi utuntur, qua Transalpina; vestitu aliqua saltem ex parte differunt … Sermo eorum et aliorum Valachorum fuit olim Romanus, ut qui sint coloniae Romanorum; nostra tempestate, maxime ab eo differt; praeterquam quod multa eorum vocabula latinis sint intelligibilia… Valachi Romanorum coloniae esse traduntur. Eius rei argumentum est, quod multa habeant communia cum idiomate Romano, cuius populi pleraque numismata, eo loci reperiuntur; haud dubie, magna vetustatis imperiique Romani istic indicia*).

La aceste informaţii, trebuie să adăugăm şi comentariile lui Adam Francisc Kollarius, editorul ediţiei *Hungariei* de la 1763:

„*Toţi valahii se consideră pe ei înşişi ca fiind Rumunyi, adică romani, şi socot că vorbesc rumunyeschte, adică limba romanilor. Limba lor mai curată are cea mai mare înrudire cu limba italiană; dar în limba de care se folosesc în biserică, mai ales bihorenii, au în plus cuvinte slave, din pricina religiei pe care au primit-o, dacă nu mă înşel, de la popoare slave, care au adoptat dogma şi ritul grec şi le păstrează cu cea mai mare dârzenie*". Kollarius spune că a fost în misiune la Oradea, în 1754, unde a lucrat şi a vorbit cu românii, convingându-se direct de latinitatea limbii române.

- Într-un document redactat de Paulus de Varda, primatul Ungariei şi emis de regele Ferdinand, la 23 noiembrie 1548, ca motivare a reînnobilării lui Olahus, se spune: „*Într-adevăr, se ştie că ei (românii) se trag chiar de la Roma, cetatea stăpână a lumii şi au fost aşezaţi într-o parte foarte bogată a Daciei, care se numeşte Transalpina, spre a stăvili incursiunile vecinilor inamici …, de aceea, chiar şi acum, pe limba lor se numesc romani … Neamul tău a excelat, dând naştere multor conducători dintre cei mai de seamă. Printre aceştia se spune că au strălucit, în chip cu totul deosebit, şi Iancu de Hunedoara, tatăl vestitului rege Matia …*" (*Inter quas, Valachi, gentiles tui, minime postremas habent: ut quos ab ipsa rerum domina urbe Rome oriundos et in veteris illius Daciae opulentissima parte, cui nunc nomen est Transalpinae, ad arcendos hostium finitimorum in provincias Romanas incursiones, collocatos esse constat; unde nunc quoque sua lingua Romani vocantur. Generis itaque tui nobilitatem refert monoceros simul et ingentium, nam que in fera asperitas est, ea in homine fortitudo vocatur. Qua tua ista gens semper prepollens fuit, multorum prestantissimorum ducum genitrix, inter quos et Johannis Huniades, incliti regis Mathiae pater…*).

- Este semnificativ de relevat şi felul în care sunt numiţi românii în textele religioase româneşti din secolul al XVI-lea. Se ştie astăzi, fără să mai fie nevoie de nicio demonstraţie, că, în toate textele româneşti păstrate din secolul al XVI-lea încoace, termenul de „vlah" (cu variantele sale), prezent în înscrisurile din alte limbi, a fost tradus, în chip invariabil, prin „român" („rumân"). De sub teascurile diaconului Coresi, au ieşit la Braşov, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, nouă cărţi în limba română, între care: *Întrebare creştinească*, la 1559 (poate o reimprimare a Catehismului sibian din 1544, pierdut), *Faptele apostolilor*, la 1563, *Tâlcul evangheliilor*, la 1564, *Psaltirea*, la 1570, *Carte de învăţătură*, la 1581. Şi în epilogurile tipăriturilor coresiene (adică în texte originale, netraduse din alte limbi) se vede că românii şi limba lor poartă numele date de românii înşişi, adică „rumân", „rumânească". Astfel, în *Întrebare creştinească* (1559), se scrie: „*…După aceaia, neşte creştini buni socotiră şi scoaseră cartea de în limba sărbească pre limba rumânească … să înţeleagă toţi oamenii cine-s rumâni creştini*". În *Psaltire* (1570), se justifică astfel nevoia cărţilor româneşti: „*Cu mila lui Dumnezeu, eu, diaconul Coresi, dacă văzuiu că mai toate limbile au cuvântul lui Dumnezeu în limba lor, nu mai noi, rumânii, n-avem…*". Prin urmare, numele de sine dat românilor era cel provenit din latinescul *Romanus*. Dar numele de român apare şi în alte circumstanţe. În *Faptele apostolilor* (ediţia românească de la Braşov, din 1563, a diaconului Coresi), se poate citi: „*…Şi spunu năravurele ce nu ne se cade noao a priimi şi a le face, Rumâni sântemu*". Natural, se pune întrebarea ce fel de „rumâni" puteau să existe pe vremea când apostolii umblau pe pământ. Pentru a răspunde, s-a apelat la textele originale sau la textele-martor, după care s-a făcut traducerea în româneşte: în textul slav e scris *rimleanini*, iar în cel latin *quum simus Romani*. Aşadar, „rumânii" din *Faptele apostolilor* sunt romanii antici. Prin urmare, *Romanus* din latină s-a tradus, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, şi prin forma „rumân".

- Ultima iniţiativă protestantă în materie de tipărituri româneşti se leagă de episcopul Mihai de Tur-

daş, numit şi Tordaşi (superintendent calvin al românilor), care, cu sprijinul lui Sigismund Báthory (catolic), tipăreşte *Vechiul Testament*, cunoscut sub numele de *Palia de la Orăştie* (1581–1582), prin munca fiului lui Coresi, Şerban şi a diaconului Marin.

În prefața *Paliei* predomină forma „român" şi „românesc" (doar o dată se foloseşte „rumâni"). În ziua terminării *Paliei* (14 iulie 1582), Mihai de Turdaş se adresează enoriaşilor printr-o enciclică în limba latină, recomandându-le să citească în limba română (*Encyclica episcopi Valachici in Transsilvania*), de fapt versiunea latină a finalului prologului *Paliei*: *...Ego, Tordas Mihaly, electus in Transsilvania Romanorum Episcopus… in lingua Romana ... in linguam Romanam vertimus, et eos vobis, fratribus Romanis, ita legendos donamus… confratribus Valachis… confratribus Romanis*. Prin urmare, superintendentul (cum îl numeau oficialii Transilvaniei) şi episcopul sau vlădica (cum îl numeau şi socoteau românii) Mihai de Turdaş se cheamă pe sine „episcopul romanilor", numeşte limba sa şi a enoriaşilor „limba romană", se adresează credincioşilor săi cu formula „frați (confrați) romani" etc., ceea ce arată că, în epocă, se crease o sinonimie perfectă între termenul latinesc de *Romanus* şi cel românesc de „român" („rumân"). Cel mai important lucru, în contextul de față, este că formula „episcopul românilor" este tradusă în latineşte prin *episcopus Romanorum*. Să mai notăm că, în acelaşi text, se folosesc în paralel, pentru a-i denomina pe români, formele de *Valachus* şi de *Romanus*, ceea ce arată perfecta lor sinonimie, ca şi obişnuința mai recentă de a le folosi concomitent.

Cel mai important lucru este însă dat de aceea că, în unele texte interne transilvane în limba română, romanii sunt desemnați ca români, iar, în unele texte interne în latină, românii apar ca romani. Prin urmare, originea romană a românilor este subînțeleasă, din moment ce ei sunt numiți romani, iar limba lor romană.

- Anton Verancsics sau Verantio (1504–1573), dalmat, de fapt croat maghiarizat, cu studii la Padova, prepozit al capitlului Transilvaniei, secretar regal, episcop de Pécs, episcop de Alba Iulia, ajunge la cele mai înalte demnități, precum cea de arhiepiscop de Strigoniu (Esztergom), vicerege al Ungariei habsburgice şi cardinal. I-a cunoscut direct pe români şi a scris despre ei, bazat mai mult pe experiența personală decât pe scrierile umaniştilor:

„*Valahii îşi trag originea de la romani… Lăsând la o parte nenumăratele cuvinte pe care valahii le au întocmai şi cu acelaşi înțeles ca în limba latină şi în dialectele italienilor, când întreabă ei pe cineva dacă ştie să vorbească pe limba lor valahă spun: Oare ştii romana?, sau când întreabă dacă este valah, îl întreabă: Dacă este roman?*" (*Valachos a Romanis originem ducere ... Prateritis igitur infinitis vocabulis, quae Valacchi cum lingua latina et Italorum vernacula eadem ac certe intelligibilia habent; interrogantes, quampiam, an sciret Valacchice: scisne, inquunt Romane? et an Valachus esset: num Romanus sit? quaerunt*).

Verancsics spune că termenul de vlah are origine slavă şi înseamnă deopotrivă român şi italian, ceea ce este încă o dovadă a latinității românilor. Nu este de acord cu proveniența lui vlah din numele presupusului general Flaccus, ci spune că românii sunt romanici prin trecutul Daciei romane, prin limbă şi prin nume. Este unul dintre numeroşii autori care atestă felul cum se numeau pe sine românii în secolul al XVI-lea: „*Valahii, care se numesc pe sine romani*" (*Valacchi, qui se Romanos nominant*). Fireşte că valahii nu se numeau atunci romani, ci români, dar asemănarea era izbitoare pentru oricare cunoscător, iar posibilitatea redării etnonimului intern în latineşte este doar prin forma *Romanus*.

- Wolfgang Kowachoczy (circa 1540–1594), cancelarul lui Ştefan Báthory, a lăsat o scriere de actualitate politică (*De administratione Transylvaniae Dialogus…*, Cluj, 1584), spune, în forma dialogului dintre persoane fictive, că valahii, care se dădeau drept romani în mod obişnuit, erau urmaşii romanilor, în vreme ce limba românilor ar fi mai aproape de latină decât italiana (*Quod enim? annon Valachi nostri, qui se nunc etiam Romanos vulgo venditant, eorum reliquie sunt? […] Cur? Nonne tibi fidem facit satis luculentam sermo illorum vernaculus, qui plus ferme habet in se Romani et Latinitatis, quam prasens Italorum lingua?*). În acest dialog, personajul Philodacus îi apără pe români, iar Eubolus îi defăimează.

- Szamosközi István, maghiar transilvănean, cu numele latinizat Stephanus Zamosius (circa 1565–1612), în ale sale *Analecta lapidum…*, scrie că românii sunt urmaşii romanilor (colonia romanilor s-a transformat în neamul românilor), că această descendență e atestată de limba lor, desprinsă din latină, la fel ca limbile italiană, spaniolă şi franceză:

„*Vechea limbă latină s-a topit în patru dialecte speciale şi foarte deosebite, în italiană, franceză, spaniolă, română, în care urmele unicei limbi latine strălucesc drept dovezi indubitabile*" (*Vetus Latina*

lingua, in quatuor praecipuas, longeque discrepantes disperdita est dialectos, in Italicam, Gallicam, Hispanicam, Valachicam, in quarum singulae Latinae linguae vestigia non dubiis indiciis elucent).

El mai adaugă că românii se numesc pe sine romani (*Quin etiam sese adhuc Romanos appellant*). După impunerea stăpânirii principelui român Mihai Viteazul asupra Transilvaniei, opinia lui Zamosius – profund afectat de marile evenimente de atunci – se schimbă, iar admirația față de români este înlocuită cu ura. Acum el spune că nu romanii (retraşi la sud de Dunăre în secolul al III-lea al erei creştine), ci dacii romanizați, trăitori vreme de două secole sub jugul romanilor, au păstrat limba latină, care s-a transformat apoi în română. Această teorie, în fond, nu este foarte departe de realitate, dar, pentru umanistul afectat de stăpânirea românească din Transilvania anilor 1599–1600, ea are un tâlc aparte: românii nu trebuie să fie urmaşii nobililor şi civilizaților romani, ci ai barbarilor daci, fie ei şi romanizați.

- Valentin Franck von Franckenstein (1643–1697), în lucrarea *Breviculus originum nationum et praecipue Saxonicae in Transylvania* (1696–1697, Sibiu şi Cluj), combătând teoria originii dacice a saşilor, spune despre români:

„*În afară de pomenitele națiuni principale ale Transilvaniei, despre care am vorbit până acum, mai vechi sunt Valachii, pe care odinioară, în latină, îi numeam romani, în ungureşte Ola, cu un nume provenit din Italia (căci ungurii îi zic italianului Olasz, iar Italiei Olasz Orszag): corect, în germană, Valachus este Walach, în germana săsească este Bloch, de unde s-a născut numele Blaccilor. Iar aceiaşi Valachi se cheamă pe sine Rumun, ceea ce înseamnă Roman*" (*Extra praedictas principales Transilvaniae Nationes, de quibus hactenus actum, vetustiores sunt Valachi, quos aliquando latinae Romanos, hungarice Ola denominatione ab Italia petita – Hungaris enim Italus, Olasz, Italia autem Olasz Orszag dicitur – nuncupamus: pure Germanice, Valachus est Walach, Saxonico-Germanice, Bloch, unde Blaccorum nomen ortum. Iidem Valachi, seipsos Rumun, id est Romanum, vocant*)[1].

Liturghierul lui Macarie, 1508

- Istoricul sas Martin Schmeitzel (1679–1747), profesor la Universitatea din Halle, în cursul său predat studenților, arată că, după retragerea aureliană, coloniile romane au rămas în Dacia şi că din acestea se trag românii din Moldova, Țara Românească şi Transilvania. Aceşti români – mai spune autorul – se numesc pe sine *Rumunyos*, dovadă că se simt romani, fapt confirmat de limba, obiceiurile şi de credințele lor[2].

- Inochentie Micu (1692–1768), ales în 1728 şi numit episcop în 1729, la vârsta de 37 de ani, scrie: „*Deşi națiunea noastră, după intrarea ei cu Traian în această Dacie, sub felurite împrejurări ale timpurilor, în felurite chipuri a fost apăsată…*"[3], ceea ce dovedeşte conştiința latinității. În ideea aceasta, spune D. Prodan, episcopul va fi fost „nu puțin" întărit de *Hronicul* lui Dimitrie Cantemir, manuscris (în copie) cumpărat de el la Viena, de la un negustor care-l adusese de la Sankt Petersburg. Se va fi bucurat învățăcelul transilvănean să vadă că principele cărturar îi numea pe valahi romani.

În memoriile lui Inochentie Micu, numele poporului său apare sub forme semnificative: *Romano-Valachi*, *populus Romano-Valachicus*, *natio Romano-Valachica*, fapt care era menit să sublinieze nu numai sinonimia perfectă dintre cele două denumiri, ci şi faptul că națiunea română era cea mai veche națiune din Transilvania, locuind acolo neîncetat din timpurile lui Traian. Inochentie Micu şi-a văzut confirmate convingerile despre numele şi latinitatea românilor de către Dimitrie Cantemir, dar nu a avut nevoie de scrierile ilustrului principe ca să-şi formeze aceste convingeri, cum s-a crezut de către unii. Contemporanul şi emulul lui Inochentie Micu, Gherontie Cotore (circa 1720–circa 1774), scria la 1746: „*…Fiind şi noi sânge adevărat a Râmleanilor, cu cât strămoşii noştri în vriamia împăratului Traian de-acolo s-ar fi prelins în părțile aceştia*"[4].

La românii din toate cele trei țări a existat din vechime, la nivelul elitei cel puțin, o conştiință

latentă sau manifestă a romanității, argumentată inițial prin nume, prin limbă şi prin amintirea vagă a „*descălecatului dintâi, de la Traian, împăratul Romei*”[5]. Din secolul al XVII-lea încoace şi, în mod sistematic, de la Dimitrie Cantemir, această convingere a romanității a fost confirmată ştiințific, prin argumente din câmpul cercetării istorice, arheologice şi filologice.

De la Şcoala Ardeleană încoace, nimeni nu a mai putut scrie istoria românilor fără abordarea romanității acestora. Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior şi Ioan Budai-Deleanu, în ciuda obturării intenționate a rolului dacilor în etnogeneză, au pus bazele tratării ştiințifice a originii romane a românilor şi a latinității limbii române.

Generațiile următoare de savanți transilvani (în sens larg, incluzându-i aici şi pe bănățeni, maramureşeni etc.) – de la Damaschin Bojincă, Florian Aaron, Timotei Cipariu, Aron Pumnul, August Treboniu Laurian, Alexandru Papiu Ilarian, Gheorghe Barițiu şi până la Sextil Puşcariu, Ioan Lupaş, Silviu Dragomir, David Prodan, Constantin şi Hadrian Daicoviciu, Ioan I. Russu etc. – au studiat, cu cel mai mare respect pentru adevăr, tema etnogenezei românilor şi a glotogenezei românei, aducând mereu noi şi irefutabile argumente pentru latinitate. Mai mult, cei mai de seamă istorici, arheologi şi lingvişti români din toate timpurile şi din toate locurile – de la Dimitrie Cantemir şi Bogdan Petriceicu Hasdeu până la Alexandru D. Xenopol, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Petre P. Panaitescu, Constantin C. Giurescu, Gheorghe I. Brătianu, Alexandru Rosetti, Andrei Oțetea, Alexandru Graur, Iorgu Iordan, Dionisie Pippidi – cei mai mulți membri ai Academiei Române – au ilustrat de-a lungul prodigioaselor lor cariere acelaşi lucru.

Ardelenii au avut – este drept – „obsesia” latinității, dar această „obsesie”, dincolo de faptul că le-a ocrotit şi salvat prin secole ființa, s-a dovedit, în linii mari, conformă cu realitatea. „Prelingerea” noastră de la Roma pe acest „picior de plai” ne-a dat nu numai identitatea pentru vecie, dar ne-a înscris şi pe marea traiectorie a culturii şi civilizației europene.

*

* *

Fireşte, latinitatea este un element definitoriu al identității româneşti, dar românii, conform cercetărilor din epoca mai recentă (adică de vreun secol şi jumătate încoace), sunt un produs complex, în alcătuirea căruia au intrat şi traco-daco-geții, apoi slavii, ca şi alte grupuri migratoare sau populații vecine, alăturate pe parcurs. Pe de altă parte, aşezarea geografică a românilor a făcut ca, pe lângă elementele identității de sorginte occidentală – numele, originea romană, limba neolatină, creştinarea în haină latină etc. – aceştia să aibă biserică bizantină, să fi avut ca limbă a cultului, a cancelariilor şi a culturii slavona, să fi scris cu alfabet chirilic secole la rând şi să fi fost influențați de civilizațiile sud-est europene, de factură slavo-bizantină. Sub aspectul adevărului istoric, este însă corect să cunoaştem şi să cultivăm toate componentele identității româneşti, aşa cum au făcut marii creatori din perioada modernă, prin operele lor, între care cea a lui Mihai Eminescu rămâne definitorie şi exemplară.

Componenta romană a rămas însă mereu fundamentală şi, mai ales după căderea Constantinopolului şi înaintarea otomană spre Dunărea Mijlocie, i-a păstrat pe români ancorați în civilizația europeană, creându-le premisele necesare sincronizării cu modelul de succes afirmat în Occident.

Răsăritul european, epuizat de resurse interne şi sufocat de asalturi străine, şi-a pierdut mult din forța sa de model de civilizație. Or, românii, cu toată nostalgia latinității lor, erau situați sub aspect geografic şi prin câteva componente de civilizație în modelul bizantin, intrat în amurg.

Alte popoare din jur, deşi nu aveau origini vest-europene şi nici nu vorbeau limbi romanice sau germanice (polonezii, ungurii, cehii, slovacii etc.), s-au aflat prin spiritualitatea lor, de timpuriu, în cadrul unor modele de sorginte occidentală (catolice şi apoi şi protestante). Când au devenit evidente apusul Răsăritului şi zenitul Occidentului, românii aveau, prin câteva dintre formele lor de cultură şi de civilizație, un handicap de câteva secole, greu de recuperat. Dar, s-au afirmat destul de repede şi de viguros şi la români, alături de curentul/curentele de inspirație răsăriteană, orientările de integrare/reintegrare a românilor în modelul de succes, occidental. Toate puseurile autohtoniste, care au eludat latinitatea, ne-au împins spre experiențe perdante, spre reculuri sau letargii, pe când curentele care au privilegiat romanitatea noastră (tot autohtonă, şi ea) şi, implicit, legăturile cu Occidentul ne-au condus spre modernitate, spre competiție şi eficiență.

Din secolul al XVIII-lea încoace, în urma pledoariei Şcolii Ardelene, am început să ne ajustăm fondul şi formele în acord cu Occidentul, de unde ne veneau rădăcinile. Şi chiar dacă nu veneau toate aceste rădăcini de acolo, educația în spiritul romani-

tății a însemnat educație în spiritul modelului occidental.

Toată elita intelectuală străină şi românească de specialitate s-a format şi şi-a format emulii, pe baza unor laborioase şi incontestabile cercetări, întru latinitatea românilor. Cum să ne lăsăm amăgiți ca intelectuali şi să nu mai credem că „ne-am prelins" de la Roma – în sens generic – în aceste locuri, din moment ce toți savanții care contează ne-au spus şi ne spun, fără ezitare, acest lucru? Am abordat această temă – un loc comun pentru noi – cu o motivație reală: în anii din urmă, asalturile mediatice agresive şi semidocte contra romanității românilor sunt tot mai dese şi mai insidioase. Iar unii români sunt tentați să plece urechea la anonime voci de amatori dezorientați şi mânați pe căi rătăcite, care vor să „revoluționeze" cunoaşterea, din lipsă de preocupări serioase sau de specializări reale.

Academia Română, prin specialiştii săi de cea mai înaltă clasă, are datoria, conform statutului şi rolului său în societate, să vegheze asupra adevărului din ştiințe şi asupra valorii produselor artistice, demascând impostura, pseudo-ştiința, diletantismul. Este greu de înțeles şi de receptat cum s-au născut şi menținut aici românii, dar cât de fascinant poate să fie latinitatea noastră, atunci când cuvântul vine de la cei îndreptățiți să-l aibă, prin specializare şi erudiție!

Prin urmare, împărtăşindu-ne mereu din seva acestor „locuri de ispititor belşug şi de trecere a oştilor", se cuvine să ducem mai departe marea învățătură a savanților de spiță veche şi – cum spunea Vasile Pârvan – „*să-i slăvim pe daci pentru vitejia lor şi să-i binecuvântăm pe romanii cuceritori, căci datorită lor ne-am născut noi, miracolul românesc*".

Note

1 Este însă evident că nu această conştiință – elitară şi firavă – a fost decisivă pentru perpetuarea numelui Romei în etnonimul „român", ci anumite împrejurări istorice, parțial evocate în acest studiu.

2 P. Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Cluj-Napoca, 1984, pp. 49–71 (capitolul „Dimitrie Cantemir şi preiluminismul sud-est european").

3 Nicolaus Olahus, *Hungaria sive de originibus gentis, regionis, situ, divisione, habitu atque opportunitatibus*, în Mathias Bel, *Adparatus ad Historiam Hungariae*, Posonii (Bratislava), 1735, pp. 25–26; *idem*, *Hungaria et Atila*, ediție de A.F. Kollarius, Vindobonae (Viena), 1763; *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolae Românul, 1493–1568). Texte alese*, studiu introductiv şi note de I.S. Firu şi Corneliu Albu, Bucureşti, 1968, pp. 81–82 (text românesc). Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1993, pp. 93–94.

4 *Umanistul Nicolaus Olahus…*, p. 83.

5 Al. Tonk, *Diplomele de înnobilare ale lui Nicolaus Olahus. Unele probleme privind genealogia familiei Olahus*, în „Revista Arhivelor", XII, 1969, 1, p. 24. *Umanistul Nicolaus Olahus…*, pp. 85–86*; Călători străini despre Țările Române*, vol. I, îngrijit de Maria Holban, Bucureşti, 1968, pp. 484–500.

6 A. Armbruster, *op. cit.*, pp. 110–111.

7 I. Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, vol. IV (1508–1830), adăugiri şi îndreptări, Bucureşti, 1944, p. 6; A. Armbruster, *op. cit.*, p. 110.

8 I. Bianu, N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, vol. I (1508–1716), Bucureşti, 1903, p. 56; A. Armbruster, *op. cit.*, p. 111.

9 A. Armbruster, *op. cit.*, p. 111.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*, pp. 112–113.

12 *Călători străini…*, vol. I, pp. 393–396.

13 Antonius Wrancius Sibenicensis Dalmata, *De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpinae*, în *Monumenta Hungariae Historica. Scriptores*, II, Pesta, 1857, pp. 134–135. A. Armbruster, *op. cit.*, p. 101.

14 A. Wrancius Sibinicensis Dalmata, *op. cit.*, p. 126. A. Armbruster, *op. cit.*, p. 101.

15 W. Kowachoczy, *De administratione Transylvaniae Dialogus. Adiecta est ad Maximum et Victorem Poloniae Regem Gratulatio*, Claudiopoli Transilvanorum, 1584, 34 file; Armbruster, *op. cit.*, p. 135.

16 Numele personajului se traduce prin „Iubitorul de daci", românii fiind denumiți astfel (adică daci) în acord cu maniera autorilor umaniști de a arhaiza etnonimele şi toponimele.

17 St. Zamosius, *Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum*, Francofurti ad Moenum, 1598, p. 12. Prima ediție a apărut la Padova, în 1593. A. Armbruster, *op. cit.*, pp. 153–154 (textul latin la p. 154, nota 40); Eugenio Coseriu, *Limba română în fața occidentului, de la Genebrardus la Hervás. Contribuții la istoria cunoaşterii limbii române în Europa Occidentală*, în româneşte de Andrei A. Avram, Cluj-Napoca, 1994, pp. 20–21. Pentru date ample despre Zamosius şi români, vezi Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy şi însemnările lui privitoare la români (1566–1608)*, Cluj, 1928, passim.

18 St. Zamosius, *op. cit.*, p. 12.

19 A. Armbruster, *op. cit.*, p. 154.

20 *Ibidem*, p. 238.

21 *Ibidem*, pp. 250–251.

22 Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, mss. lat. 294, p. 155. David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, ediție nouă, cu adăugiri şi precizări, Bucureşti, 1984, p. 154.

23 N. Comşa, *Manuscrisele româneşti din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, p. 96. A. Armbruster, *op. cit.*, p. 264, în notă.

24 Chiar în textul memoriului principal intitulat *Supplex Libellus Valachorum*, din 1791, scrie că romanitatea românilor este atestată prin „mărturii istorice" (*fide historica*) şi prin „tradiția niciodată întreruptă (*traditio nunquam interrupta*). D. Prodan, *op. cit.*, 1984, pp. 455, 468.

Eminescu și filosofia modernă. Spațiu poetic și „lumi posibile”

Acad. ***Alexandru Boboc***

1. O particularitate a stadiului actual al exegezei eminesciene o constituie tendința, mai mult sau mai puțin vizibilă, de părăsire a abordării descriptiviste, îndeosebi în forma căutării surselor (termenul „sursologie” anunța, încă demult, conștiința limitelor unei asemenea mentalități de cercetare). „*Cu bună dreptate* – scria N. Iorga (în 1935) – *spiritul ponderat care e d. G. Călinescu se ridică împotriva prejudecății că Eminescu a cunoscut toată cultura timpului său şi i-a dat în toate domeniile o interpretare personală, deosebit de adâncă; dar aceasta nu înseamnă că, împreună cu o receptivitate fenomenală, marele poet moldovean n-a avut o excepțională pătrundere filosofică, o capacitate puțin obişnuită de a urmări firul gândurilor celor mai abstracte, pe care apoi ştia să le lege cu viziuni de o plasticitate adesea unică*”[1].

Poate tocmai de aceea marele istoric vorbea, în alt context (1939), de „*Eminescu veşnic nou, cu toate împrumuturile*”, şi considera că „suntem, cu toate străduințele şi pretențiile, abia la începutul înțelegerii *fenomenului Eminescu*”[2]. Căci excepționala putere de cuprindere a vastelor domenii ale creației umane, mărturisită cumva prin tabloul lumii din lumile liricii şi nuvelisticii eminesciene, susținută însă de noua descoperire a manuscriselor marelui poet, permite înscrierea cercetării şi dincolo de un „*Eminescu – monstrum eruditionem*”, precum şi dincolo de o simplă aşezare a operei sale în rândul modelelor romantice.

Studiul comparat, sub semnul interdisciplinarității, dar cu simțul valorii şi al nuanței, permite adâncirea a ceea ce s-a numit „*imaginea creatorului total*” prin relevarea mutației survenită odată cu opera eminesciană în însăşi ontologia creației şi în matricea stilistică a culturii româneşti moderne.

Cercetări avizate au ajuns la încheieri cu mare semnificație pentru o astfel de încadrare. Astfel, N. Iorga, într-o cuprindere sintetică a istoriei literaturii româneşti, situa un capitol aparte (XII) cu titlul *Expresia integrală a sufletului românesc: Mihail Eminescu*[3].

În această bună tradiție, C. Noica introduce formula „*Eminescu sau gândiri despre omul deplin al culturii româneşti*”, relevând „*darul ce ni s-a făcut prin Eminescu*”: „*A apărut în lumea noastră un om care a înțeles să fie om deplin. Cineva care n-a voit să fie al doilea*”[4].

În acest context, al studiului creației eminesciene ca studiu al „fenomenului – Eminescu”, dezvoltările ce urmează sunt menite să ne anunțe nu „filosofia lui Eminescu” (o cale ce angajează aporii insurmontabile), ci înnoirile aduse prin geniul eminescian în reconfigurarea valorilor teoretico-filosofice pentru nevoile înțelegerii rosturilor creației poetice în procesul complex al instituirii modernității şi al progresului valorilor în cultura universală. Căci Eminescu este aci nu un nume printre altele de acest gen, ci un nume pentru „faptul gândirii sale” (ca să parafrazăm formula lui Heidegger pentru un alt căutător de geniu al rosturilor creației artistice în lumea modernă, Fr. Nietzsche).

Acest fapt pune laolaltă „*Dichtung und Wahrheit*”, instituirea valorică în forma poeticului şi a poeticității, în raport de care se redistribuie şi asimilările şi reflecțiile marelui poet în planul valorilor acțiunii (morală, politică, sfera juridică) şi alte ştiințificități (ştiințele ca atare şi teoria şi metodologia ştiințifică).

Formula „*Eminescu – poetul şi omul de cultură*” (de care au vorbit G. Călinescu, N. Iorga, E. Papu, C. Noica ş.a.) ar exprima, credem, într-un mod mai adecvat, sensul căutărilor de a-l plasa pe Eminescu între titanii culturii universale, de fapt, de a releva prezența sa, prin însăți forma lingvistică proprie a instituirii valorice, în harta universalității. Căci actul critic – în esență, unul de evaluare şi conştientizare a valorii – acționează ca atare numai dacă instituirea în forma-operă, totodată, *este* (valoric) şi *există* (în regnul bunurilor culturii).

O mai bună cunoaştere a operei marelui poet, îndeosebi înțelegerea locului ei în cultura europeană, rămâne o temă deschisă.

În acest sens, următoarea constatare ia forma unui îndemn: „*Numai puțini sunt cei care îl cunosc şi ca mare poet universal, iar numărul celor care ştiu din cunoaşterea originalului că el este şi printre poeții universali unul dintre cei mai însemnați se mărgineşte propriu-zis numai la cercul specialiştilor romaniști*”[5].

Studiul comparat, în mediul romantic german, mai ales, este binevenit, şi ceea ce s-a întreprins mai semnificativ[6] pune în lumină atât ceea ce poetul are în comun cu alții (Schlegel, Kleist, V. Hugo ş.a.), cât şi ceea ce-l deosebeşte. În acest sens, comparația Eminescu-Kleist[7] în planul creației poetice trebuie să țină seama de următoarele: cei doi reprezintă „*două tipuri diametral opuse*”; căci Kleist „*este* – scrie W. Biemel – *un dramaturg înnăscut, care-şi croieşte chiar şi nuvelele după tipare dramatice*”, pe când Eminescu „*e poet, întruchipând tipul poetului-filosof. Chiar şi în scrierile sale în proză toată atmosfera e pătrunsă de lirism*”[8].

2. Tocmai de aceea, numai un „Eminescu-poetul”, chiar luat numai în sensul a ceea ce spune el însuşi – „*Toate-mi sunt deopotrivă,/ Eu rămân ce-am fost: romantic” (Eu nu cred nici în Jehova) sau „E menirea-mi: adevărul/ Numa-n inimă să-l caut” (De vorbiți mă fac că n-aud...*)[9] – constituie mărturia ce dă seama pentru tot ceea ce reprezintă el şi în celelalte planuri ale creației culturale. Căci exprimarea viziunii despre lume şi a etosului popular vin prin valorile poeticului, care, prin exemplaritatea lor, rămân veritabile minuni precum veritabila minune, însăşi, care este creația romantică în lumea modernă.

În esență, deci, şi o discuție sub genericul „Eminescu şi filosofia” trebuie să aducă laolaltă cultura filosofică a marelui poet, asimilările specifice ale marii creații teoretice şi resemnificarea acestora în universul poetic eminescian în genere, în ceea ce G. Călinescu proiecta ca „universul poeziei” în speță.

Şi aici punctele de referință se deschid deja prin monumentala *Opera lui Mihai Eminescu* a lui G. Călinescu şi se fixează prin reeditarea manuscriselor, a însemnărilor, traducerilor (din volumul XIV, *Opere,* din *Lecturi kantiene,* din *Fragmentarium*).

Călinescu însuşi recomanda prudență la acest capitol al studierii operei eminesciene: „*Filosof este Eminescu, dar nu pentru atitudinea contemplativă a poeziilor, ci pentru veleitățile de metodă pe care i le descoperim în cugetări şi care cimentează părțile speculative ale operei*”[10].

Ilustrul critic şi exeget foloseşte formule ca: „gândirea lui Eminescu”, „cugetarea lui Eminescu”, „filosofia lui Eminescu” luând-o „în înțelesul modest” al preocupărilor de morală şi politică şi, bineînțeles, pentru nevoile creației poetice. Relevând faptul că Eminescu avea „*o mare aplecare spre speculație*”, chiar „*încercase să-şi asimileze un sistem şi să-l potrivească întrebărilor lui metodice*”, Călinescu afirma că „*filosofia lui Eminescu*” este „*o variantă, uneori şi mai mult, un comentariu pe marginile filosofiei lui Schopenhauer*”[11].

„*Are Eminescu o filosofie?*” – se întreba I. Petrovici[12]. Şi autorul ia în considerare câteva dificultăți (înainte de a contura un răspuns): întrebarea este legitimă, întrucât în opinia curentă acest lucru pare controversat; se recunoaşte în opera lui Eminescu „o filosofie pesimistă”, ce cuprinde teme „*împrumutate metafizicii lui Schopenhauer, care a avut o influență dovedită asupra genialului nostru poet*”[13].

Lăsând în afară faptul că „*însemnătatea poetului stă în puterea şi noutatea expresiei, – din cauza aceasta nu e obligat nici la originalitatea concepției pe care o poate împrumuta*”, trebuie subliniat că Eminescu „*a avut o frumoasă cultură filosofică şi din întinsele lui lecturi s-au prelins înrâuriri serioase în opera lui lirică, hrănită de meditațiune*”[14].

Este ceea ce cercetarea operei eminesciene a relevat. Petrovici însuşi vorbeşte de „*influențe din filosofia indică-budistă, din filosofia grecească, din filosofia lui Kant*”, covârşitoare rămânând influența „doctrinei pesimiste a lui Schopenhauer”[15] (aici, exemplificări din *Glosă, Scrisoarea IV, Mortua est).* Ar fi vorba de o filosofie „*însuşită de Eminescu şi rostită de dânsul cu o convingere arzătoare*”, din care decurg o serie de consecințe (condamnarea în bloc a vieții, cultivarea unui indiferentism față de trăire ş.a.), care vin în contradicție cu „*militantismul său politic*” şi „*credința în realitatea progresului*”[16].

Pe scurt, „*atitudinea de pe planul fizic, exprimată în opera poetică, nu se armonizează într-un ansamblu unitar cu atitudinea luată de Eminescu în planul acțiunii practice*”, ceea ce (aşa cum se poate constata la Schopenhauer şi Ed. von Hartmann, consideră I. Petrovici) nu exclude o conciliere a „*pesimismului fundamental*” cu „*un optimism limitat şi relativ*”[17].

O precizare utilă aducea Lovinescu: „*Cercetările ulterioare vor ajunge să ne precizeze* ***caracterul pur intelectual*** (subl. n.) *al pesimismului eminescian (...) Pesimismul, în cazul acesta, n-ar mai fi*

temperamental şi nu s-ar identifica cu însăşi personalitatea lui Eminescu"[18].

De fapt, ar fi vorba de un pesimism ca expresie a unei atitudini teoretice, nu de trăire, de comportament. Şi aceasta, în funcţie de nevoile înţelegerii rosturilor creaţiei poetice şi ale creatorului de geniu. Aici intervine lectura operei lui Schopenhauer, care este sugestivă în multe privinţe pentru imaginea lumii din creaţia poetică şi pentru acţiunea fanteziei.

Aşa cum s-a observat, „*între filosoful Schopenhauer şi poetul-filosof Eminescu, există oarece relaţiune, ba chiar o oarecare relaţiune sufletească", dar este „o mare deosebire între un filosof de «breaslă» şi un poet a cărui fantezie nu se poate încătuşa în celula strânsă a unui sistem. Un mare poet va fi acela care va şti să compileze cele mai extreme idei într-un tot, care e opera sa de artă*"[19].

În acest sens, şi Călinescu preciza că nu este vorba „*de o gândire construită în vederea unui sistem oficial*", ci „*numai de un număr de date pentru folosul spiritual propriu, sau pentru alcătuirea unei podele pe care să se înalţe o politică şi o etică*"[20].

Şi, ceva de perspectivă pentru cercetare: dincolo de înrâurirea filosofiei kantiene şi schopenhaueriene, precum şi de alte multiple înrâuriri (de la Pitagora, Parmenide şi Platon, la Bruno şi Spinoza, pe de o parte, de la Budha şi budism la romantici, pe de altă parte) trebuie spus: „*E greu de dovedit izvoarele unei cugetări care tratează problemele fundamentale ale oricărei gândiri. Putem însă dovedi (...) raza de cultură*"[21].

Cumva cu acest program s-au desfăşurat studii diferite, dintre care menţionăm: I. Rădulescu-Pogoneanu, *Kant şi Eminescu* (1906); I. Petrovici, *Kant şi cugetarea românească* (1924); T. Vianu, *Poezia lui Eminescu* (1930); M. Ciurdariu, *Eminescu şi gândirea filosofică* (1964); Liviu Rusu, *Eminescu şi Schopenhauer* (1969); E. Papu, *Poezia lui Eminescu* (1971); C. Noica, *Introducere la Lecturi kantiene* (1975); Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu şi romantismul german* (1986); T. Ghideanu, *Mihai Eminescu* (în: *Istoria filosofiei româneşti,* vol. I, ediţia a II-a, 1985); G. Popa, *Spaţiul poetic eminescian* (1982) ş.a.

În măsura în care luăm în considerare o cugetare care tratează (cum spunea Călinescu), „*problemele fundamentale ale oricărei gândiri*", s-ar potrivi aci, ca motto, cuvintele marelui istoric Nicolae Iorga: „*Nici o influenţă nu a creat, desigur, pe Eminescu, dar Eminescu nu este explicabil dacă se lasă deoparte măcar una dintre acele influenţe care au lucrat asupra sufletului său, aşa de complex*"[22].

În măsura în care ne raportăm la „raza de cultură" e bine însă, tocmai pentru a nu face sursologie, să delimităm punctele de referinţă şi, mai ales, să înţelegem că influenţele au fost asimilate şi resemnificate într-o instituire valorică exemplară, adusă prin sintagma atât de simplă „Opera lui Mihai Eminescu".

3. Incontestabil, influenţa lui Kant şi cea a lui Schopenhauer constituie o prezenţă majoră în manuscrisele eminesciene şi acţionează frecvent în creaţia sa.

Studiile la Viena (1869–1872) şi Berlin (1872–1874) i-au prilejuit poetului o bună cunoaştere a operelor celor doi filosofi germani, prezenţi în acel timp în viaţa spirituală europeană. Este semnificativ faptul că în anii 1874–1875 (probabil în timpul studiilor, sigur însă imediat după acestea) traduce din *Critica raţiunii pure* (după ed. Kirchmann, 1868), iar nuvelele *Sărmanul Dionis* (1872), *Moş Iosif şi Poveste indică* (1873), *Archaeus* (1875) mărturisesc o familiarizare cu lecturi filosofice de primă mână.

Aşa cum precizează G. Călinescu, „*poetul, ieşit din Universitate, citea desigur ce era mai de seamă*"; el avea însă „*noţiuni integrale de istorie a problemelor şi doctrinelor filosofice, şi aceasta concordă şi cu tendinţa sa generală de a epuiza şcolăreşte o disciplină, cât şi cu liniştita limpeziciune cu care se mişca în câmpul ideilor*"[23]. Călinescu citează[24] cărţi semnificative ale filosofilor lecturaţi de Eminescu, între aceştia situându-se Überweg, E. Zeller, H. Lotze, R. Eucken, Windelband.

Nu sunt lipsite de importanţă mărturisirile lui I. Slavici (coleg în epoca studiilor lui Eminescu): în 1869, „*când a venit la Viena, Eminescu, deşi nu împlinise vârsta de douăzeci de ani, era un om nu numai cu multă ştiinţă de carte, ci totodată şi sufleteşte matur*"[25].

Insistenţa lui Călinescu merge în aceeaşi direcţie: Eminescu „*a fost în stare indiscutabilă de a avea cunoştinţe temeinice de filosofie. Scrierile lui teoretice, însemnările, totul, în sfârşit, dezvăluie un om apt să priceapă şi să mânuiască abstracţii cât de înalte*"[26].

În acest sens, câteva texte devin grăitoare: „*Filosofia este aşezarea fiinţei în noţiuni, spre a căror stabilire judecata nu se serveşte de altă autoritate decât de a sa proprie*"[27].

Kant, scria poetul în alt context[28], „*cel mai profund dintre muritori, a descoperit că spațiul ca mărime este egal cu sine însuşi, că orice parte am lua din el, aceasta e determinată a priori de inteligența noastră (...) Tot astfel se întâmplă şi cu timpul (...)*”.

Familiarizarea cu textul kantian este susținută de numeroase alte însemnări, dintre care reținem ideea de autonomie a filosofiei (necesară într-o epocă de dominare pozitivistă): „*Ea nu se mulțumeşte cu opera artistului sau cu motivarea pozitivă – ei îi trebuieşte ratio sufficiens pentru aceasta*”[29].

Nu mai puțin edificatoare este referirea la „*sinteza aprehensiunii în intuiție*” – una dintre cele mai complicate tematici ale criticismului kantian.

Textul (tradus de Eminescu[30]) este: „*Această sinteză a aprehensiunii trebuie deci să se poată aplica şi a priori, în privința reprezentațiilor, ce nu-s empirice. Căci fără ea n'am avè apriori nici reprezentația spațiului, nici acea a timpului, neputându-se produce aceasta decât prin sintesa celor varie, pe care ni le presintă sensibilitatea în receptivitatea ei primordială. Avem deci o sintesă pură a aprehensiunei*” (am păstrat ortografia folosită de Eminescu).

Fragmentul redă exact (ca sens) ceea ce în *Critica rațiunii pure* (din care Eminescu a tradus: *Introducerea; Doctrina transcendentală elementară...*): „*Diese Synthesis der Apprehension muss nun auch a priori, d.i. in Ansehung der Vorstellungen, die nicht empirisch sind, ausgeübt wird. Denn ohne sie würden wir weder die Vorstellungen des Raumes, noch der Zeit a priori haben können: da diese nur durch die Synthesis des Mannigfaltigen, welches die Sinnlichkeit in ihrer ursprünglicher Rezeptivität darbietet, erzeugt werden können. Also haben wir eine reine Synthesis der Apprehension*”[31].

În nota 4, îngrijitorii ediției[32] precizează: „*În dreptul acestui alineat Eminescu notează pe margine: «Reprezentația e un ghem absolut unul şi dat simultan. Resfirarea acestui ghem simultan e timpul şi experiența. Sau şi un fuior, din care toarcem firul timpului, vêzând numai astfel ce conține. Din nefericire atât torsul cât şi fuiorul țin întruna. Cine poate privi fuiorul abstrăgênd dêla tors, are predispoziție filosofică»*”.

Comentând aceasta, C. Noica scria: „*Interpretarea aceasta (...) vine să arate că timpul este cu adevărat activ în țesătura lumii. Ai putea crede că pentru Eminescu timpul este întreg scos din reprezentație. Dar acel «din nefericire atât torsul cât şi fuiorul țin într'una», vine să arate că nu reprezentația omului hotărăşte de timp, ci ea însăşi stă sub legea timpului. Iar filosofia înseamnă, pentru el, a putea privi timpul în transcendental şi nu în cel real*”. Dacă noutatea kantiană – se spune mai departe[33] – înțeleasă de Eminescu priveşte „faptul că reținuse drept principală, între formele apriorice, pe cea a timpului”, atunci ea poate fi prezentată „*prin faptul, funcția şi exercițiul câmpului transcendental*”, iar „*întâlnirea lui Eminescu cu gândirea kantiană a fost cea bună. Oricât de incompletă ar fi fost schița sa de interpretare, ea reprezintă una dintre cele mai frumoase reflectări ale criticismului*”.

Este de reținut că poziția timpului centrează şi modul în care Eminescu receptează metafizica lui Schopenhauer. Dincolo de însemnări, traduceri, note ş.a., considerate ca „*implicate în creația (majoră) a poetului*”[34], trebuie luată în atenție modalitatea acțiunii concepției schopenhaueriene despre timp.

Dar trebuie păstrat şi aci echilibru. Pe bună dreptate s-a combătut „*opinia potrivit căreia gândirea eminesciană ar avea doi maîtres à penser: Kant şi Schopenhauer, fapt la prima vedere de necontestat*”, apreciindu-se rezultatul exegezelor lui Călinescu, anume „*că aceştia nu-i furnizează poetului idei gata elaborate, ci punctele de plecare în demersul său privind problemele de ordin filosofic, social şi național, pe care le pune şi la care caută răspunsuri*”[35].

De pildă, „*teoria prezentului veşnic*” – preciza G. Călinescu – „*a versificat-o Eminescu mai stringent în Cu mâne zilele-ți adaugi: «Cu mâne zilele-ți adaugi,/ Cu ieri viața ta o scazi,/ Şi ai cu toate astea-n față/ De-a pururi ziua cea de azi»/*”[36].

Dincolo de ideea în cauză (prezentul veşnic), parte a ceea ce Călinescu însuşi considera „problemele fundamentale ale oricărei gândiri”[37], exemplaritatea, unicitatea expresiei ei poetice rămâne oricând darul unui alt tip de raționalitate, decât cel teoretico-filosofic (fie el cel atât de plastic, şi nu lipsit de poeticitate, chiar marcat specific schopenhauerian).

Iată acum textul: „*înainte de orice trebuie să recunoaştem că formă a manifestărilor Voinței, adică formă a Vieții sau a realității este propriu-zis numai prezentul, nu viitorul, nici trecutul: acestea sunt numai în concept, prezente numai în conceptul cunoaşterii, întrucât urmează principiul rațiunii. Nici un om nu a trăit în trecut, şi nici unul nu va trăi în viitor, ci numai prezentul este forma oricărei vieți, îşi are asigurat domeniul ce nu i se poate smulge*”[38].

Şi întrebarea dramatică, stranie: „*Warum dies Jetzt – doch gerade jetzt ist und nicht auch schon*

längst war?" („*De ce acest acum, acum-ul este tocmai acum, şi nu era deja mai demult astfel?*")[39].

4. Studiul modalităţilor de configurare a spaţiului poetic, precum şi de redispunere a timpului (şi cauzalităţii) prin creaţie trimite, credem, dincolo de Kant, la monadologia şi „lumile posibile" ale lui Leibniz. În funcţie de acţiunea acestora în configurarea spaţiului poetic eminescian, chiar influenţa lui Schopenhauer – atât de mult solicitată în istoria eminescologiei – se înfăţişează într-o altă lumină.

Tocmai de aceea, ar fi de precizat aici următoarele:

- Dincolo de teza lui G. Călinescu: „*...aşa cum făcuse cu Kant, Eminescu citea şi pe Leibniz sub călăuza lui Schopenhauer*"[40], se poate admite că marele poet a realizat o lectură independentă, fără călăuză, a gândirii lui Leibniz.

- Nici chiar lectura lui Kant (o arată şi însemnările şi traducerea din *Critica raţiunii pure*) nu se află total „*sub călăuza lui Schopenhauer*".

- Alegerea unor anumite texte filosofice pentru traducere (ca şi pentru lectură!) ţine de existenţa unui program care, deşi nemărturisit, acţionează imanent în laboratorul creaţiei eminesciene, atât în faza cunoaşterii şi înţelegerii „*problemelor fundamentale ale oricărei gândiri*", cât şi în configurarea viziunii despre lume şi a etosului, active în creaţia poetică.

- Lectura (filosofică şi ştiinţifică) se desfăşoară în unitate cu valorizarea tradiţiei culturii româneşti (îndeosebi a folclorului) şi a participării, cu pecetea personalităţii proprii, ia intrarea acesteia pe făgaşul modernităţii.

- Ca urmare, dincolo de acţiunea influenţelor, Eminescu rămâne, în creaţia sa majoră, el însuşi, originar şi original, înscriind o zonă de referinţă în relieful a ceea ce s-ar numi harta universalităţii.

Câteva texte rămân semnificative pentru cele menţionate. Astfel, în scrisoarea din 5 iulie 1874 (adresată lui T. Maiorescu de la Charlottenburg), Eminescu scria: „*Kant mi-a căzut în mână relativ târziu, Schopenhauer de asemenea; ce-i drept îi cunosc, însă renaşterea intuitivă a cugetării lor în mintea mea, cu specificul miros de pământ proaspăt a propriului meu suflet, nu s-a desăvârşit încă. La Viena am stat sub influenţa nefastă a filosofiei lui Herbart, care prin natura ei te dispensează de studiul lui Kant (...) Metafizica schopenhaueriană este corectă atunci când împarte lumea în voinţă şi reprezentare. Lucru în sine, întrucât nu poate fi cercetat nici prin percepţie interioară, nici prin una exterioară, trebuie lăsat în pace*"[41].

Mai târziu, în scrisoarea către I. Slavici, din 20 septembrie 1877 (adresată din Iaşi): „*A propos de Trendelenburg şi Maiorescu. Deosebirea între pasajele citate de mine în Convorbiri e foarte mare. «Cea mai înaltă abstracţiune a intuiţiunii» a lui Trendelenburg este esse copulativ, verbul auxiliar, nu existere a lui Maiorescu*"[42].

Se poate adăuga aici şi precizarea: „*Toată viziunea lui Kant – solidară cu cea a omului modern – este una de laborator (...) Este un univers al apriorului,* spune Kant, *iar apriori-ul nu trebuie înţeles aici ca anterioritate în timp, ci anterioritate de fundamentare. Eminescu a simţit din plin strămutarea aceasta a lucrurilor într-una a aprioricului, care nu e altceva decât conţinutul lui «dincoace» al transcendentalului*"[43].

Incontestabil, înţelegerea unor probleme ca „lucru în sine" şi distincţiile dintre „transcendental" şi „transcendent" la Kant, sensul copulativ şi cel existenţial al lui *esse,* precum şi adoptarea unor rezerve de fond faţă de filosofiile ce dominau climatul cultural în care s-a format Eminescu devin grăitoare pentru performanţele atinse de marele poet în folosirea gândirii abstracte.

Călinescu avea astfel dreptate spunând: Eminescu „*a fost în stare indiscutabilă de a avea cunoştiinţe temeinice de filosofie. Scrierile lui teoretice, însemnările, totul, în sfârşit, dezvăluie un om apt să priceapă şi să mânuiască abstracţii oricât de înalte*"[44].

Manuscrisele chiar, departe de a fi doar „*caiete ale formării intelectuale, sunt «caiete de creaţie», îndeosebi pentru opera literară. Din manuscrise luăm cunoştinţă de geneza unor scrieri literare şi de stadiile prin care trec în procesul de desăvârşire artistică*"[45].

Cum în manuscrise prezenţa textelor filosofice nu-i deloc neglijabilă, trebuie să admitem şi rolul acestora în geneza liricii şi, în genere, a scrierilor lui Eminescu. Este adevărat însă că, aşa cum preciza T. Vianu[46], „*principala lui contribuţie nu trebuie căutată atât în tezaurul de idei şi sentimente pe care a izbutit să le exprime, cât în armonia proprie cântecului său*". Şi tocmai de aceea „*nu trebuie să substituim cu totul fizionomiei eminesciene trecută prin voinţa artistică a poetului pe aceea pe care cercetătorul de azi o găseşte în manuscrisele sale*"[47].

5. În sensul celor de mai sus, despre prezenţa filosofiei moderne în creaţia poetică şi în cugetarea

lui Eminescu, vom urmări câteva aspecte ale prezenței gândirii lui Leibniz în configurarea spațiului poetic eminescian şi a dispunerii timpului ca timp al creației – formă a universalității şi matrice a unității dintre efemer şi etern în proiecția omului prin instituirile valorice în forma operei de artă.

Este de menționat, de la început, că acțiunea valorilor teoretico-filosofice se desfăşoară în principal în „universul poeziei" şi al viziunii despre lume şi etosului ce însoțeşte acest univers.

Întrucât deplasarea de la Schopenhauer la Leibniz, la nivelul acțiunii filosofiei în geneza operei, antrenează, inevitabil, problematica „pesimism sau optimism", sunt de precizat aici următoarele:

- Aşa-numitul „pesimism eminescian" nu traduce pesimismul schopenhauerian, pentru bunul motiv că acesta din urmă vine ca expresie a unei raportări la lume (esența oricărei opere) în limbajul teoretic (al ştiințificității, cumva), iar primul vine în limbajul poetic, şi nu e ca atare pesimism (în sensul atitudinii negative, al unei etici a renunțării), ci este o formă a transformării raportării la lume în raportarea la valoare (în alți termeni, ne aflăm la nivelul valorilor estetice, nu al celor etice).

- Aşa cum au argumentat noile cercetări asupra operei postume a lui Schopenhauer, acesta „*ar trebui să fie numit mai curând un iluminist dezamăgit decât un pesimist*"[48].

- Eminescu însuşi (în: *Ms. 2225,* 379 v) scrie: „*Schopenhauer. Voința lui nu e decât fractură organică adică propensiunea din om a punctului de gravitație; om după împrejurări din afară – ca după motive abstracte*".

- Nu transpare aci, oare, tot un „iluminist dezamăgit", îndeosebi dacă ne gândim la critica prezentului şi revalorizarea trecutului la Eminescu?

- Întoarcerea despre care vorbim are şi o motivație mai adâncă: creația eminesciană se mişcă în orizontul modernității, ai cărui ctitori au fost Descartes, Leibniz, Kant ş.a., oricum nu Schopenhauer – semnificativ pentru postmodernitate (prin cultivarea „rațiunii impure", a amănuntului vieții şi nu a vieții ca formă ş.a.); aşa cum observă Al. Oprea, pentru Eminescu „*descoperirea lui Kant a însemnat, totodată, o depăşire a lui Schopenhauer, o întoarcere spre bazele primordiale ale filosofiei moderne*"[49].

- Comunitatea cu romanticii trimite ea însăşi îndărăt la Leibniz, ca la una dintre posibilitățile de a cuprinde „lumile" multiple, plurale ale operei.

- Şi aceasta, aşa cum s-a spus, „*prin experiența şi metafizica lor comună*", poziția romantică fiind „*una dintre puținele atitudini ale spiritului omenesc ce nu poate fi învățată, nici mimată*".

- Întocmai ca în lumile monadologice, exemplare, survenite deodată toate, făcând superfluă orice reiterare...

- Aceste „lumi" permit şi comprehensiunea lumilor poeziei.

De fapt, creația poetică romantică, în genere, este marcată de leibnizianism; şi nu sub un aspect marginal, ci chiar în configurarea spațiului poetic. Nici lumile eminesciene, de pildă cea din *Sărmanul Dionis* sau lumile *Luceafărului,* nu scapă acestei acțiuni. Căci marele poet foloseşte adesea sintagme leibniziene. Astfel, în *Ms. 2264*, 213 (citat de G. Călinescu[50]) se spune: „*În împrejurările (acestea), şcoalele din județul Vaslui sunt cele mai bune posibile, precum lumea lui Leibniz cu toată mizeria şi nimicnicia ei vădită, este cea mai bună lume posibilă, căci posibilitatea şi existența sunt identice şi ceea ce e posibil există".*

6. După cum anunțase C. Floru (în Comentarii la: G.W. Leibniz, *Opere filosofice*, I) „*interesul manifestat pentru Leibniz în cultura noastră* – aşa cum atrăgea atenția M. Ciurdariu – *un excelent cunoscător al caietelor inedite ale lui Eminescu, reiese din numărul mare de texte în care genialul poet, interesat el însuşi la edificarea unei metafizici pe baza apriorismului kantian şi a ineismului leibnizian, se referă la teme şi foloseşte expresii leibniziene*".

Călinescu susținea chiar mai mult: „*În Arheus, stilistic, Eminescu vorbeşte în limbaj anselmiano-leibnizian*"; „*poetul descrie arheii în stilul în care Leibniz îşi defineşte monadele*", iar „*în Sărmanul Dionis, Eminescu era, construind această lume monadologică acordată printr-o armonie prestabilită, direct sub imperiul lui Leibniz*"[51].

În felul acesta se deschide posibilitatea unei noi înțelegeri a ponderii concepțiilor receptate de Eminescu în geneza creațiilor sale poetice. Mai mult, prin traduceri, ca şi prin latura teoretică, Eminescu „*a încercat creațiuni de termeni filosofici, care n-au putut rămâne în limbă, căci pentru o operă ca aceasta trebuieşte mai mult gustul unui spirit ponderat decât sborul unei fantezii înaripate*"; este de reținut că „mai ales în nuvela sa filosofică *Sărmanul Dionis*" expune „*într-o limbă măiastră teoria kantiană a spațiului şi timpului*", deşi „*cu un puternic colorit romantic, cu aplicări metafizice care erau străine de Kant*"[52].

Dar hotărâtoare, credem, în conceperea spațiului și timpului (evident, pentru configurarea spațiului poetic!) rămâne lectura (proprie) pe care marele poet o întreprinde asupra unor texte leibniziene.

Prezența lui Leibniz (citat prin idei și motive leibniziene), mărturisește o receptare matură, chiar constructivă.

De pildă, *Ms. 2267,* în legătură cu măsura cantității de mișcare: „*Unii, cartesienii (...) admiteau că: măsura mișcării este simplu productul din masă și repejiune. Contrarii, numiți leibnizianii (...) că măsura mișcării este productul din masă și pătratul repejiunii*". Adesea – continuă Eminescu această ceartă – „*a fost declarată ceartă de cuvinte, dar cu toată autoritatea lui d'Alembert nu este așa (...) E greu de crezut că oameni ca Leibniz, Voltaire, Bernoulli să discute zeci de ani fără a băga de seamă că nu e vorba decât de un malentendiu*". Evaluând situația, Eminescu sublinia: „*E o ceartă obiectivă și Leibniz are cuvânt, adică măsurătorul mișcării sau a puterii vii este jumătate productul din masă multiplicat cu pătratul repejiunii".* Și Eminescu aduce discuția în fizică la zi, până la *„principiul conservațiunii muncii*", adică energiei (Joule).

În alte locuri, menționarea numelui lui Leibniz sau a unor motive leibniziene pune accent pe latura constructiv-teoretică de care are nevoie poetul în înțelegerea lumii și a făuririi unei viziunii asupra lumii. De pildă: *Ms. 2267,* f.13: „*Tot ce este are o rațiune de a fi*", ceea ce, evident, redă „principiul rațiunii suficiente" (*Monadologie*, 32) sau *Ms. 2267,* f. 82: „*Toate sunt o equațiune. Orice moment în viața universului e equațiunea momentului următor. Orice moment prezent e equațiunea momentului trecut*". Dacă ținem seama de faptul că „*ecuația matematică rămâne, și pentru Leibniz, forma necesară a fizicii*"[53], textul eminescian nu poate să nu trimită la *Monadologie,* 22: *„(...) orice stare prezentă a unei substanțe simple este, în chip natural, o urmare a stării sale precedente, așa încât prezentul ei cuprinde în sine viitorul*".

Preferința pentru o viziune matematică (e adevărat, nu numai de sorginte leibniziană, dar nici fără aceasta!) se poate constata și în alte texte din *Ms. 2267*, de pildă: *2267*, 92 v.: „*Teoria ecuației pentru protecționism: Dai 100 fr. pentru un ceasornic care nu face decât 50 la Viena (...) chestiunea este: 100 fr. = 100-50 (+ 50?) este termenul + 50 echivalent cu o aptitudine oarecare, câștigată în țara ta proprie? Atunci nu e o pierdere (...) «Teoria ecuațiunii universale»*"[54].

Și... continuarea semnificativă în *2267*, 93 v.: „*În orice caz o cerință a minții omenești este rațiunea infinită, deci sistemul, dar această cerință apriorică nu preface minciuna în adevăr, adevărul în minciună (...) Adevăr fenomenologic, dar și acesta trebuie să-și aibă* ***rațiunea lui de a fi*** *(...)* (subl. n.). *Nu-l vedem noi, dar desigur există*". Același *Ms. 2267* (160 v.) aduce și ideea de „*limbă universală: limba de formule adecă de fracțiuni ale celor trei unități: timp, spațiu, mișcare*". Iar apoi[55] „*închipuiri și idei nu există în fundul sufletului nostru de-a gata (Leibniz) – ar fi închipuiri de care n-am avea conștiință. Neadevărul (...) Sunt în ființa noastră predisposițiunile, care nasc idei*". Este clar aici leibnizianul *virtuel en nous.*

Manuscrisele eminesciene conțin și câteva reflecții ce merg în continuarea gândurilor lui Leibniz, punând probleme ce denotă o căutare în direcția unei viziuni proprii a lumii (așa cum apare în nuvele și în poezie). În acest sens, sunt *Ms. 2257*, 2 r./2 v. și *2285*, 108 v. – ambele în limba germană. Iată traducerea acestuia din urmă: „*Pe tărâmul metafizicii există o opoziție între sistemele moniste și cele pluraliste. Oricât ar putea fi de diferite între ele, sistemele moniste au laolaltă comun faptul de a recunoaște ca adevărat existentă, originară numai o substanță. Ele se situează astfel în esență pe punctul de vedere spinozian. Sistemele pluraliste, dimpotrivă, au în comun faptul că acceptă mai multe esențe originare, mai multe ireductibile, fie acestea atomi,* ***monade*** (subl. n.) *sau oricum s-ar numi ele*".

7. În mai mare măsură decât cu ajutorul spațiului și timpului în accepția kantiană, spațiul poetic romantic devine astfel comprehensibil în orizontul monadologiei leibniziene. Ca spațiu al instituirii valorice în forma operei, și persistent numai în dinamica trăirii structurală receptării, spațiul poetic este unul închis ca sens și deschis prin semnificație.

În limbaj leibnizian, un asemenea spațiu vine numai în acel de fiecare dată al trăirii, oarecum după principiile simplității, indiscernabililor și schimbării: „*monadele nu au ferestre*"; „*trebuie ca fiecare monadă să fie diferită de oricare alta*"; „*tot ceea ce e creat – așadar și monada creată – este supus schimbării, ba chiar că această schimbare este continuă în fiecare monadă*"[56].

În alți termeni, spațiul poetic este el însuși, identitate absolută ca spațiu creat, dar aduce, e adevărat, numai sub specia sa, întregul univers al existenței și devenirii. Cumva, după un alt principiu leibnizian,

cel al continuității: „(...) *orice stare prezentă a unei substanțe simple este, în chip natural, o urmare a stării sale precedente, așa încât prezentul ei cuprinde în sine viitorul*”[57].

Prezența lui Leibniz citat sau prin idei și motive leibniziene în Ms. (vezi: 2255, 373; 2257, 11, 8, 2; 2286, 3; 2267, 13-14; 2287, 29, 30; 2285; 180; 2264, 2, 13.) mărturisește o receptare matură, chiar cu valențe constructive. De pildă (în Ms. *2267*, 13-14) aprecierea contribuției lui Leibniz în înțelegerea corectă a măsurii cantității de mișcare[58] sau redarea principiului rațiunii suficiente: „*Tot ce este are o rațiune de a fi*” (*Ms. 2267,* 31). La fel viziunea cantitativistă, sub semnul completitudinii: „*Toate sunt o ecuație. Orice moment în viața universului e ecuațiunea momentului următor. Orice moment prezent e ecuațiunea momentului trecut*” (*Ms. 2267*, 82).

Ideea monadei este prezentă și în fragmentul de nuvelă *Moș Iosif* (*Ms. 2286,* 2 r): „*După el, fiecare atom era centrul lumii întregi, adică al nemărginirii și fiecare sta în legătură cu toate lucrurile lumii*”[59]. În același sens, și fragmentul cu titlul *Archeus* (*Ms. 2269*): „*Cugetări imposibile nu există, că îndată ce o cugetare există, nu mai e imposibilă și dacă ar fi imposibilă, n-ar exista*”[60].

Chiar în nuvela *Sărmanul Dionis,* atât de tipică pentru o creație romantică, intervine un moment monadologic, folosindu-se chiar de sintagma „armonie prestabilită”: în visul său, Dan-Dionis umblă „*în lumea solară a cerurilor*” și încearcă să-și explice potrivirea gândurilor sale cu acea lume astfel: „(...) *ceea ce-i părea ciudat era că, de câte ori îi trecea prin minte ca îngerii să meargă după voia lui, ei, într-adevăr, fără să le-o zică, îi împlineau alintând gândurile. El nu-și putea explica această armonie prestabilită între gândirea lui proprie și viața cetelor îngerești*”[61].

Este de observat că nu-i vorba numai de utilizarea celebrei sintagme leibniziene, ci de o alternativă (în planul limbajului poetic) la specificul modului autentic de a fi: completitudinea (venită ca integralitate) și armonia (venită ca situare în coordonatele perenității).

Spațiul se redistribuie prin ceea ce e tipic prezenței temporalității: apropierea și depărtarea, ce nu vin spațial (pentru că spațiul nu este aici preexistență în sine), ci prin locuri și oameni, în orizontul timpului, cumva ca în *tabloul aionic* al lui Platon, forma a ceea ce este identic, în limbaj modern: *eternitate.* Căci numai timpul se asociază cu ceea ce suntem, în raport cu procesul de personalizare prin creație, acțiune și cunoaștere.

În acest sens, în monologul său Dan-Dionis își zugrăvește un paradis al vieții din care nu poate lipsi iubirea, întruchipată în Maria: „*Nu* – spune el – *fără ea ar fi raiul pustiu*”[62].

O ilustrare aflăm și în lirica eminesciană. Și aceasta prin modul de configurare a spațiului poetic și a viziunii despre lume și etosului aduse în prezență în forma pluralității lumii ca „lume”, idee atât de tipică mentalității romantice.

Spațiul vine temporal în creații semnificative, de pildă: *La Steaua:* „*La steaua care a răsărit/ E-o cale atât de lungă,/ Că mii de ani i-au trebuit/ Luminii să ne-ajungă*”[63].

Un sentiment al spațiului aduce spațiul sub zodia timpului și al unei armonii a „lumilor posibile”, după principiul „*nu e cu putință ca Universul să fie făcut mai bun decât este*”[64], „*le principe du meilleur*”.

Este vorba de lumi ce se deosebesc „*prin gradul de realitate trăită ce survine în ele*”, lumi care – așa cum s-a precizat – „*constituie o serie neîntreruptă și au un maximum*”, anume „*de a fi fiecare cea mai bună dintre lumile posibile*”, numai prin aceasta putând „*să devină reală una anume dintre lumile posibile*”[65].

8. În acest sens, deci, e vorba de „spații” ca expresii pentru locuri, distanțe, nivele existențiale, instituite prin metafore și simboluri, și care vin monadic („n-au ferestre”), angajând totodată opoziții absolute și absolutul opoziției, formă a imposibilului. Edificatoare ar fi *Luceafărul,* îndeosebi finalul: „*Trăind în cercul vostru strimt/ Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece*”[66].

Sau, în *Peste vârfuri,* spațiile ce dispar pe măsură ce vin și nu se pot integra într-un orizont (înțeles ca formă a plenitudinii și armoniei): „*De ce taci, când fermecată/ Inima spre tine-ntorn?/ Mai suna-vei dulce corn,/ Pentru mine vreodată?*”[67].

Care este natura acestor spații, ne-o arată proiecția lor ca „lumi”, monadologice prin sens, dar prin „nostalgia infinitului” (temă romantică) deschise ca semnificație; lumi competitive după proiecția „*cea mai bună dintre lumile posibile*”.

Faptul poetic al spațiului ca spațialitate conduce astfel la interiorizarea și angajarea lui plurală în trăirea în orizontul temporalității. Fiind vorba de modelare și instituire valorică totodată, spațiile nu există

(fizic), ci vin (valoric), nu sunt prezențe, ci forme umane (poetice) de intrare în prezență, adică sub semnul temporalului. Ele rămân oricând „spații în devenire”[68], forme ale raportării la lume (transformată în raportare la valoare), şi, ca atare, ființând în mod complementar, armonizate („armonia prestabilită”) prin însuşi faptul creației poetice.

În alți termeni, este vorba de spații exemplare, singulare, irepetabile, care, aşa cum sunt prin (şi în) evocarea versurilor, nu încetează nici prin lipsa de evocare. Cumva în genul monadelor: „*ele nu pot începe decât prin creație şi nu pot sfârşi decât prin anihilare*” (*Monadologie*, 6), ceea ce înseamnă că, odată survenite (inaugural, pur şi simplu, începând să fie) prin instituirea valorică în forma poeticului, ele sunt sustrase devenirii, chiar pieirii, se circumscriu „tabloului aionic” de care vorbea Platon.

Lumi posibile, diferențiindu-se şi intrând în prezent după condiția „maximum”-ului, spațiile poetice aici sunt reale tocmai prin exemplaritatea şi universalitatea lor în însăşi forma lingvistică eminesciană a instituirii. Se poate exemplifica aceasta prin sentimentul aşezării *Luceafărului* în coordonatele singularității şi ale opoziției etern-efemer („*Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor şi rece*”) sau în versurile din *Revedere*, ale solidarizării codrului într-un tablou cosmic (adică armonizat, încheiat, închis ca sens) al lumii: „*Numai omu-i schimbător/ Pe pământ rătăcitor,/ Iar noi locului ne ținem,/ Cum am fost aşa rămânem:/ Marea şi cu râurile,/ Lumea cu pustiurile,/ Luna şi cu soarele,/ Codrul cu izvoarele*”[69].

Nu fără dreptate, s-a spus: Eminescu ne vorbeşte „*cu glasul adâncimii. Sentimentele sale ne grăiesc apoi direct, în felul în care o face muzica, prin tiranica sugestie nemijlocită. Putem spune apoi că Eminescu este cel dintâi şi a rămas cel mai de seamă poet muzician al literaturii româneşti*”[70].

Poate de aceea, evocând „*prometeica personalitate a lui Eminescu*”, Perpessicius scria: „*Poezia lui Eminescu a avut înaintaşi demni de dânsul (...) O mare personalitate lirică numai El a fost (...) alt izvor, aşa de miraculos, ca cel al liricii lui poezia românească n-a cunoscut*”[71].

Tocmai de aceea, continua autorul, „*numele lui Eminescu se conduce după alte legi decât cele calendaristice. El n-are nevoie de o zi anume, pentru că toate zilele i se cuvin. Pe el nu-l desmormântăm de zile festive, pentru că el e veşnic prezent în mijlocul nostru*”[72].

9. Scurta noastră incursiune în câmpul modalităților de asimilare şi reinstituire a lumilor monadologice a încercat să schițeze aici ceva despre nivelul cunoaşterii filosofiei moderne de către Eminescu şi acțiunea specifică a acesteia în creația eminesciană. Trebuie subliniat însă că forma însăşi a instituirii lumilor poetice nu constituie o simplă transpunere a modelelor de spațiu menționate – nici cel adus de monadologie, nici cel adus de lirica romantică, ci este o înfăptuire întru totul inaugurală, prin exemplaritatea lor lumile creației poetice purtând aici pecetea unui stil unic, ireiterabil şi inimitabil: cel eminescian.

„Opera lui Eminescu” aduce astfel în prezență ceva mai mult decât un *sumum* de realizări valorice în orizontul modernității, aduce „*imaginea creatorului total*”. Este „*fenomenul-Eminescu*”, ce se impune, prin forța lucrurilor, ca un moment de vârf în istoria creației moderne şi în afirmarea valorilor umane.

Note

[1] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică,* Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 326.

[2] N. Iorga, *Eminescu,* în „Eminesciana”, Iaşi, 1981, pp. 147, 149.

[3] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti...,* p. 226.

[4] C. Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1971, p. 170.

[5] E. Papu, *Einleitung,* în: *M. Eminescu, Gedichte, Bukarest, Kriterion-Verlag*, 1975, p. 5.

[6] *Vidi:* S. Chițanu (ed.), *Eminescu în critica germană,* „Eminesciana”, Iaşi, Junimea, 1985.

[7] *Ibidem*, pp. 79–91.

[8] *Ibidem*, pp. 90–91.

[9] M. Eminescu, *Poezii,* ediție îngrijită de Perpessicius, ediția a III-a, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963, pp. 459, 417.

[10] G. Călinescu, *Opera lui Eminescu,* ediția a II-a, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 8.

[11] *Ibidem*, p. 8, 9.

[12] I. Petrovici, *Contribuții la filosofia lui Eminescu,* în volumul *De-asupra sbuciumului,* Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1932, p. 63.

[13] *Ibidem*, p. 63.

[14] *Ibidem*, pp. 65–67.

[15] *Ibidem*, p. 68.

[16] *Ibidem*, p. 70.

[17] *Ibidem*, pp. 74, 79.

[18] E. Lovinescu, *Mihai Eminescu,* „Eminesciana”, 1984, p. 51.

[19] D. Caracostea, *Creativitatea eminesciană,* „Eminesciana”, 1987, p. 80.

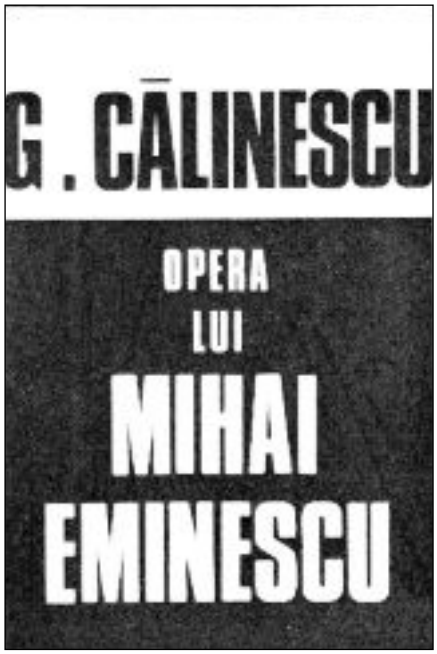

[20] G. Călinescu, *Op. cit.,* p. 121.

[21] *Ibidem*, p. 120.

[22] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti ...*, p. 235.

[23] G. Călinescu, *Op. cit.,* pp. 349–350.

[24] G. Călinescu, *Opera lui Eminescu,* 1, ediția a II-a, 1969, pp. 339–345.

[25] I. Slavici, *Amintiri,* Bucureşti, Editura Minerva, 1983, p. 92.

[26] G. Călinescu, *Op. cit.,* p. 337.

[27] M. Eminescu, *Fragmentarium.* Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda şi indici de Magdalena D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981, p. 61.

[28] *Ibidem*, p. 356.

[29] *Ibidem*, p. 64.

[30] M. Eminescu, *Lecturi kantiene.* Traduceri din *Critica rațiunii pure.* Editate de C. Noica şi Al. Surdu, Bucureşti, Editura Univers, 1975, p. 79.

[31] Imm. Kant, *Kritik der reinen Vernunft,* hrsg. von R. Schmidt, Hamburg, F. Meiner, 1976, p. 144.

[32] M. Eminescu, *Lecturi kantiene,* pp. 79–80.

[33] C. Noica, *Introducere,* în: *Lecturi kantiene,* p. XI.

[34] M. Eminescu, *Opere,* VIII: Traduceri, transcrieri, excerpte, ediție critică şi prefață de Aurelia Rusu, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, p. 319.

[35] D. Vatamaniuc, *Cuvânt-înainte,* în: M. Eminescu, *Fragmentarium,* p. 8.

[36] G. Călinescu, *Opera lui Eminescu,* ediția a II-a, 2, 1970, p. 20.

[37] *Ibidem*, p. 120.

[38] A. Schopenhauer, *Die Welt als Wille und Vorstellung,* în: *Sämtliche Werke,* Bd. I, Frankfurt a.M., Suhrkamp, 1986, p. 384.

[39] *Ibidem*, p. 385.

[40] G. Călinescu, *Op. cit.,* p. 47. O tratare a acestei teme am prezentat (în formă de comunicare) la: *Leibniz Tradition und Aktualität*. V. Leibniz-Kongress. Hannover, 14–19 November 1988 (în *actele* acestui congres, pp. 90–98, sub titlul *Leibniz'Nachklänge im Denken und in der Dichtung* von Mihai Eminescu).

[41] M. Eminescu, *Opere,* ediție critică întemeiată de Perpessicius, XVI: *Corespondență, Documentar*, Bucureşti, Editura Academiei, 1989, p. 48.

[42] *Ibidem*, p. 183.

[43] C. Noica, *Op. cit.,* p. VII.

[44] C. Călinescu, *Op. cit.,* p. 337.

[45] D. Vatamaniuc, *Op. cit.,* pp. 11–12.

[46] T. Vianu, *Poezia lui Eminescu,* în: *Opere, 2,* Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 257.

[47] *Ibidem*, p. 242.

[48] A. Hübscher, *Vorwort,* în: A. Schopenhauer, *Der handschriftliche Nachlass in fünf Bänden,* hrsg. von A. Hübscher, Bd.I, München, dtv, 1985, p. I.

[49] Al. Oprea, *Biografia intelectuală a lui Eminescu,* în: M. Eminescu, *Opere,* ediție critică, XIV, 1983, p. 28.

[50] G. Călinescu, *Op. cit.,* p. 45.

[51] *Ibidem*, p. 24, 42, 45.

[52] I. Petrovici, *Kant şi cugetarea românească,* în: *Studii istorico-filosofice,* ediția a II-a, Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1929, p. 226.

[53] C. Floru, *Leibniz,* în: *Istoria filosofiei moderne* (Omagiu Profesorului Ion Petrovici), vol. I, Bucureşti, Societatea Română de Filosofie, 1937, p. 489.

[54] M. Eminescu, *Opere,* VIII, Editura Minerva, 1986, p. 295.

[55] M. Eminescu, *Fragmentarium,* p. 90.

[56] G.W. Leibniz, *Monadologie,* în: *Opere filosofice,* (traducere de C. Floru), Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1972, pp. 509–510.

[57] *Ibidem*, p. 513.

[58] E. Lovinescu, *Op. cit.,* pp. 45–47.

[59] M. Eminescu, *Opere,* ediție critică, VII: *Proza literară*, 1977, p. 311.

[60] *Ibidem*, p. 280.

[61] *Ibidem*, p. 107.

[62] *Ibidem.*

[63] M. Eminescu, *Poezii*, p. 189.

[64] G.W. Leibniz, *Op. cit.,* p. 57.

[65] G. Martin, *Leibniz. Logik und Metaphysik, 2.* Aufl., Berlin, W. de Gruyter, 1967, pp. 126–127.

[66] M. Eminescu, *Poezii*, p. 153.

[67] *Ibidem*, p. 170.

[68] G. Popa, *Spațiul poetic eminescian,* „Eminesciana", 1982, p. 16.

[69] M. Eminescu, *Poezii*, pp. 106–107.

[70] T. Vianu, *Op. cit.,* p. 257.

[71] Perpessicius, *Mihai Eminescu (1850–1889),* „Eminesciana", 1983, p. 517, 518.

[72] *Ibidem*, p. 517.

Unirea Principatelor Române – Credință și Unitate Română văzută la Academia Română la a 150-a aniversare a celui mai înalt for de cultură al Țării*

Acad. ***Ionel-Valentin Vlad***
Preşedintele Academiei Române

Sărbătorim în fiecare an, cu emoție și recunoștință, ziua Unirii Principatelor Române. În acest an, al 150-lea de la fondarea Societății Literare Române care devine, printr-o lege specială din 1879, Academia Română, unirea românilor din toate ținuturile locuite de aceștia a fost o profesiune de credință.

Prin Unirea de la 24 ianuarie 1859, se împlinea o parte a unui ideal la care aspirase de secole poporul român. Acest act apare ca un rezultat firesc al dezvoltării treptate a conștiinței de origine, de credință și de limbă a tuturor românilor.

Prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza pe tronurile de la Iași și București începea în istoria țării o epocă de realizări profunde în toate domeniile, înfăptuiri fără de care nu ar fi putut fi posibile celelalte mari acte ale românilor: Independența de la 1877 și Marea Unire din 1918.

Toate domeniile vieții economice, militare, politice, instituționale, administrative, culturale s-au bucurat de atenția Domnitorului Cuza și a colaboratorilor săi apropiați. Alexandru Ioan Cuza a reușit să fie nu numai „Domnul Unirii", dar și al reformelor, așa cum îi urase sfetnicul său apropiat Mihail Kogălniceanu. Nu totul a fost perfect, dar progresul a fost uriaș.

Între instituțiile care s-au bucurat de atenția domnitorului a fost Biserica Ortodoxă strămoșească (în timpul domniei sale, Biserica Ortodoxă Română obține recunoașterea de la Patriarhia Ecumenică din Constantinopole și autocefalia; unele decizii ale Principelui Cuza au fost și rămân discutabile, cu efecte de lungă durată). Domnitorul a acordat atenție și constituirii Forului înalt al Culturii românești (Societatea Literară Română) care își contura în acei ani profilul.

Am afirmat la Ziua Culturii Naționale, în această Aulă, că de-a lungul veacurilor, credința noastră creștină (aproape bimilenară) și limba noastră romanică au reprezentat cei doi piloni ai dăinuirii poporului român, ai culturii noastre, în același timp, elementele esențiale prin care ne-am integrat în cultura și civilizația europeană.

Cu aceeași ocazie, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, ne-a vorbit cu toată înțelepciunea sa despre credința noastră creștină, care se păstrează în toate satele și orașele Țării.

Biserica și Academia Română sunt cele două instituții fundamentale ale statului strâns legate prin aceleași obiective de promovare a Credinței, Unității naționale, de cultivare a culturii și de respectare a marilor valori ale neamului românesc.

Încă de la înființarea ei, acum aproape 150 de ani, Academia Română a fost, atât prin componență, cât și prin obiectivele sale, „*mărețul arbore al culturii și sintezei etnice a neamului românesc*" [1]. Așa cum afirma Grigore Tocilescu, „*ea face parte din sufletul neamului românesc și este a națiunii, precum nțiunea găsește într-însa vatra pururea nestinsă a iubirii de neam, a amintirilor scumpe și a nobilelor imbolduri*" [2].

Unii dintre marii făuritori ai Unirii Principatelor Române au fost și creatori ai Academiei Române. Între aceștia, se cuvine menționat mai întâi Mihail Kogălniceanu, sfetnicul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și artizan al actului de la 24 ianuarie 1859

**Alocțiune susținută la Sesiunea aniversară „24 ianuarie 1859 – Unirea Principatelor Române" (22 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

și al reformelor care au urmat. Printre primii membri ai Academiei Române s-a aflat și „*bardul de la Mircești*”, Vasile Alecsandri, autorul poeziei *Hora Unirii*. În noua instituție academică s-au regăsit și alte figuri importante care s-au evidențiat în acțiunile din ianuarie 1859 și în anii ce au urmat: memorialistul George Sion, publicistul C.A. Rosetti, viitorul mare om politic Ion C. Brătianu, istoricul și marele om politic Dimitrie A. Sturdza, al cincilea Președinte al Academiei Române, medicul și botanistul Anastasie Fătu, cel dintâi președinte al Secțiunii Științifice, juristul Constantin A. Crețulescu și episcopul istoric Melchisedec Ștefănescu, autorul înflăcăratei predici intitulată *Jertfă pentru Unirea Principatelor*.

Ca și Biserica Ortodoxă Română, Academia Română și-a manifestat, de-a lungul anilor, rolul fundamental de apărare și dezvoltare a valorilor spirituale naționale, a limbii, a tradițiilor și moștenirii trecutului. Acestea s-au concretizat în inițierea și realizarea unor lucrări de referință de mare însemnătate, exprimând puterea spirituală, devenind, așa cum o caracteriza episcopul Melchisedec Ștefănescu, „*un centru de lumină și știință românească*”. Marile realizări ale Academiei Române în toate domeniile culturii și științei au definit-o ca un corp de elită al inteligenței românești, dar, mai înainte de toate, un focar de unitate și spiritualitate românească. După cum, pe bună dreptate, consemna renumitul filolog italian Angelo de Gubernatis, membru de onoare al înaltului for academic român, „*dacă în celelalte academii se lucrează pentru știință cu stăruință, mi se pare că aici, în Academia Română, a pătruns însuși sufletul națiunii românești*” [3].

Theodor Aman – Unirea Principatelor

Așa cum afirmă răspicat Mitropolitul Sofronie Miclescu, unul dintre artizanii Unirii Principatelor, „*pe stindardul națiunii române stă scris cu litere mari Credința și Unitatea română*”, tot așa noi, cei de astăzi, trebuie să fim pătrunși de adevărul că Unitatea și Credința trebuie să călăuzească toate faptele noastre, să ne întărească în clipe de restriște și să ne lumineze calea spre viitor.

Să nu uităm și faptul că suntem în săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștinilor din România, începută la Catedrala Patriarhală și care se va termina la Catedrala „Sf. Iosif”. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel participă în aceste zile la Sinodul de la Geneva al tuturor Întâistătătorilor din lume. I-am urat ca Domnul să îl călăuzească în această misiune, tot harul pentru unirea creștinilor și o revedere binecuvântată.

Academia Română este **organizatoarea „Strategiei României pentru următorii 20 de ani”**. Strategia se ocupă de **identitatea națională** și cuprinde atât obiective privind cultura națională, cât și problemele privind respectul față de instituțiile naționale, politici în domenii care vizează interesul național ș.a. Avem obiective privind o Românie Educată, valori afirmate pe plan internațional și o poziție a Țării în Uniunea Europeană la nivelul resurselor ei (modelul „Ionel I.C. Brătianu”).

Fidelă obiectivelor pentru care a fost creată acum 150 de ani, **Academia Română a fost și continuă să fie garantul menținerii și promovării culturii naționale și al afirmării ei în lume.**

Cinstirea momentului de la 24 ianuarie 1859 – „*actul energic al națiunii române*” – să fie pentru toți model și îndemn de urmat.

Doamne, binecuvântează România, luminează-ne și unește-ne în ceea ce facem pentru Țară!

Referințe

[1] Constantin I. Istrati, *Analele Academiei Române. Dezbateri*, seria II, tom. XXI, 1899–1890, p. 163.

[2] Grigore Tocilescu, Cuvântare la 10 mai 1902, *Analele Academiei Române. Dezbateri*, seria II, tom. XXV, 1901–1902, p. 17.

[3] Angelo de Gubernatis, *Analele Academiei Române. Dezbateri*, seria II, tom. XIX, 1896–1897, p. 40.

Învățămintele zilei de 24 ianuarie 1859*

Acad. ***Dan Berindei***

Istoria este conservatoarea memoriei umanității, dar ea mai este – sau ar trebui să fie – și învățătoarea oamenilor și mai ales a conducătorilor lor. În paginile ei se adună faptele trecutului, în măsura păstrării lor, iar istoricii au misiunea reasamblării și a reînsuflețirii. Oamenii zilelor noastre trebuie ajutați să înțeleagă fapte din alte vremuri și mai ales să culeagă învățămintele lor, ceea ce se dovedește a fi în nu puține rânduri dificil, dată fiind firea omenească.

Există momente, etape, zile în istoria popoarelor, care se impun prin însemnătatea lor și prin procesele istorice pe care le-au generat. Pentru români o astfel de zi memorabilă este 24 ianuarie 1859, ziua în care, prin dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, hotarul de la Milcov a fost înlăturat și cele două principate au început să se înfățișeze lumii ca un stat unitar al românilor, iar pe harta Europei a apărut România.

Este o zi nemuritoare pe care o sărbătorim de 156 de ani. Este o zi învățătoare, când toți trebuie să ne întoarcem gândurile, măcar pentru un număr de clipe, către un trecut, când înaintașii noștri au avut dragostea de patrie și de neam și înțelepciunea de a realiza începutul unui proces de unificare națională, înfruntând greutăți ce păreau insurmontabile, unora chiar utopice.

Ziua de 24 ianuarie 1859 ne învață, sau ar trebui să ne învețe, generație după generație, un comportament, să ne impună nu numai respect, ci și dorința de a-l imita și egala. Este o zi învățătoare, care ne arată peste veac câtă forță poate ființa într-o națiune, într-un moment de mare cumpănă și ce consecințe pot avea faptele ei.

Românii veneau din negura istoriei, până astăzi ființarea lor își are contestatari, dar, în fapt, ei erau dovada și întruchiparea vie a unei puteri de rezistență fără egal, deși soarta i-a așezat într-un spațiu geopolitic situat, după expresia cronicarului, „*în calea răutăților*“. Valurile istoriei au trecut deasupra lor nimicitoare, dar ei au avut tăria rezistenței și a unei continuități evidente. N-au putut fi despărțiți de aceste locuri în care au viețuit în preajma altor popoare, având în ființa lor ca temei de bază pe daci și pe romani și fiind singurii reprezentanți ai romanității în această parte a lumii.

Vicisitudinile istoriei au făcut ca ei să nu se reunească în cadrul unui singur stat, ci timp de veacuri să trăiască nefiresc cu granițe între ei și o parte însemnată sub stăpâniri străine. Doar la sfârșitul veacului al XVI-lea, efemer, dar pilduitor, Mihai Viteazul a realizat o unificare a celor trei țări istorice.

Dincolo de granițe, însă, a existat o viață comună a românității, o comunitate de viață spirituală, de credință, dar și de obiceiuri și, mai ales, un liant puternic reprezentat de limbă, care i-a singularizat pe români printre popoarele zonei; în același timp, a fost un puternic numitor comun al celor care se defineau ca români și care păstrau în memoria colectivă convingerea romanității lor. Limba și tiparul românesc – apărut la începutul veacului al XVI-lea – au contribuit la menținerea unității spirituale și culturale.

Veacurile succedate până la constituirea unui stat național au mai dezvăluit în scurgerea lor puterea de rezistență, dar și abilitatea, între altele, prin compromisul realizat cu puterea otomană, care a conferit celor două state românești o situație singulară în ansamblul spațiului sud-est european.

Secolul al XVIII-lea, trezitor pentru întreaga umanitate, a fost și veacul în care a început să se afirme națiunea modernă, în care trecându-se de la neam la națiune, românii au trecut și ei într-o nouă fază a existenței lor. În secolul al XlX-lea, veac al naționalităților, ideea unității naționale și-a făcut drum, devenind dominantă mai ales în Țara Românească și Moldova, țări aflate într-o situație similară.

Este evident că împrejurările internaționale au fost favorizante, că „*o unire mai îndeaproape*“ a fost avută în vedere și în *Regulamentul organic* patronat de Imperiul rus. Războiul Crimeii a deplasat atenția marilor puteri spre gurile Dunării și a dat o motivație acceptării de către majoritatea lor a unei unificări

**Alocțiune susținută la Sesiunea aniversară „24 ianuarie 1859 – Unirea Principatelor Române“ (22 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

Proclamarea Unirii Principatelor (detaliu) – Theodor Aman

moldo-muntene, dar importantă a fost forța pe care a dobândit-o ideea Unirii în rândurile românilor.

Această trezire națională a fost extraordinară şi este o învățătură care nu trebuie uitată. Ea s-a propagat înăuntrul întregii națiuni. Fără îndoială, au existat şi conservatori ai vechilor stări de lucruri, dar numărul susținătorilor procesului de unificare a fost copleşitor. Rareori în viața unui popor o idee poate căpăta o forță similară. De la marele boier la țăranul clăcaş, dorința unificării naționale în forma atunci posibilă a unirii Principatelor a trecut pe primul plan. Ideea a devenit un panaceu universal, fiecare considerând-o un temei de înnoire. Important a fost numărul din ce în ce mai numeros al celor care susțineau crezul unionist.

Pentru realizarea Unirii au existat şi sacrificii – o altă învățătură care nu trebuie uitată – din partea tuturor categoriilor sociale, începând de la boierime, a cărei poziție dominantă şi-a pierdut o parte dintre valențe. A fost deschis un drum mai larg clasei mijlocii, burghezia, care avea să preia mai departe, în deceniile următoare – ca o consecință a formării statului modern – pârghiile principale ale puterii. De asemenea, în anii în care s-a săvârşit Unirea, reprezentanții țărănimii din adunările ad-hoc au acceptat amânarea propriilor revendicări, pentru a nu stânjeni înfăptuirea, cu un ceas mai devreme, a Unirii.

În condițiile în care două mari puteri – Imperiul otoman şi Austria habsburgică – se împotriveau unificării celor două principate, implicarea unui număr cât mai mare de oameni în acțiunile de susținere a programului unionist a fost de mare însemnătate. Unirea a avut loc spontan, uneori, a implicat şi riscuri, mai ales în Moldova în vremea căimăcămiei lui Nicolae Vogoridi. Miile de semnături strânse pentru cauza Unirii, chiar când ele duceau la acțiuni represive, constituie până astăzi dovada acestei susțineri generale. Dar dovada supremă a fost în zilele din ianuarie 1859, când peste 30 000 oameni – printre ei se găseau şi câteva mii de țărani – s-au strâns pe Dealul Mitropoliei, la Bucureşti, şi au stat neclintiți timp de trei zile, fără a ține seama că era iarnă.

Nu era doar vorba de ştergerea unui hotar nefiresc şi de strângerea laolaltă a moldovenilor şi muntenilor, ci de făurirea unui stat nou, modern. În susținerea acestui program de schimbare şi înnoire, clasa politică a vremii a ştiut să facă concesiile necesare pentru a se putea realiza România.

Într-un răstimp istoriceşte foarte scurt s-a şters hotarul şi a fost realizată, treptat, construcția statului nou. Fără îndoială, s-a ținut seama şi de exemplul reformelor din statele înaintate ale vremii, dar totul s-a făcut competent, cu dreaptă măsură, avându-se în vedere tradițiile şi interesele naționale.

În adunările sau divanurile ad-hoc, în adunările elective, în Comisia centrală şi în Senatul României, s-a reuşit într-un scurt timp să se realizeze o conlucrare şi să se adopte succesiv un întreg program înnoitor care, desăvârşit apoi în timpul domniei regelui Carol I, va aşeza România între statele europene. Totul a fost realizat cu jertfe, cu eforturi, cu dăruire de sine. Astfel, pe temeiul unei zile sacre, s-a reconstruit o țară.

Patriotismul a fost trăsătura fundamentală a momentului care a culminat la 24 ianuarie 1859, dragostea de țară a fost însuflețitorul unei națiuni şi a dat forța şi energia de a birui, de a realiza țara cea nouă. Este poate învățătura fundamentală a acelui moment istoric de veşnică neuitare. Ziua de 24 ianuarie a mai însemnat unitate, solidaritate, renunțări la interese proprii, a fost fără îndoială, prin învățăturile pe care le oferă şi puterea amintirii acelui moment, o zi de neuitare şi veşnică cinstire.

Preliminarii ale „Micii Uniri”*

Acad. ***Răzvan Theodorescu***

Pentru istoricul civilizației românești este limpede faptul că trăsătura definitorie a primei noastre modernități, în contextul Europei Est-Centrale și de Sud-Est a fost statalitatea. În condițiile autonomiei din epoca Turcocrației – de la a doua jumătate a veacului al XVI-lea până dincolo de 1800 – ea a însemnat păstrarea demnității voievodale și a însemnelor acesteia, a tradiției dinastice, a bisericii și a celei mai mari părți a rânduielilor economice și sociale din epoca independenței medievale din secolele XIV și XV.

Cât despre împrejurarea că istoria noastră medievală și premodernă a înregistrat, în cadrul acestei statalități – pierdute de toți vecinii românilor cu excepția Rusiei imperiale – cunoscuta împărțire a spațiului românofon nord-dunărean în state separate, ea a fost aceea care, alături de conștiința originii comune, a latinității carpato-dunărene, va fi născut treptat *marele proiect al unității românești*, cel mai însemnat din întreaga noastră devenire ca popor și națiune, punctat de cele două momente majore: „Mica Unire” de la 1859 și „Unirea cea Mare” de la 1918. Dacă aceasta din urmă avea să se desfăşoare într-un context european precis al finalului de imperii, cea dintâi – pe care o omagiem astăzi – s-a realizat, o știm bine, în pofida intereselor unor mari puteri vecine de la Est, Vest și Sud, la răscruce de imperii încă existente, dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza însemnând dovada superlativă și niciodată întrecută a ingeniozității politice românești, a inteligenței unei generații pe alocuri irepetabile, fiind, probabil, cea mai ilustră faptă de acest fel din analele istoriei naționale. A fost ceea ce numea Iorga „*unirea țărilor libere prin români*”, în aşteptarea celeilalte uniri, după 60 de ani, a tuturor teritoriilor românești. Pentru a înțelege ce s-a întâmplat la 1859, istorici și sociologi, istorici ai literelor și cei ai artelor s-au străduit să arate cum – dincolo de deosebirile culturale desluşite, rând pe rând, de Eminescu, de Ibrăileanu, de Lovinescu, între o Moldovă aristocratică deschisă spre Occident și Muntenia tradiționalistă, a „stării a III-a”, privind către Balcani (chiar desfăşurarea evenimentelor revoluționare paşoptiste indică limpede deosebirea dintre Iași și Bucureşti), mentalul extracarpatic a realizat, la nivel individual și, mai apoi, colectiv, apropieri ale lumii românești de o parte și de alta a Milcovului, conducând la o unificare politică și culturală, mai ales la nivelul elitelor sociale și intelectuale, în chiar vârsta în care moldovenii Ureche, Costin și Cantemir sau munteanul Constantin Cantacuzino scriau despre unitatea „moldo-vlahilor”.

Ca și în alte locuri ale Europei medievale și renascentiste, ca în principatele ori ducatele germane sau italiene, de pildă, membrii elitelor încă feudale din secolele XV și XVI, moldoveni și munteni se înrudeau între ei: Vlad Dracul cu neamul lui Alexandru cel Bun, pe cale de consecință Vlad Țepeş cu Ştefan cel Mare, care se căsătorea cu o fiică a lui Radu cel Frumos, aşa cum urmaşul ştefanian Bogdan al III-lea se însoțea cu o descendentă a lui Mihnea cel Rău sau cum munteanul Mircea Ciobanul se căsătorea cu celebra Chiajna, fiica lui Petru Rareş.

Se pregăteau astfel, prin înrudirile Muşatinilor și Bogdăneştilor cu Basarabii, fie domniile valahe ale moldovenilor Alexandru cel Rău și Ştefan Surdul, fie cârmuirile paralele ale celor doi frați din ramura Drăculeştilor munteni, Alexandru al II-lea Mircea în Țara Românească și Petru Şchiopul în Moldova, explicând desigur, aluziile moldave din inscripția pictată la Bucovăț, lângă Craiova, și „muntenismele” din arhitectura ieşeană de la Galata și Aroneanu. Se mai anunța astfel, de ce nu, prezența efemeră a Movileştilor moldoveni pe scaunul muntean – de aici au venit, desigur, ecourile muntene din arhitectura și pictura murală a Sucevița –, ca și începutul fenomenului politic al domniilor alternate la Târgoviște și Bucureşti, la Suceava și Iași a Mihneştilor coborâtori din Vlad Țepeş, precum Radu

**Alocțiune susținută la Sesiunea aniversară „24 ianuarie 1859 – Unirea Principatelor Române“ (22 ianuarie 2016, Aula Academiei Române)*

Mihnea şi Alexandru Coconul sau ale contemporanului lor Alexandru Iliaş.

Aşezate înainte sau după episodul tumultuos, de la 1600 al lui Mihai Viteazul, domn la Bucureşti, la Iaşi şi la Alba Iulia, asemenea înrudiri şi asemenea domnii prefaţau şi explicau, printr-o scurtă unire sub acelaşi sceptru a celor trei ţări române, cum a putut să apară cel care avea să fie mai târziu eroul lui Bălcescu şi cel evocat de Kogălniceanu în lecţiile de la Academia Mihăileană drept „*chipul măreţ ca al lui Ahil (...) singurul voievod ce ajunge a uni părţile Daciei vechi*".

Deschizând secolul al XVII-lea, aceşti urmaşi premoderni ai principilor medievali pregăteau, întru spirit, stăpânirile marcate de conflicte, dar şi de înţelegeri ale lui Vasile Lupu cel cu „hire împărătească" şi Matei Basarab, domnul de ţară care accepta la Stelea târgovişteană o replică autohtonizată a Trei Ierarhilor ieşeni; după cum anunţau domnia levantinului Gheorghe Duca, cel pictat la Cetăţuia, într-un tablou votiv de certă inspiraţie prahoveană cantacuzină – să nu uităm că acest neam de arhonţi stambulioţi era stabilit în Muntenia şi în Moldova prin fraţii Constantin postelnicul şi Iordache vistierul – sau lunga stăpânire a „prinţului aurului", olteanul Constantin Brâncoveanu care avea

Domnitorul Gheorghe Duca pe o frescă la Mănăstirea Cetăţuia

drept ginere pe ultimul vlăstar al dinastiei Bogdăneştilor, Radu Iliaş – care îşi găsea două nurori în familii boiereşti moldoveneşti (Balş şi Cantacuzino) sau se înrudea cu un alt neam moldav, Ruset (de altminteri, Ion Neculce avea să noteze uşor hâtru: „*Brâncoveanul pururea era bucuros să fugă boierii Moldovei la dînsu, să-şi facă nume bun*", pe acest temei croindu-se ipoteza voinţei ctitorului Hurezilor de a-şi lărgi stăpânirea ei asupra vecinilor de la miazănoapte).

Asemenea apropieri aulice moldo-muntene aveau să continue până târziu în veacul al XIX-lea când, se ştie, de pildă, spre a da un pitoresc exemplu, că domnul de la Bucureşti Gheorghe Bibescu se recăsătorea la Focşani, năşit chiar de domnul de la Iaşi, Mihalache Sturdza…

Am demonstrat nu de mult că mult hulita epocă fanariotă a fost, de fapt, în veacul al XVIII-lea, o continuare pozitivă a statalităţii şi a ideii dinastice, mai ales prin neamurile princiare Mavrocordat, Ghica şi Racoviţă ce au domnit alternativ în Moldova şi Ţara Românească: Nicolae Mavrocordat de trei ori, fiul său Constantin de opt ori (în vremea asta s-a scris, la 1733, o istorie paralelă a celor două principate „*din descălecătura ţărilor*"), Grigore al II-lea Ghica de şase ori, Constantin Racoviţă de patru ori, iar familia Şuţu, prin Alexandru şi Mihail, au stăpânit simultan în cele două ţări în cei trei ani premergători mişcării eteriste şi a lui Tudor Vladimirescu. Preliminariile „Micii Uniri" se află, aşadar, într-un lung şir de evenimente şi într-o lungă listă de personaje ale istoriei româneşti ce-şi au începutul cu aproape patru secole înainte de acel măreţ ianuarie 1859.

Un moment mirabil realizat de cea mai strălucită generaţie politică, aceea a paşoptiştilor şi a unioniştilor şi care s-a consumat în două spaţii de arhitectură ce stau azi – adaug cu mâhnire – în paragină.

În seara de 3 ianuarie 1859 în sala zisă „La Elefant" din Muzeul de Istorie Naturală din Iaşi şi în seara de 23 ianuarie în hotelul Concordia din Bucureşti, candidatura colonelului Cuza a fost anunţată şi votată. Ambele clădiri există încă şi arată într-un chip cu totul nedemn.

Poate că adevăratul nostru patriotism va fi verificat în clipa în care societate civilă şi autorităţi vor conştientiza că în aceste locuri – ce trebuie arătate mereu urmaşilor – s-a înregistrat ceva unic din istoria noastră.

Ceva care trebuie omagiat nu doar în zile festive, ci la fiecare cotitură a sinuoasei deveniri româneşti.

Resursele planetei se epuizează*

Acad. ***Cristian Hera***
Vicepreşedinte al Academiei Române

Distinşi reprezentanţi
ai Administraţiei Prezidenţiale,
Parlamentului şi Guvernului României,
Doamnelor şi domnilor membri
ai Academiei Române,
Distinşi participanţi,

Este o onoare şi aleasă cinste pentru mine să deschid lucrările acestei prestigioase dezbateri dedicate unei tematici de extremă importanţă, mai ales pentru prezentul şi viitorul consumatorilor de energie.

Nu este niciun secret că barometrul progresului tehnic şi, de ce nu, al gradului de dezvoltare a unei naţiuni îl reprezintă consumul de energie.

Având în vedere tematica dezbaterii, mă voi referi pe scurt la ***necesitatea armoniei funcţionale dintre om şi natură*** şi la faptul că, în prezent, **rezervele Terrei de a susţine o dezvoltare sustenabilă sunt într-o fază avansată de epuizare.** ***Schimbările climatice globale contribuie la amplificarea fenomenelor extreme, la degradarea resurselor naturale, la deteriorarea şi polurea mediului în care trăim şi în care vor trăi şi munci urmaşii urmaşilor noştri.***

Dacă în anul 1804, populaţia Terrei era de un miliard de locuitori, triplarea s-a realizat în 156 de ani, până în anul 1960. Dar, în anul 2011, adică numai după 51 de ani, populaţia globului a atins şapte miliarde de locuitori. La jumătatea secolului 21 se estimează ca populaţia Terrei să depăşească nouă miliarde de locuitori. **În contextul creşterii populaţiei globului pământesc**, ***diminuării substanţiale a resurselor naturale,*** **înrăutăţirii condiţiilor de mediu**, apar o serie de ***semnale de alarmă referitoare la prezentul şi viitorul omenirii.***

Dennis Meadows, în anul 1970, în lucrarea ***Limitele creşterii***, menţiona că **se amplifică conflictul dintre dezvoltarea civilizaţiei industriale,** ***aflate într-o creştere accelerată***, **şi deteriorarea fără precedent a resurselor naturale neregenerabile.**

În anul 1972, la conferinţa de la Stockholm dedicată mediului uman, se menţiona că **a fost atins un moment în istorie**, când ***trebuie să regândim acţiunile noastre pe întreaga planetă cu o prudenţă mai mare faţă de consecinţele asupra mediului.***

În Raportul ***Brundtland*** din anul 1987 sunt prezentate **principiile directoare** pentru îndeplinirea **cerinţelor prezentului pentru dezvoltarea durabilă**, ***fără a compromite capacitatea generaţiilor viitoare de a-şi realiza propriile programe.*** În perioada anilor 2003–2012, ***Lester Brown***, preşedintele Institutului de Politici Planetare din Washington DC, a lansat aşa-zisul Plan B: Planul B 2.0, Planul B 3.0 pentru **salvarea unei planete sub presiune şi a unei civilizaţii în impas**, după care a urmat Planul B 4.0, **mobilizarea generală pentru salvarea planetei**.

Lester Brown, unul dintre cei mai de seamă gânditori ai zilelor noastre, nu s-a oprit aici şi în 2012 a publicat lucrarea ***Planeta plină, farfuriile goale.*** În această lucrare lansează pentru prima dată ideea **competiţiei între** ***hrană pentru maşini*** şi ***hrană pentru oameni***, producerea de biocombustibil contribuind substanţial la scumpirea preţului şi la diminuarea resurselor pentru hrana cea de toate zilele a oamenilor, afirmând că **hrana este noul petrol**, ***iar pământul este noul aur al omenirii.***

În lucrarea ***Falimentarea naturii. Negarea limitelor planetei,*** apărută tot în anul 2012, ***Anders Wijkman*** şi ***Johan Rockström*** subliniază într-un capitol special, că energia va deveni singura metodă de schimb, meţionând că secretul civilizaţiei şi al nivelului de trai este petrolul şi se întreabă dacă crearea şi cererea de energie este infinită, de ce suntem noi atât de nepregătiţi cunoscând aceste realităţi. Autorii fac ample comentarii asupra ***energiei uitate*** şi asupra ***energiei de perspectivă.***

**Cuvânt de deschidere rostit la lansarea oficială a studiului „Eficienţa energetică – prioritate naţională pentru reducerea sărăciei energetice, creşterea calităţii vieţii şi siguranţa consumatorilor de energie" (2 noiembrie 2015, Aula Academiei Române)*

În anul 2014, ***Ugo Bardi,*** în lucrarea ***Planeta epuizată***, prezintă o istorie cuprinzătoare asupra **resurselor minerale care s-au format în decurs de milioane de ani** şi **goana după bogăţii minerale care jefuieşte planeta în decenii.**

Nu pot să nu mă refer şi la lucrarea secretarului general al Clubului de la Roma, ***Graeme Maxton,*** lansată la Banca Naţională a României, intitulată ***Sfârşitul progresului – cum ne-a înşelat aşteptările gândirea economică modernă*****,** care în capitolul *Modul de viaţă se va schimba* menţionează că în bătăliile noastre pentru energie, nimeni nu se va lupta corect.

Am făcut comentariile de mai sus, fără a mă referi la frecventele întâlniri ale şefilor de stat şi de guvern, pentru a arăta cât de preocupată este omenirea pentru viitorul nostru aflat sub tensiune.

Ţinând seama că cele menţionate sunt reflectate cu un ***grad mare de intensitate şi în ţara noastră,*** că energia economiei româneşti are o valoare deosebită, că datele Uniunii Europene privind ***persoanele cu risc de sărăcie sau excludere socială prezintă România pe locul II în Europa în perioada anilor 2011–2012,*** am acceptat fără rezervă solicitarea doctorului ***Emil Calotă,*** vicepreşedintele Autorităţii Naţionale de Reglementare în domeniul Energiei, ca Academia Română să participe la un program de cercetare şi găsire a unor soluţii şi măsuri de **creştere a eficienţei energetice,** eficienţă care, după o serie întreagă de studii, **astăzi,** este **la un nivel extrem de scăzut,** de reducere a sărăciei energetice şi de protecţie a consumatorilor vulnerabili. Am prezentat solicitarea Biroului Prezidiului Academiei Române şi având acceptul, am discutat mai întâi cu profesorul ***Cătălin Zamfir,*** directorul Institutului de Cercetări pentru Calitatea Vieţii, apoi cu profesorul ***Ilie Bădescu***, directorul Institutului Naţional de Sociologie, care au confirmat fără rezerve că pot contribui la studiul solicitat de către ANRE. Au urmat întâlniri de lucru cu cei doi specialişti ai Academiei Române şi vicepreşedintele Emil Calotă, apoi cu participarea preşedintelui Autorităţii ***Nicolae Havrileţ*** şi a preşedintelui Comisiei pentru energie din Parlament, doctorul ***Iulian Iancu***. Au fost stabilite, pe bază de contract, finanţat de Autoritatea Naţională, condiţiile de realizare a acestuia, iar rezultatele obţinute vor fi prezentate sintetic în această dezbatere.

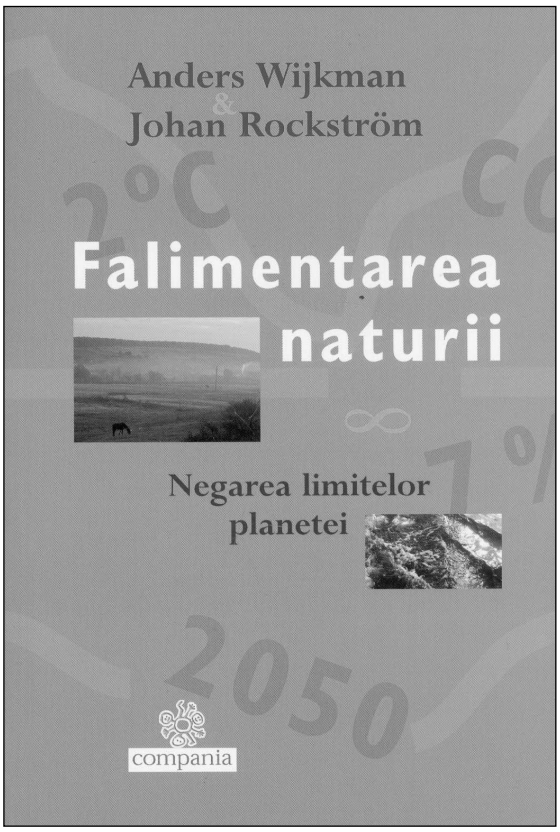

Îngăduiţi-mi să spun şi cu acest prilej că, din nefericire, cercetarea ştiinţifică nu se bucură de atenţia care i se cuvine. **O ţară care nu are o cercetare ştiinţifică proprie**, mai ales în domeniile în care condiţiile sunt total diferite de cele existente la nivel european sau mondial, ***va rămâne permanent în urma ţărilor avansate şi va fi tributară nu numai în importul de tehnologie, ci şi în importul de bunuri materiale şi de alimentare.***

Academia Română a iniţiat prin Programul managerial lansat de acad. ***Ionel-Valentin Vlad*** şi prin membrii Biroului Prezidiului nou ales, 11 proiecte de cercetare pe probleme majore pentru dezvoltarea României, precum şi numeroase dezbateri de importanţă deosebită privind tematica acestor proiecte.

Îngăduiţi-mi să felicit Autoritatea Naţională de Reglementare în domeniul Energiei pentru iniţiativa de a solicita sprijinul cercetării pentru efectuarea studiului referitor la eficienţa energetică. Este o confirmare a punerii în practică a afirmaţiei făcute încă din anul 2011 de către ***Delvo,*** care menţiona: ***„Crizele conduc la evenimente şocante, destabilizatoare, apelează la patrimoniul cunoaşterii, suscită inteligenţa, îndrăzneala şi solidaritatea. În acest context, trebuie să socotim crizele oportunităţi pentru dezvoltare şi inovare”.***

Sunt convins că **nu trebuie să aşteptăm noi crize sau epuizarea catastrofală a resurselor naturale.** ***Avem obligaţia de a contribui la prevenirea şi combaterea lor prin cunoaştere şi inovare, prin susţinerea şi promovarea cercetării ştiinţifice.***

Sărăcia energetică și Europa asimetrică*

*Ilie Bădescu***

Sistemul energetic
în arhitectura strategică a lumii

Sistemul energetic este nucleul unei civilizații şi forța care modelează peisajul civilizațional al popoarelor. Consumul de energie satisface întreaga sferă de nevoi omenești și toată gama de funcții sistemice ale unei societăți. Toate celelalte sisteme ale societății – comunicaționale, circulatorii, computaționale, culturale, profesionale etc. – au nevoie de sistemul energetic fără de care nu pot supraviețui. Energia este o necesitate universală și un drept universal. Sistemele energetice sunt vehiculele universalizării societăților pe fondul conservării diversității; toate celelalte sisteme societale pot intra în conflict cu sistemul energetic, acesta, însă, le adevereşte pe toate (căci este „hrana" lor). Putem spune, aşadar, că sistemul energetic are o natură eminamente „consensuală". Studiul energiei va revoluționa științele (un exemplu este apariția economiei computaționale, un alt exemplu este emergologia, prin care suntem informați asupra dinamismului extraordinar al societății, datorat informatizării: rata zilnică de creștere a comunității virtuale pe o singură platformă este de 7000.000) etc.

Sistemul energetic este cel mai curat sistem, are o natură profund consensuală, o funcție universală: poate fi „contrazis" de alte sisteme, fără ca el însuşi să intre în „conflict" cu vreunul dintre acestea, adeverindu-le pe toate pentru că este „hrana" lor. Din acest punct de vedere, putem afirma că sistemul energetic este nu numai sistemul sensibil al societății, dar în acelaşi timp şi sistemul care, într-un fel, oferă elementele unui alt stil de a gândi, de a conduce societatea şi, ca atare, poate servi ca exemplu. Este evident că el va influența cel mai puternic noile direcții în care vor evolua nu numai structurile instituționale ale societății omeneşti, dar, în acelaşi timp, paradigmele cunoașterii generale și speciale.

Studiul sistemelor energetice face parte din ştiința strategică a statelor şi trebuie să acompanieze politicile publice ale guvernelor. Politicile energiei sunt cele mai radicale modalități de prevenire a sărăciei și marginalizării. Accesul la energie este un indicator sensibil al minimei bunăstări. Conceptul de minim al bunăstării se identifică aproape cu cel de acces la consumul de energie. Dacă dorim să contemplăm relieful unei societăți este firesc să aruncăm o cât de rapidă privire asupra peisajului ei energetic. Care sunt, aşadar, fețele sistemului în România? Cum arată peisajul energetic românesc şi european la acest moment? Chestiunea este cu atât mai urgentă, cu cât cele trei pachete legislative promovate de Uniunea Europeană în chestiunea pieței europene a energiei (gaze și energie electrică) sunt insuficient examinate în lumina peisajului energetic românesc. Aceste pachete legislative reflectă legitățile întregului, ale pieții europene ale energiei și astfel sunt eclipsate dramatic uneori palierele subsecvente ale geografiei energetice regionale și naționale ale Uniunii Europene.

Mă voi referi la câteva dintre reperele semnificative ale peisajului energetic românesc și european, păstrându-ne în marginile unui discurs ataşat politicilor publice ale statului român şi deci ale interesului național, în contextul dinamicilor sistemului energetic european. Reamintim teza lui Fr. Lyotard conform căruia cine controlează discursul (public) controlează politicile şi cine controlează politicile controlează dinamismele societăților, ale realităților sociale. De aceea, este foarte important, ceea ce punem în discursul nostru să fie legat de structurile reale, de ceea ce este în realitate, convinşi fiind că, în felul acesta, îndeplinim una dintre exigențele programului şi concepției fondatorului sociologiei româneşti, Dimitrie Gusti, care atrăgea atenția că reformele trebuie făcute de jos în sus, adică de la

**Alocuțiune susținută la lansarea oficială a studiului „Eficiența energetică – prioritate națională pentru reducerea sărăciei energetice, creşterea calității vieții şi siguranța consumatorilor de energie" (2 noiembrie 2015, Aula Academiei Române)*

***Director, Institutul de Sociologie, Bucureşti*

țara reală spre țara legală, având ca temei o bună organizare a competențelor în stat şi o cunoaştere sistematică a realităților. Conferința de față este o remarcabilă ilustrare a unui asemenea stil de a gândi, de a concepe procesul reformator sectorial pe temelia unei alianțe salutare dintre actorii instituționali şi mediul academic al cercetării strategice.

Consumul energetic
într-o geografie variabilă

Voi trece peste ceea ce Domniile Voastre ştiți şi domnul vicepreşedinte Cristian Hera a spus aici atât de lămuritor legat de faptul că ultimele patru cicluri Kondratieff au fost decisiv legate de ceea ce s-a întâmplat cu energia. Ştim ce s-a întâmplat după Primul Război Mondial în privința relației dintre energie şi sistemul geopolitic: totul a depins de energie, a depins de petrol, de gaze, de electricitate ş.a.m.d. Ceea ce se întâmplă astăzi în legătură cu reaşezarea jocurilor geopolitice, a actorilor internaționali pe scena geostrategică a lumii depinde masiv de energie. Deci, din acest punct de vedere, putem spune că dinamica sistemului energetic este o problemă strategică, fundamentală pentru politica statelor.

Pe de altă parte, simpla examinare a înfățişării sistemului enegetic actual atestă incidența unor diferențieri culturale ale consumului de energie şi, deci, felurite stiluri de viață induse modurile de folosință ale energiei. Una este situația în Statele Unite, unde stilul de viață şi distribuția consumului de energie îmbracă forma unei „geografii armonioase" a consumului energetic, alta este în România, unde consumul de energie se distribuie după un model puternic polarizat, atestând, altfel spus, o polarizare a stilului de viață legat de energie, şi cu totul alta este situația în Europa, unde persistă o puternică stratificare regională a consumului de energie, pe fundalul unei puternice asimetrii. Geografia energetică de tipar concentrat în SUA, de formulă polarizată în estul Europei şi puternic stratificată în Uniunea Europeană reprezintă o dovadă că accesul la energie este un fenomen, deopotrivă, politic şi cultural, nu doar unul economic. Observăm, aşadar, că sunt diferențe şi acestea trebuie luate în considerare, fiindcă de ele depinde *geografia sărăciei reziduale* a țărilor, nu doar a segmentelor sociale dinlăuntrul fiecărei țări în parte. Frank Hajdinjak, preşedintele Federației Patronale a Asociațiilor Companiilor de Utilități din Energie (ACUE), spune răspicat: *„Trebuie să acoperim prin rețeaua de distribuție zona care are un nivel de consum foarte scăzut. (...) sunt destul de răspândite aceste zone cu consum redus. Pe viitor trebuie să ne gândim la alternative, să livrăm energie, căldură sau gaz către aceste zone, în aşa fel încât să devină cât mai sustenabil din punct de vedere al prețului".*

Iarna românilor
nu este ca iarna europenilor

Polarizarea consumului energetic în România este atât de marcată, încât doar un orb ori un om rău intenționat ar ignora-o. Accesul polarizat este atestat de studiile problemei într-un chip cât se poate de răspicat: în România numai 45,71% dintre locuințe (dintre care: 75,3%, urbane, 9,98%, rurale) au încălzire centrală. Socioscopia consumului energetic ne arată că 83% dintre locuințele rurale folosesc sobe cu lemne. Accesul ruralului la sistemul central de încălzire este atât de redus, încât, practic, se poate spune că jumătatea rurală a țării se află în afara sistemului energetic modern. Circa 90% dintre rurali sunt „în afara sistemului". În plus, jumătate dintre consumatorii vulnerabili din rural nu primesc aici nicio compensație. Aceasta este jumătatea ignorată de către stat, pe care guvernele şi politicile publice n-o văd. În vreme ce consumatorul vulnerabil din urban primeşte compensații în proporție de 100%, ponderea ruralilor vulnerabili, la nivelul ruralului de câmpie, mai cu seamă, care primesc aceste compensații pentru prețul de cumpărare a combustibilului solid (al lemnului) abia atinge proporția de 50%. Problemele sunt foarte serioase, dacă ținem seama de ponderea mare ce revine încălzirii în structura consumului de energie.

În Anglia, de pildă, jumătate din consumul de energie este folosit pentru sistemul de încălzire. În România, 40% din consumul de energie este destinat încălzirii. Aici este loc pentru o intervenție foarte serioasă.

Subcultura sărăciei energetice
şi stratificarea energetică a Europei

Prezentarea noastră, este dedicată în continuare evidențierii subculturii sărăciei energetice. Aceasta este o chestiune dramatică, o fațetă a „dramei răsăritene", care trebuie să intre în sfera de preocupări ale politicilor energiei. În Europa, stilul de viață şi cultura consumului energetic sunt marcate de o *stratificare foarte puternică*, atât înlăuntrul societăților naționale, cât şi în cadrul Uniunii Europene, între națiunile europene. Pentru a evidenția

stratificarea, am luat în considerare *povara facturilor*, adică ponderea celor care nu-şi pot achita rata, chiria şi facturile la utilități. În România ponderea acestora este alarmantă. În anul 2013, 30,5% din populație avea asemenea dificultăți. În vreme ce în Europa de Vest media acestora este de 6,33%, în Europa de Est media lor atinge 20,23% din populația regiunii. Prin urmare, avem o stratificare evidentă a consumului energetic pe regiuni în Europa şi există riscul ca politicile de prețuri să supra accentueze sărăcia energetică în țări precum România. Se naște astfel cea de-a IV-a sărăcie energetică, sărăcia reziduală, la care ne vom referi mai încolo. Pentru a evidenția stratificarea consumului energetic în cuprinsul Uniunii Europene, am determinat izobarele sărăciei energetice, adică liniile care-i despart pe săracii energetici ai continentului de cei neîmpovărați de plata facturilor, în cele patru regiuni ale Europei.

Povara facturii în România şi în Europa de Sud-Est se plasează în jurul unor valori medii, care oscilează între 15% şi 21%, pe când în Europa de Vest media este între 5 şi 6,50%. Stratificarea regiunilor și a națiunilor europene în raport cu scara consumurilor energetice este evidentă.

Dacă luăm în considerare procentul de 40–50% al sărăciei reale, conform calculelor profesorului Cătălin Zamfir și ținând seama de indicii pe care i-am calculat noi înșine, obținem un scenariu de alarmă pentru Orizontul lui 2021: procentul celor ce nu-și vor putea achita facturile în 2021 va crește spre 35–37% (prin efectul aplicării Memorandumului semnat cu Comisia Europeană și al Acordului cu FMI).

Prin efectul alinierii prețurilor interne la cele de import, povara prețului la gaze în factura de plată, în termenii PPS, va crește de 1,5 ori. Săracii energetici ai Europei de Est se vor înmulți și inegalitățile consumului energetic între popoarele Uniunii Europene se vor adânci și ele.

Decalajul dintre cele două Europe este, probabil, aspectul structural cel mai semnificativ al Uniunii Europene. Pentru națiunile răsăritene, a fi în Uniunea Europeană nu anulează acest decalaj energetic structural dintre cele două Europe. A fi dincoace de linia care leagă Sttetin-ul de Triest înseamnă un plus de 15–30% săraci energetici. Căderea Cortinei de fier a sistemelor politice n-a adus și la căderea zidului dintre „capitalismele bunăstării". Pentru naționalii răsăriteni, a fi în Uniunea Europeană nu anulează povara facturii care variază în jurul unui procent al împovăraților de circa 20–30%. Pentru România, acest decalaj atinge 30% și se va accentua spre 37%. Altfel spus, în Orizontul anului 2021, 37% dintre români vor avea dificultăți în a-și achita factura la energie, în condițiile în care România este aproape independentă energetic la gaze, în vreme ce Germania este aproape dependentă energetic la gaze (în principal față de Rusia). Profilul sărăciei energetice în cele două Europe este prezentat în Graficul 1.

Grafic 1: Media regională a populației în dificultate de a-și achita rata și/sau chiria pentru locuință și facturile la utilități. Date la nivelul a două regiuni ale Uniunii Europene. Serii de date 2007–2013

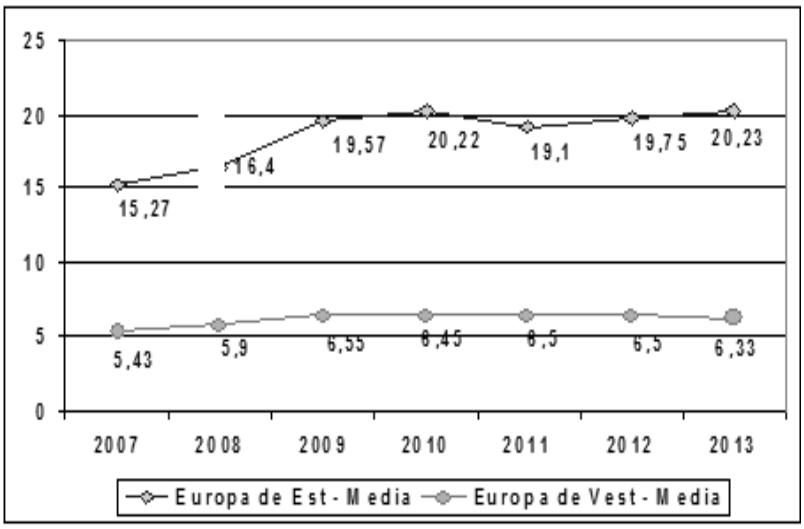

Căsătoria lui Keynes și devoalarea funcției ascunse a politicii prețurilor

Politica de prețuri este un factor deosebit de important în agravarea stratificării energetice a Uniunii Europene. Utilizarea politicii de prețuri ca pârghie a construcției unui sistem stratificat la scară continentală a fost cercetată de către J. Maynard Keynes pentru cazul sistemului sovietic. În anul 1927, Keynes s-a căsătorit cu o dansatoare din Rusia și astfel a călătorit acolo, iar când s-a întors a atras atenția asupra utilizării politicii prețurilor ca metoda sigură de exploatare a Rusiei rurale. Un asemenea fapt, proorocea el atunci, va duce deopotrivă la dezastrul poporului rus și la dezastrul sistemului, cu toate că toată lumea era optimistă la vremea aceea de început a unei asemenea aventuri geopolitice și geoeconomice de o rară cruzime pentru era modernă. Politica de prețuri este, iată, o pârghie extrem

de importantă într-un stat, de aceea am simțit nevoia să mă refer la această chestiune în prezentarea problematicii consumului de energie în România și Uniunea Europeană. Studiul nostru ne-a descoperit efectul politicii de prețuri în generarea celei de-a patra forme de sărăcie energetică pe care am denumit-o sărăcie energetică reziduală.

Cea de-a patra sărăcie energetică

La cele trei forme de sărăcie energetică, adică sărăcia în raport cu combustibilul, cu resursele finaciare și cu accesul la sistem (costul echipamentului), România mai este afectată și de a patra formă a sărăciei energetice, pe care am numit-o reziduală și care este indusă de politica prețurilor. Dinamica și amploarea decalajului și a sărăciei energetice nu se pot sesiza, atâta vreme cât ne menținem la evaluările de prețuri în euro/kWh. Dacă luăm în seamă doar media prețurilor în euro la energia electrică (euro per kWh) în cele două regiuni ale Uniunii Europene (la consumatorii casnici și industriali), peisajul energetic nu-și va descoperi fața sa accidentată: consumul casnic pare „ieftin" în Europa de Est și „scump" în Europa de Vest. Evaluând structura de prețuri din Europa în acest mod, vom constata, de exemplu, că, într-adevăr, consumul casnic în Europa de Est este foarte ieftin, 0,140 cenți/kw, în timp ce în Europa de Vest este aproape dublu. În consecință, s-ar putea deduce că este „moral" și deci politicește corect să scumpim consumul în Est prin politica de prețuri, ca să aducem peisajul energetic european la o configurație „echitabilă". Aceasta și este motivația *doctrinei bruxelleze a armonizării prețurilor*, ca să avem un consum echitabil în Europa. Ne întrebăm, totuși, dacă aceasta este situația? Ca să deslușim lucrurile, este necesar să facem ceea ce, în mod firesc, face orice specialist în domeniu, recalculează totul în raport cu puterea de cumpărare. Prețurile în PPS ne spun că raportul dintre cele două regiuni este invers. Dacă recalculezi totul în termenii puterii de cumpărare standard (PPS), situația este exact pe dos: Europa de Vest consumă energie ieftină și Europa de Est consumă energie scumpă. Datele sunt prezentate în Graficul 2.

În țările Europei de Vest, între prețurile în euro și cele recalculate în PPS nu există niciun decalaj (ceea ce adevereşte calitatea de monedă vestică a euro), precum se vede în grafic. Acest fapt arată că aici politica de prețuri are altă semnificație decât în Est. În Europa de Est, însă, se poate observa o uriașă diferență între cele două expresii ale prețurilor (în euro și în PPS), ceea ce arată că aici utilizarea monedei euro, ca metodă de măsurare, ascunde fenomenele,

Grafic 2: Prețurile în PPS la energie electrică în gospodării în cele două Europe

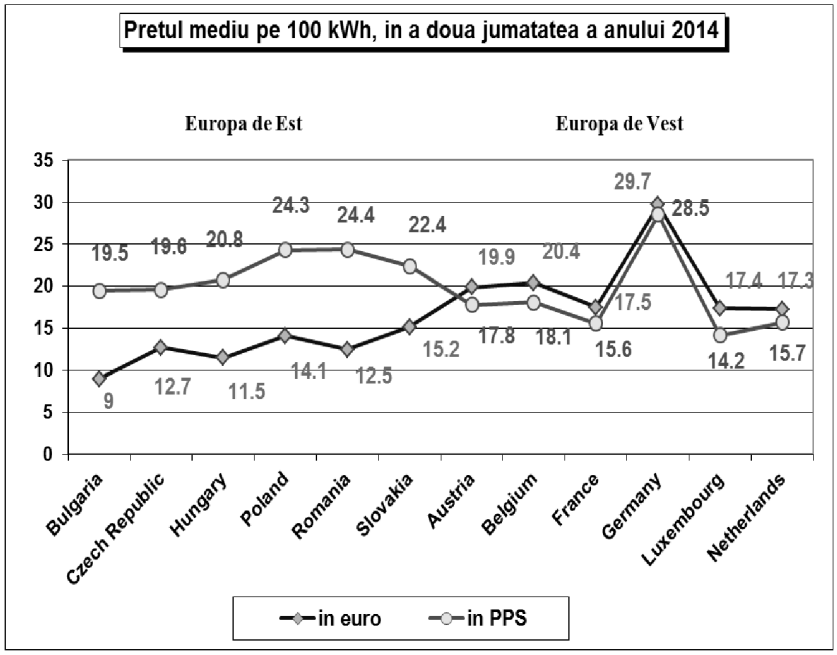

în loc să le devoaleze. Când evaluăm dinamica și distribuția regională a prețurilor în raport cu puterea de cumpărare standard (PPS), vom constata că în toate țările vestice, cu excepția Germaniei, prețurile energiei, atât în euro, cât și în PPS, se situează sub nivelul celor plătite de estici, evaluate în PPS. Altminteri spus, în Europa de Vest, politica de prețuri a susținut bunăstarea în domeniul energetic, în vreme ce în Est politica de prețuri a adâncit povara facturii, decalajul şi austeritatea: acestea sunt tocmai cele trei trăsături ale sărăciei energetice reziduale. Când evaluăm consumurile energetice în euro, suntem determinați să conchidem că pentru vestici energia este scumpă și pentru estici este ieftină. Când evaluăm prețurile în PPS, însă, constatăm că, de fapt, pentru estici, energia casnică e mai scumpă decât pentru vestici. Nu putem împărtăși, deci, concluzia studiului BCG conform căruia „*prețurile energiei electrice și gazelor naturale rămân relativ reduse în România,*

chiar dacă ne raportăm la puterea de cumpărare" (aşa se spune în studiul BCG). Datele reale sunt prezentate în Graficul 3.

Grafic 3

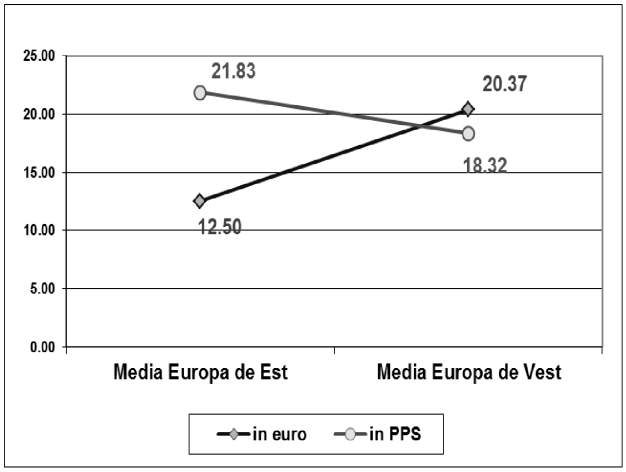

Cum se vede distribuția prețurilor în oglinda veniturilor

Pentru a vedea şi mai adânc fenomenul stratificării consumului energetic în Europa, am luat în considerare proiecția prețurilor în oglinda veniturilor a trei consumatori: germanul mediu, europeanul mediu şi românul mediu. Să cercetăm, întâi, cum se distribuie regional prețurile în euro. Pentru 100 kw/h în euro românul plăteşte 12 euro, germanul plăteşte 28,7 euro şi europeanul mediu 20,8 euro. Luați ca atare, aceşti indicatori ne spun că germanul plăteşte aproape de trei ori mai mult decât românul și mai mult decât europeanul mediu cu 1/3. Dacă trecem de oglinda înşelătoare a prețurilor în euro și vom recurge la o unitate de măsurare mult mai realistă și anume *plata în unități de muncă* (*muncile prestate de un european mediu, un român mediu etc. pentru a-și plăti consumul de energie*), povestea consumului energetic în Europa ia o întorsătură neaşteptată. Să vedem, aşadar, cât aduce munca anuală a unui român în propria sa gospodărie, comparativ cu acelaşi volum de muncă a unui german şi a unui european mediu. Vom obține astfel oglinda veniturilor reale în cele trei cazuri.

Venitul mediu anual al gospodăriei în România este 8813 de euro, în Germania este de 30 000 de euro, în Europa 20 000 de euro. Raportul de paritate al muncilor este de 3 la 1 în favoarea Germaniei şi de 2 la 1 în favoarea europeanului mediu. Altfel spus, opt ore de muncă ale unui german sunt de trei ori mai bine plătite decât opt ore de muncă a unui român. Evaluând lunar, putem conchide că venitul mediu lunar pe gospodărie este 700 de euro în România, 3000 de euro în Germania ş.a.m.d. Prin urmare, procentul plății pentru electricitate în raport cu veniturile unei gospodării este 1,7% în România, 1% în Germania, 1,7% în Europa. Raportul de paritate al prețurilor între Germania și România este de 1/2, respectiv între Europa și România este de 1/1.

Pentru a ne da seama mai bine de aceste disparități, am luat în considerare raportul de paritate între volumul de muncă pe care un lucrător din cele două țări trebuie să-l presteze pentru a-şi cumpăra 100 de kw/oră. Să insistăm. Dacă luăm ca mărime de referință câştigul median al unui lucrător în două țări, una din Vest, Germania, şi una din Est, România, vom constata că în Germania câştigul orar brut median în PPS este de 15,4 euro, pe când în România este de 2,0 euro. Prin urmare, raportul este de 7 la 1. Ne dăm seama de efortul uriaş al unui român comparativ cu al unui german, pentru a-și plăti consumul de energie.

Pentru a cumpăra aceeaşi cantitate de energie, un român ar trebui să muncească de şapte ori mai mult decât un german. Altminteri spus, o oră de muncă a unui german este egală cu şapte ore de muncă a unui român. Cu toate acestea, un român plăteşte 24,4 euro în PPS pentru 100 kwh, iar un german plăteşte 28,5 PPS pentru 100 kwh. Raportul de paritate al prețurilor este aproape de 1 la 1 (mai precis, este de 1,2), în vreme ce raportul de paritate al muncilor este de 7 la 1. Chiar dacă ne-am menține la măsurătoarea consumului energetic în euro, raportul prețurilor față de raportul muncilor este disproporționat în cele două țări. Astfel, în Germania, pentru 100 kW/h se plătesc 29 euro, iar în România 12 euro, ceea ce înseamnă că pentru plata a 100 kW/h un german va munci două ore, iar un român va munci şase ore (dat fiind că în Germania câştigul median brut pe oră este de 15 euro, pe când în România este de 2 euro). Prin urmare, nici evaluarea în euro nu poate subtiliza uriaşul decalaj structural între cineva de dincoace de Elba și cineva de dincolo de Elba.

Cortina de fier geopolitică a fost înlocuită, iată, cu o cortină de argint geoeconomică. Peste zidul care desparte cele două Europe nu se poate trece. Doctrina Bruxelles-ului îl obligă pe român să muncească şase ore ca să-şi plătească gazele proprii exploatate de o firmă mixtă (dar, totuşi, gaze din resursele țării), iar pe un german doar două ore. Iată ce înseamnă a fi dincolo și dincoace de vechea linie care leagă Sttetin-ul de Trieste.

Eficiență energetică şi solidaritate*

*Iulian Iancu***

Vă rog să-mi permiteți să fac o paralelă între eficiența energetică şi solidaritatea umană, ca un mesaj din partea Parlamentului României, îngrijorat de dimensiunea megatemei, care se află în fața statelor europene, statelor lumii, respectiv provocările la care suntem obligați să răspundem legate de securitate, de schimbări climatice şi inegalitate socială. Din păcate, acestea s-au agravat în ultimul şi nu s-au diminuat, iar la baza lor şi responsabilă de aceste provocări este „energia."

Energia (aşa cum sublinia domnul academician Cristian Hera, vicepreşedinte al Academiei) este „*sângele civilizației societății*", progresului şi calității vieții. „*Eficiența energetică*, spune John Maxwell, *este fundamentul supraviețuirii*".

Aşa cum pentru sănătatea trupului şi sufletului uman, cel mai bun medicament este „iubirea", la fel şi pentru energie, dacă reuşim să generăm, să stocăm să multiplicăm şi să furnizăm în mod eficient energia, putem crea oricâtă prosperitate dorim.

Pentru aceasta, este nevoie de solidaritate umană. Solidaritatea este mişcarea care a determinat marile schimbări în istoria omenirii. Din păcate, omenirea este solidară doar în momentele de suferință comună, şi ultimele exemple ne demonstrează acest lucru. Însă, separarea unei societăți în structuri politice diferite, antagonice, agresive, loiale grupului, determină o abordare distructivă, o separare şi o dezagregare socială.

Suntem în situația în care statele lumii se văd obligate să redeseneze politicile sociale şi, mai ales, politicile energetice, însă realizăm aceasta în anul 2015, când cea mai importantă vulnerabilitate s-a dovedit a fi inegalitatea socială. Dacă inegalitatea socială este pe primul loc, atunci toate programele guvernamentale, structurile şi formele de organizare politică şi socială au eşuat.

Pe locul al doilea, se află criza liderilor la nivel mondial. Lipsa de soluții privind criza economico-financiară, pentru conflictele din Orientul Mijlociu, pentru conflictul Rusia-Ucraina şi, mai nou, pentru conflictul generat de situația refugiaților confirmă grava criză de lideri la nivel mondial.

Lipsa de solidaritate a statelor ne obligă să regândim întregul sistem de organizare socială. Iar în aceste condiții, poate nu întâmplător, această temă

Energie ecologică

**Alocuțiune susținută la lansarea oficială a studiului „Eficiența energetică – prioritate națională pentru reducerea sărăciei energetice, creşterea calității vieții şi siguranța consumatorilor de energie" (2 noiembrie 2015, Aula Academiei Române)*

***Preşedinte al Comisiei pentru industrii şi servicii, Camera Deputaților*

ne obligă pe toţi să înţelegem de ce „energia” şi de ce „eficienţa energetică” generează un cumul atât de complex de factori, pe care trebuie să-i analizăm şi care ţin de cultura energetică, sărăcia energetică, consumator vulnerabil, organizare economică, dependenţa dezvoltării nivelului de trai de consumul de materii prime şi de modul de formare şi de organizare a producătorilor, a sistemului energetic în fiecare stat.

Omenirea a fost preocupată, de 2000 de ani, de acest subiect – „energie.” Astăzi, oamenii de ştiinţă, dându-şi mâna în mod solidar peste ocean din Statele Unite, până în Germania, Franţa, Italia – în general Uniunea Europeană (care deţine 40% din totalul brevetelor pentru tehnologie în domeniul surselor regenerabile de energie) – încearcă să ofere omenirii o nouă soluţie, care, se pare, că vine dinspre revoluţia tehnologică, revoluţia digitală, în inima căreia se află fuziunea nucleară, capabilă să ofere mai multă energie, de un milion de ori mai mult decât unitatea de masă pusă să ofere energie astăzi.

La nivelul Uniunii Europene, provocarea o reprezintă realizarea Uniunii Energetice, menite să transforme fundamental sistemul energetic al Europei. Din păcate, consumatorul european plăteşte astăzi cea mai scumpă energie din lume. Preţurile energiei electrice pentru ţările europene continuă să fie cu 30% mai mari decât în SUA, iar preţurile gazelor naturale sunt de două ori mai mari decât cele din SUA; SUA fiind cel mai important competitor în piaţa globală al Uniunii Europene.

Diferenţa de preţ faţă de alte economii ale statelor lumii are un impact direct asupra competitivităţii industriei europene.

Această influenţă asupra competitivităţii industriei europene, dar şi asupra bunăstării cetăţenilor Uniunii Europene, continuă să fie afectată, în condiţiile în care Uniunea Europeană importă 53% din necesarul său de energie la un cost de 406 miliarde de euro/an (1,11 miliarde euro/zi), fiind, astfel, cel mai mare importator de energie din lume. Pe de altă parte, un procent de 75% din fondul locativ european este ineficient, din punct de vedere energetic. Transporturile se bazează 94% pe produse petroliere, dintre care 90% sunt din import.

În acelaşi timp, pentru a asigura imperativul investiţional în sectorul energetic, Uniunea Europeană trebuie să investească peste 1000 miliarde de euro, până în 2020, şi aceasta în condiţiile în care, în fiecare an, Uniunea Europeană a cheltuit peste 120 miliatrde de euro/an prin acordarea de subvenţii pentru energie, adesea, nejustificate.

În ceea ce priveşte România, situaţia este mult mai delicată, deşi suntem pe locul trei în Europa ca şi grad de independenţă de importurile de energie.

Diferenţa încă foarte mare între veniturile salariale şi preţul energiei a accentuat gradul de polarizare socială şi de sărăcie ale populaţiei.

Deşi avem un consum de energie de 1,5 tep/loc, fiind cu mult sub valoarea medie europeană de 3,37 tep/loc, Uniunea Europeană 27, ponderea persoanelor aflate în risc de sărăcie sau excludere socială clasează România pe locul doi în Uniunea Europeană. În anul 2012, 28,5% din populaţia României se afla în risc de deprivare materială severă.

Preţurile ridicate ale gazelor naturale şi energiei electrice contribuie în jur de 50% la numărul consumatorilor consideraţi vulnerabili.

În 2013, 30,5% din totalul populaţiei României se găsea în dificultate de a-şi putea achita costurile locative şi facturile la utilităţi, procent de trei ori mai mare decât cel din 2007 (10,1%). În aceste condiţii, Parlamentul României, conştient de nivelul acestor provocări, încearcă să fie parte a redesenării şi redefinirii politicilor energetice. Încercăm să aşezăm legislaţia primară, legislaţia secundară, alături de o autoritate distinctă privind eficienţa energetică, de un plan naţional de acţiune, de programe şi proiecte prioritate şi – ceea ce este fundamental – poate de un Plan Marshall pentru eficienţă energetică în Româ-

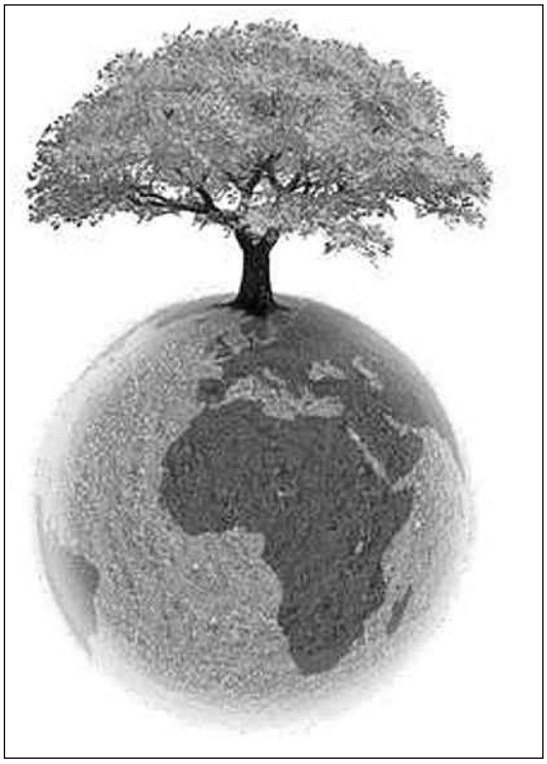

Să milităm pentru o planetă ecologică!

Arhitectura viitorului – acoperişuri verzi

nia. Nu spun întâmplător un „Plan Marshall", pentru că atunci când acest plan a fost lansat, în 1947, au fost injectate 13 miliarde de dolari în Germania (circa 130 miliarde € astăzi), care a triplat suma întoarsă către bugetul de stat. S-a adresat locuințelor, dar a relansat întreaga economie germană. Şi noi astăzi am putea să ne adresăm, păstrând acelaşi principiu folosit pentru Planul Marshall, adresându-ne locuințelor, nu numai pentru construcția lor, ci din interiorul construcțiilor existente, pentru eficientizarea acestora şi reducerea a ceea ce astăzi înseamnă 40% din consumul de energie al României. Este un set amplu de măsuri în care nu putem decide singuri.

*

* *

Când vorbim de viitorul energiei, nu vorbim doar de ziua de mâine, despre luna viitoare, sau chiar anul viitor. Investițiile din domeniul energetic pot lua decade (zeci de ani) pentru a fi realizate. Reducerea emisiilor de gaze nu poate schimba nimic peste noapte. În câteva decade, peisajul energetic poate părea, pentru noi, ca fiind extraterestru. Dar aceasta nu schimbă faptul că energia prezentului este dificilă şi nesustenabilă. Nu schimbă faptul că schimbările climatice cer urgent acțiuni acum. O perspectivă pe termen lung nu este o scuză pentru o paralizare într-un termen scurt.

Nu există o soluție tehnologică, drept panaceu universal, care să rezolve toate problemele. Fiecare țară, fiecare regiune are caracteristici specifice. Fără idoli şi fără tabuuri.

Misiunea noastră este de a arăta cum adaptăm facilitățile tehnologice la realitățile schimbărilor climatice. Consumatorii trebuie informați mai bine pentru deciziile lor zilnice. Energia trebuie să joace un rol mult mai important în alegerea casei lor, în organizarea vecinătății în care locuiesc şi a oraşelor. Neplătind un preț corect, astăzi, înseamnă să transformăm datoriile generațiilor viitoare.

Trebuie asigurate mecanisme specifice, pentru a nu vulnerabiliza şi mai mult anumite categorii sociale şi să avem o şi mai mare inechitate.

Casele viitorului nu pot fi imaginate de arhitecți sau grupuri de energeticieni lucrând doar ei. Va fi rezultatul colaborării între grupările de energeticieni, arhitecți, constructori sau reprezentanții sistematizării urbane. Avem nevoie de cooperarea dintre diferitele sectoare şi diferitele discipline.

Trebuie să extindem cercul participanților în luarea deciziilor, nu numai pentru specialişti, dar şi prin implicarea activă a reprezentanților populației, oficiali aleşi şi NGO printre ceilalți în acest proces.

Adică, „trebuie să reinventăm energia", ceea ce înseamnă:

- să progresăm schimbarea propriei noastre abordări;

- mergând mai departe în confortul nostru zonal, prin implicarea şi a altor actori din afara industriei şi să acceptăm disconfortul pe care-l provoacă schimbarea. Aceasta înseamnă să preluăm noi actori la bord, cum ar fi public şi privați, societatea civilă şi organizațiile neguvernamentale. Lucrând împreună înseamnă să ne ascultăm unul pe altul, să ne respectăm unul pe celălalt, să învățăm a stabili un pământ comun şi să împărțim o limbă comună.

Nicolae Iorga: cărți și orizont memorial

Acad. ***Alexandru Zub***

O viață de om așa cum a fost este titlul unei scrieri autobiografice a lui N. Iorga, una ce avea însă și un supratitlu integrativ: *Orizonturile mele*. Autorul voia să sugereze, poate, că mișcarea sa cronotopică trebuie înțeleasă ca un proces extensiv, în care cărturarul, născut la Botoșani în 1871 și stins din viață în 1940, a parcurs etape, experiențe și ipostaze diferite, la Iași, București, Paris, Leipzig, oriunde l-au purtat împrejurările și marile lui calități de literat și om al cetății.

De la *orizontul* mărginit al urbei natale, el a ajuns a străbate, în lung și lat, mai tot spațiul etnocultural apartenent, apoi spațiile conexe, la nivel european și mondial, devenind un eminent istoric al neamului său și al lumii, într-o extensie continuă de *orizont* cognitiv, a cărei cuprindere totală rămâne însă o aspirație mereu neîmplinită a istoriografiei. A scris despre poporul român, sud-estul european, Bizanț, Imperiul otoman, țările balcanice și cele din estul continentului, literaturile romanice și etniile care le-au produs, în veacul de mijloc și, mai târziu, până în zilele când a putut să le cunoască și pe cont propriu, într-un efort de sinteză fără egal. Analogia cu Tit Liviu, cu Pico della Mirandola, cu Cantemir, cu Voltaire, cu Ranke *e.g.* se cuvine a fi înțeleasă ca un omagiu la adresa creatorului polivalent care a fost românul moldovean N. Iorga, cel pe care Eliade îl plasa pe „calea regală" a enciclopedismului nostru, după Cantemir, Hasdeu și Eminescu, expresie miraculoasă, neverosimilă, a creativității carpato-danubiene.

A scris sute de cărți și mii de studii, eseuri, note, ceea ce l-a făcut pe A.D. Xenopol, marele său dascăl de la Iași, să se întrebe, uimit, „*cum a putut un creier să conceapă atâtea lucrări și o mână să le scrie*". Unul dintre elevii săi, care avea să-i fie și biograf, Barbu Theodorescu, le-a sistematizat în două mari volume, apoi în altul, sintetic, înlesnind astfel apropierea noastră de marele creator. Istoricul este, neîndoielnic, ipostaza cea mai pregnantă, însă ea nu poate mulțumi un „istoriolog" exigent, dacă ni

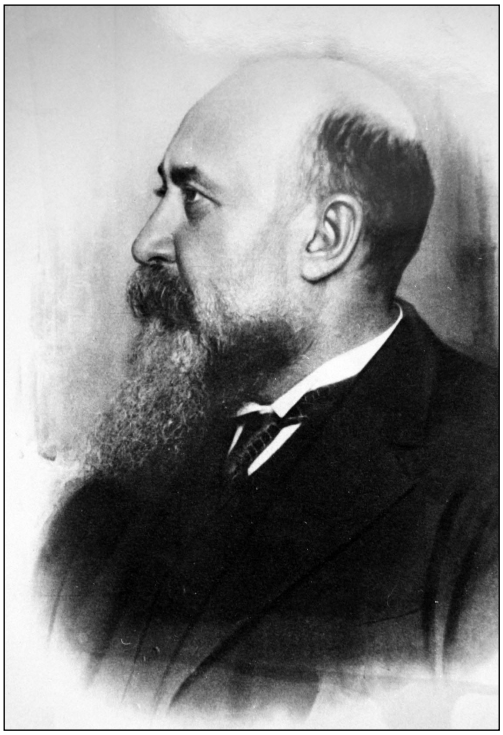

se îngăduie folosirea unui concept pe care N. Iorga a ținut să-l acrediteze, la finele vieții sale, după ce publicase un vast *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité* și preconizase deja la marele conclav al istoricilor de la Zürich o nouă direcție în studiile de resort: *istoriologia*.

O asemenea mare sinteză, eminamente subiectivă, pregătea cărturarul, la Sinaia, în teribila zi de 27 noiembrie 1940, când a fost smuls de la masa de lucru ca să fie ucis, la o margine de pădure, în condiții nepus de tragice, nelimpezite destul în răstimpul consumat. Câteva *postume*, inclusiv niște *Materiale pentru o istoriologie umană*, urmau să apară, peste ani, în cadrul unei dificile *tentative* de restituție patrimonială[1].

Ansamblul operei, de unică amplitudine și complexitate, n-a putut fi încă sistematizat editorial cum se cuvine, nici analizat exhaustiv, deși eforturile recuperatoare n-au lipsit și nu sunt deloc insignifiante. „*Scrisul său, străbătut de fiorul geniului,* constata un avizat biograf, *a promovat întreaga*

gamă de idei și cuvinte ce au luminat societatea contemporană și a cercetat trecutul tuturor popoarelor și statelor, în afara limitei de timp”[2].

Relația cu cartea și biblioteca rămâne, în acest orizont, una esențială. Undeva, într-un context memorial, N. Iorga evoca anume „sfintele (sale) cărți”, cele din care și-a constituit atelierul de lucru, în continuă creștere și modelare tematică, dar și pe cele dăruite adesea unor interesați, persoane și așezăminte, deopotrivă. În programul său politic, trebuie spus, se menționa de la început „*crearea de biblioteci populare în toate comunele urbane și rurale*”, deziderat împlinit, apoi, ca ministru, prin „legea pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor publice comunale”[3]. Se întemeia desigur și pe exemple din afară, selectate anume, ca în eseul *Cartea la alții*[4] sau în articolul despre *Bibliotecile sătești* („Neamul românesc“, 1918). Pentru analfabeți, propunea să se organizeze cititul în comun și folosirea cinematografului. Democratizarea culturii era, pentru el, ca și pentru alți contemporani, un imperativ, asumat și în cadrul Ligii Culturale sau ca președinte de onoare al Asociației Bibliotecarilor, așezământ pe care l-a sprijinit din tot sufletul. Pentru uzul cel mai larg, a făcut să apară calendare instructive și cărți accesibile, în care se evocau „*oameni și fapte din trecutul românesc*”, înțeles, acesta, ca o sursă revitalizantă, mai cu seamă în momentele de cumpănă socială.

Teatrul organizat de N. Iorga, mai ales la Vălenii de Munte, urmărea același scop, una din piesele puse în scenă intitulându-se anume *Carte și viață*[5]. Între ambele concepte, marele istoric sesiza o relație de afinitate continuă, una demnă de a fi pusă în valoare prin orice mijloc. Până și conferințele sale radiofonice au devenit cărți, sub titlul de *Sfaturi pe întuneric*, vădind o reală capacitate de a folosi noile achiziții tehnice pentru dialogul cu un public extins până la ultimul cătun.

Se poate sesiza la N. Iorga, în jumătatea de secol fecundată de scrisul său, o continuitate și o coerență de mesaj demne de a fi puse mereu în lumină. Nu putem, aici, decât să le semnalăm, selectiv, pe linia relației cu cartea scrisă sau vorbită, ca și cu instituțiile conexe.

Criticile adresate unor contemporani în foiletoanele din „Independance Roumaine“ și în alte publicații, la finele secolului XIX, aveau destule note excesive, pe care memorialistul a ținut să le menționeze cu un anume regret, recunoscând undeva că asemenea atitudini „*pot să doară pe oamenii în viață*”[6]. Intrau în această categorie de „victime” Andrei Vizanti, Ioan Caragiani, Nicolae Ionescu, Ștefan Vârgolici, V.A. Urechia, Gr. Tocilescu ș.a. Dimpotrivă, pe A.D. Xenopol îl prețuia, între altele, pentru „idealismul etic”, ca și pentru sinteza istoriografică pusă la îndemâna oricui, generos și competent, însă înainte de orice pentru pasiunea ideilor, pentru spiritul său constructiv[7].

Întâlnirea cu marile cărți ale culturii române a fost decisivă pentru viitorul istoric. „Letopisețele” de „vechi și bun grai”, publicate de Kogălniceanu, i-au înlesnit încă din primii ani de școală contactul cu surse istorice de seamă. „*Istoria românilor din clasa a patra*, își va aminti el, *ne dădea chipuri și povești. Atâta. Sentimentul nu era sugerat de o minte dibace unită cu o inimă în adevăr iubitoare*”[8]. A avut apoi norocul altor întâlniri memorabile, precum cea cu „*frumoasa carte de cetire a «învățătorilor asociați», dar cu atâta discreție, și articole despre țară și despre neam, dar ele nu fuseseră tâlcuite printr-un singur cuvânt, și astfel ele rămâneau pentru noi literă moartă, toată luarea-aminte îndreptându-se asupra bucăților duioase, atingând sentimentele general umane care mijeau în sufletele noastre. Nici în clasa întâia, nici în a doua, nimic care să privească sângele nostru și pământul nostru. Conștiința de noi înșine n-o puteam căpăta nici prin comparație cu cei deosebiți de noi*”[9]. A fost nevoie de timp și de alte lecturi.

Apelul primordial la fapte i s-a impus deci. „*Cu toată frica mea veche de orice ar fi o povestire, de orice ar semăna cu o sinteză, biblioteca populară a «Minervei» mă furase cu acea istorie populară a lui Mihai Viteazul, pentru care mi-am adus aminte că pe vremuri fusesem, așa puțintel, un poet. Iubirea pentru trecut, pentru marile lui figuri de energie și sinceritate, de aplecare către orice risc, tocmai contrariul dispozițiilor pe care le observam la contemporanii mei, mă prinsese și, adăugându-se preocupările politice, astfel de învieri îmi serveau pentru critica timpului prezent mai mult decât orice argumentare de natură abstractă, logică*”[10].

Faptele de care istoricul trebuia să se folosească pentru a reconstitui trecutul, fie și secvențial, existau peste tot și trebuiau să fie puse în valoare metodic și cu talent, după cum se poate citi în prefața la *Istoriologia umană*. Le-a adunat cu răbdare și pasiune, publicând numeroase volume de documente și monografii, pe seama cărora se putea gândi anume o nouă vârstă a istoriografiei. Contactul nemijlocit cu „materia primă” a fost pentru Iorga esențial. O

spune deschis: „Voi străbate, cândva, Ardealul de la un capăt la altul, oprind trăsura – plătită din punga mea – la fiecare bisericuță, pătrunzând în mizeria ei umedă, răsfoind vechile cărți de slujbă, căutând în ele fărâma de adevăr contemporan"[11]. În alt loc, regăsim aceeași sensibilitate în raport cu realitățile ambientale. „*Am descoperit, vale de vale, povârniș de povârniș, tot cuprinsul țării mele*", unde găsea și „*prilejul de a râde, în felul lui Caragiale, dar dincolo de epoca acestuia, de tot ce e strâmb, pretențios, disarmonic, uitând că pe alături este o altă lume, așa de respectabilă și demnă de iubire, mai presus chiar de pitorescul romantic care-i plăcea așa de mult lui Delavrancea*"[12]. Rezistența obstinată, eroică a acelei lumi o evoca, înfiorat, într-o excursie „pe Streiu la Hațeg", străbătând pădurea de stejari și fagi, martoră a unei vechi istorii, „*parcă ar fi plămădită din acel mult sânge care a curs în zilele celor dintâi nenorociri ale apărătorilor pământului acestuia, în zilele căderii dacilor. Și cerul noros se încinge la apus cu o dungă de sânge ca un curcubeu de pieire pentru oastea strămoșului Decebal. Înaintea noastră trec iute ciobani nițoși, ca niște aspre vietăți ale pădurii, care scânteie prelung subt ploaie, și mi se pare că văd fuga pribegilor cruțați de fierul roman și rătăcind acuma prin potecile de codru către sălașurile barbarilor prieteni. Aici nimic nu este astăzi care să nu fi fost tocmai așa pe vremurile craiului ciobanilor. Și simt în sufletul meu, după atâtea sute de ani, durerea acelor mândri învinși, care n-au putut păstra nici limba pentru urmașii lor și cari au fost ponegriți și renegați de dânșii în limba triumfătorilor. În numele zeilor păgâni, cărora v-ați închinat fără izbândă, pace vouă, strămoși biruiți, care ați lăsat ca o moștenire de nenoroc neamului ce a pornit de la voi, neamului care în preajma cetății lui Decebal nesupusul a iobăgit cu trupul până ieri, ca să nu fie pe deplin slobod cu sufletul nici până în această zi, când vă pomenesc numele în taina cruntă a pădurii voastre!*"[13]. Asemenea evocări se întâlnesc peste tot în scrisul lui N. Iorga, unde istoria și literatura se îngemănează mereu.

Dense în informații livrești și arhivalice sunt apoi paginile despre *Multe drumuri străine*, din anii studiilor și de mai târziu, imposibil de menționat în acest cadru[14]. Ele denotă același spirit avid și scrutător, sesizabil în mai toată opera istoricului. La fel se prezintă capitolele despre primele sale publicații și despre marile osteneli de istoric[15]. Noile călătorii, descrise într-un loc, au alimentat alte studii și evocări, în care istoricul și scriitorul fac mereu bună casă[16].

Iată cum își rezumă, în volumul memorialistic, atitudinea față de vestigiile semnificative ale trecutului. „*Din partea mea, căutam să învederez întâiași dată, pornind de la vechea constatare din« Istoria românilor în chipuri și icoane», ele însăși sprijinite pe cercetarea răbdătoare a monumentelor de veche artă, descrisă pe scurt, dar nu fără stabilirea de legături, în «Drumuri și orașe» și mai ales în «Sate și mănăstiri», că în clădirile domnești, boierești, negustorești și țărănești ale pământului românesc nu e o serie de imitații răzlețe, când de la unii, când de la alții, ci manifestarea progresivă, pe baza realităților naționale, locale și că adausul, chibzuit și cântărit, al influențelor de aiurea, din multe și felurite părți, a unei concepții unitare și armonioase*"[17].

Opacitatea unor semeni sau ingratitudinea altora, sesizate adesea de moralist, nu l-au făcut să-și diminueze însă eforturile de îndrumare pedagogică: „*Celui ce predică-n deșert/ Și-n jurul lui tovarăși n-are/ Rămâie-i numele lui viu/ Căci sfântă-i munca lui și mare*"[18]. Un asemenea mesaj evocă oarecum anii de la „Sămănătorul" și mai ales un poem în care Al. Vlahuță evocase în termeni analogi „sfânta muncă" și devoțiunea socială[19]. De poemul în cauză am luat cunoștință, în mod expres, la „Școala normală" din Șendriceni, care purta numele scriitorului „sămănătorist", instituție în al cărei hol principal fusese caligrafiat, ca un *memento* axiomatic, tocmai acel poem.

Personal, n-aș putea spune care a fost primul text de N. Iorga avut sub ochi. Numele i-a fost însă pomenit, măcar o dată, de profesoara mea în domeniu, Iulia Surmei, care îl plasa, fugitiv, printre marii noștri istorici, alături de Kogălniceanu, Xenopol, Pârvan, ultimul fiind și cel mai călduros amintit, ca exemplu de savant dedicat, ca nimeni altul, arheologiei și istoriei vechi.

Câteva dintre cărțile sale (unele simple extrase de tip revuistic) îmi răsar acum în minte, cea mai lesne de memorat fiind, poate, una de tip antologic, *Din faptele străbunilor*, *povestiri ale cronicarilor, rânduite, adnotate și publicate de N. Iorga* (ediția a II-a, București, 1923), carte pe care o regăsesc și azi în biblioteca personală, alături de altele mai puțin utile didactic. Iată motivația editorului: „*Fragmentele pe care le dăm aici nu sunt luate la întâmplare, ca în alte culegeri, pripite sau incompetente, făcute în vederea noului program care prevede cetirea din cronicari. Am căutat să dau istoria însăși a neamului nostru, și anume în acele părți care pot crește încrederea noastră în noi înșine, părțile ce cuprind*

vitejie, danii pentru biserici, ispravă, faptă într-un cuvânt, luând din fiecare cronicar ceea ce se potrivea mai bine cu acest scop. Nu cred să fi lăsat la o parte din mărturiile trecutului nostru nimic din timpurile și faptele bune ale neamului"[20].

Apare, aici, limpede formulată, dubla funcție a istoriografiei, cognitivă și pedagogică, atitudine frecventă în epocă, nu doar în spațiul carpato-danubian. Era, „*în același timp, o carte școlară și o carte de cultură națională, de cultură populară chiar", după cum se poate citi în prefața volumului*[21]. Mi-au fost utile mai târziu și acele *„notițe despre cronicari*", puse în fruntea culegerii, dar, mai ales, fragmentele despre figura și domnia lui Ștefan cel Mare, temă asupra căreia m-am aplecat mai insistent în perioada studenției. Asumându-mi misiunea de a prezenta acea figură la un simpozion național, când se împlineau cinci secole de la înscăunarea voievodului (12 aprilie 1957), am și publicat un mic eseu în „Viața studențească", având ca subtitlu cuvintele lui N. Iorga, în consonanță deplină cu acel moment: „*O scânteie din marea flacără de mândrie și recunoștință*". Așa se dorea a fi noua pomenire a ctitorului de la Putna, despre care ilustrul istoric publicase studii, documente, biografii.

Cu alte scrieri ale lui N. Iorga, inclusiv cu seria *Cărți reprezentative în viața omenirii*, m-am întâlnit apoi, de-a lungul anilor, cercetător în domeniu eu însumi, folosind anume datele puse de el în circulație și ideile cuprinse mai ales în volumul *Generalități cu privire la studiile istorice*, procurat anume de la profesorul Teșteban din Roman, acolo unde s-a întâmplat ca în vara anului 1964, abia ieșit din închisoare, să beneficiez de un scurt popas profesional la muzeul din localitate, condus de un eminent coleg, arheologul Vasile Ursachi.

Am avut ocazia să mă refer, în timp, la unele teme extrase din opera lui N. Iorga și chiar să le adun sub copertă, la Editura Istros din Brăila, grație istoricului-arheolog Ionel Cândea, directorul Muzeului „Carol I" din localitate[22]. Era un demers legat de un proiect mai amplu de restituții istoriografice, din care nu putea lipsi, evident, creația fabulosului cărturar. Destule teme noi mai puteau fi incluse în proiect, însă autorul a socotit că și asemenea „secvențe" pot folosi, cu toată modestia, la un plus cognitiv pe seama unei figuri de excepție.

Cartea și orizontul livresc se află, putem conchide, în chiar nucleul forte al operei lui N. Iorga, despre care s-a spus cu temei că reprezintă o culme a spiritualității românești și universale. O culme spre care posteritatea istoriografică va năzui mereu, fără să o poată atinge, dar cu indiscutabil folos.

Note

1 B. Theodorescu, *Nicolae Iorga, 1871–1940*, București, 1976, pp. 519–520.

2 *Idem*, *Nicolae Iorga*, București, Editura Tineretului, 1968, p. 377.

3 *Ibidem*, p. 274.

4 N. Iorga, *Cartea la alții*, în „Buletinul cărții", I, 9 (1 mai 1923), pp. 185–186.

5 B. Theodorescu, *Nicolae Iorga*, 1968, p. 277.

6 N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, ediție îngrijită de Valeriu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note, comentarii, indice de Valeriu Râpeanu, București, Editura Minerva, 1972, p. 135.

7 *Ibidem*, pp. 140–155.

8 *Ibidem*, p. 44.

9 *Ibidem*, p. 43.

10 *Ibidem*, p. 324.

11 *Ibidem*, p. XXVI.

12 *Ibidem*, p. 328.

13 Idem, *Pagini alese*, I, antologie de M. Berza, București, EPL, 1965, pp. 192–193.

14 N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, pp. 249–265.

15 *Ibidem*, pp. 266–283, 298–327.

16 *Ibidem*, pp. 328–342.

17 *Ibidem*, p. XXXIX.

18 *Ibidem*, p. 424.

19 Al. Zub, *Ceva despre dimensiunea ergoetică. Note memoriale*, în „Academica", XII, 3, martie 2012, pp. 49–50.

20 N. Iorga, *Din faptele strămunilor*, ediția a II-a, București, 1923, p. 3.

21 *Ibidem*, p. 4.

22 Al. Zub, *N. Iorga. Studii și note istoriografice*, Brăila, Editura Istros, 2012, 334 p.

Premiile Academiei Române pentru anul 2013 decernate în anul 2015*

I. FILOLOGIE ŞI LITERATURĂ

Premiul „Timotei Cipariu“
a) Lucrarea: *The Grammar of Romanian*
Autori: Dana Niculescu,
Ana-Maria Iorga Mihail
b) Lucrarea: *Grammar of Romanian,* Volume I: *The Noun Phrase*
Autori (editori): Carmen Dobrovie-Sorin,
Alexandra Cornilescu

Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu“
a) Lucrarea: *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*
Autor: Petar Atanasov
b) Lucrarea: *Dicționarul limbajului poetic al lui Octavian Goga*
Autor: Gheorghe C. Moldoveanu

Premiul „Titu Maiorescu“
a) Lucrarea: *Inorogul la Porțile Orientului. Bestiarul lui Dimitrie Cantemir. Studiu comparativ,* volumele I–II
Autor: Bogdan Crețu
b) Lucrarea: *I.D. Sîrbu. Opere. I: Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, II: Corespondență*
Autori (editori): Toma Velici, Tudor Nedelcea

Premiul „Lucian Blaga“
Lucrarea: *Critică de export*
Autor: Andrei Terian

Premiul „Mihai Eminescu“
a) Lucrarea: *Țeasta*
Autor: Eugen Suciu
b) Lucrarea: *Poeme în balans*
Autor: Cassian Maria Spiridon

Premiul „Ion Creangă“ nu s-a acordat.

Premiul „Ion Luca Caragiale“ nu s-a acordat.

II. ŞTIINȚE ISTORICE ŞI ARHEOLOGIE

Premiul „Vasile Pârvan“
Lucrarea: *O biografie a ceramicii neolitice de la Vădastra*
Autor: Radu-Alexandru Dragoman

Premiul „Dimitre Onciul“
a) Lucrarea: *Comunitățile romano-catolice, protestante şi lipoveneşti din Basarabia în secolul al XIX-lea*
Autor: Ion Gumenâi (Republica Moldova)
b) Lucrarea: *Şcoala românească în județele Cahul, Bolgrad şi Ismail pe durata reîntrupării la Principatele Române 1857–1878*
Autor: Ion I. Solcanu

Premiul „George Barițiu“
a) Lucrarea: *Gherla: Cetatea lui Martinuzzi*
Autor: Gabriel-Virgil Rusu
b) Lucrarea: *Affirming Identity. The Romanian Greek-catolic Church at the Time of the First Vatican Council*
Autor: Ana Victoria Sima

Premiul „Nicolae Iorga“
Lucrarea: *Originile „Partidei Naționale“ din Principatele Române sub semnul „politicii boiereşti“ (1774–1828)*
Autor: Cristian Ploscaru

Premiul „Mihail Kogălniceanu“
a) Lucrarea: *Liberalii. Structuri şi sociabilități politice liberale în România interbelică*
Autor: Ovidiu Buruiană
b) Lucrarea: *I.C. Brătianu şi politica externă a României (1866–1888)*
Autor: Liviu Brătescu

Premiul „Nicolae Bălcescu“
a) Lucrarea: *Putere şi teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV–XVI)*
Autor: Marian Coman

* *Decernarea premiilor Academiei Române în cadrul Adunării generale a membrilor Academiei Române (18 decembrie 2015, Aula Academiei Române)*

b) Lucrarea: *România în epoca modernizării 1859–1939. Towards a Modern Romania 1859–1939*
Autor: Gheorghe Iacob

Premiul „Alexandru D. Xenopol“
a) Lucrarea: *Evreii din Hârlău. Istoria unei comunități*
Autor: Carol Iancu (Franța)
b) Lucrarea: *Activitatea Uniunii Patrioților (1944–1945) şi a Partidului Național-Popular (1946–1949) în sud-vestul României*
Autor: Radu Păiuşan

Premiul „Eudoxiu de Hurmuzaki“
Lucrarea: *Atlas istoric al oraşelor din România, Seria B, Țara Românească, Fascicula 3, Brăila (Städtgeschichteatlas Rumäniens, Reihe B, Walachei, 3. Liferung, Brăila)*
Autori: I. Cândea[1], Dan Dumitru Iacob, Maria Stoica

III. ŞTIINȚE MATEMATICE

Premiul „Simion Stoilow“
Grupul de lucrări: *Radial solutions for singular Ø-Laplacians*
Autor: Petru Jebelean

Premiul „Gheorghe Lazăr“
Grupul de lucrări: *Contributions to nonlinear diffusion equations*
Autor: Răzvan Gabriel Iagar

Premiul „Gheorghe Țițeica“
Grupul de lucrări: *Studii de geometrie şi topologie a varietăților algebrice complexe*
Autor: Daniel Matei

Premiul „Spiru Haret“
a) Grupul de lucrări: *Which de Branges-Rovnyak spaces are Dirichlet spaces (and vice versa)?*
Autor: Constantin Costara
b) Grupul de lucrări: *On compact complex surfaces of Kähler rank one*
Autor: Ionuț Chiose

Premiul „Dimitrie Pompeiu“
Grupul de lucrări: *Traveling waves for nonlinear Schrödinger equations with nonzero conditions at infinity*
Autor: Mihai Mariş

Premiul „Grigore Moisil“ se acordă în colaborare cu Secția de ştiința şi tehnologia informației
Grupul de lucrări: *P systems with proteins on membranes*
Autor: Andrei Păun

IV. ŞTIINȚE FIZICE

Premiul „Dragomir Hurmuzescu“
Grupul de lucrări: *Studiul efectelor induse de câmpuri externe asupra proprietăților opto-electronice ale structurilor cuantice semiconductoare zero-dimensionale*
Autor: Mihail Cristea

Premiul „Constantin Miculescu“
a) Grupul de lucrări: *Metode computaționale în studiul rețelelor neuronale celulare*
Autor: Maria-Magdolna Ercsey-Ravasz
b) Grupul de lucrări: *Cercetări asupra structurii moleculei ADN folosind metode de spectroscopie vibrațională*
Autor: Cristina Michaela Muntean

Premiul „Horia Hulubei“
a) Grupul de lucrări: *Date nucleare de precizie, relevante pentru înțelegerea mecanismelor de reacție şi a structurii nucleelor*
Autor: Alexandru Negreț
b) Grupul de lucrări: *Contribuții teoretice la probleme actuale ale Modelului Standard*
Autor: Cătălina Renata Jora

Premiul „Ştefan Procopiu“
a) Grupul de lucrări: *Structuri electronice ale unor sisteme magnetice de interes tehnic*
Autori: Petru Vlaic şi Denis Kozlenko (Rusia)
b) Grupul de lucrări: *Studii teoretice şi experimentale privind proprietățile magneților moleculari cu tranziție de spin*
Autor: Cristian Enăchescu

Premiul „Radu Grigorovici“
Grupul de lucrări: *Studiul suprafețelor feroelectrice şi a interfețelor de tip metale magnetice/-semiconductori*
Autor: Cristian Mihail Teodorescu

V. ŞTIINȚE CHIMICE

Premiul „Costin D. Nenițescu“
a) Grupul de lucrări: *Studii privind structura*

supramoleculară şi reactivitatea polimerilor cu funcţionalităţi uretanice şi carboxilice

Autor: Sergiu Coşeri

b) Grupul de lucrări: *Valorificarea polimerilor naturali din biomasa vegetală*

Autor: Iuliana Spiridon

Premiul „I. G. Murgulescu“

a) Grupul de lucrări: *Sinteza şi investigarea chimiei suprafeţei oxizilor semiconductori pentru pile de combustie, senzori de gaze toxice şi membrane ceramice*

Autor: Simona Şomăcescu

b) Grupul de lucrări: *Sinteza electrochimică a unor materiale compozite de tip platină/oxid metalic cu proprietăţi electrocatalitice şi fotocatalitice*

Autor: Tanţa Spătaru

Premiul „Gheorghe Spacu“

a) Grupul de lucrări: *Contribuţii în domeniul chimiei organometalice a staniului – sinteza de tectoni organostaniu cu potenţial în ingineria cristalină a sistemelor supramoleculare polimetalice*

Autor: Richard Attila Varga

b) Grupul de lucrări: *Contribuţii în domeniul chimiei organometalice experimentale şi teoretice a pnictogenilor (stibiu, bismut)*

Autor: Ciprian-Ionuţ Raţ

Premiul „Nicolae Teclu“

a) Grupul de lucrări: *Obţinerea şi separarea unor produse de biosinteză prin procedee neconvenţionale*

Autor: Dan Caşcaval

b) Grupul de lucrări: *Interacţiuni noxe-componente celulare: studii prin spectrometrie de masă, spectroscopie de dicroism circular şi de infraroşu*

Autor: Gabi Drochioiu

VI. ŞTIINŢE BIOLOGICE

Premiul „Emil Racoviţă“

Lucrarea: *Life and Death at the Peştera cu Oase. A Setting for Modern Human Emergence in Europe*

Autor: Silviu Constantin (autor principal şi coeditor)

Premiul „Grigore Antipa“

Suita de patru lucrări publicate în perioada 2009–2013 cu tema *Interacţia dintre celule primare şi nano-structuri pentru prostetica medicală*

Autor: Livia Sima

Premiul „Emanoil Teodorescu“

Grup de şapte lucrări publicate în perioada 2011–2013 cu tema *Proprietăţi funcţionale ale unor bacterii lactice din alimente fermentate*

Autor: Silvia-Simona Grosu-Tudor

Premiul „Nicolae Simionescu“

Seria de zece lucrări publicate în perioada 2010–2013 cu tema *Inflamaţia în ateroscleroză şi diabet; utilizarea de nanoterapii ţintite*

Autor: Elena Butoi (Dragomir), Manuela Călin

VII. ŞTIINŢE GEONOMICE

Premiul „Grigore Cobălcescu“

Lucrarea: *The osteology of Balaur bondoc, an island-dwelling dromaeosaurid (Dinosauria, Theropoda) from the Late Cretaceous of Romania*

Autori: Stephen L. Brusatte (SUA), Matyas Vremir (România), Zoltan Csiki-Sava (România), Alan H. Turner (SUA), Akinobu Watanabe (SUA), Gregory M. Erickson (SUA), Mark A. Norell (SUA)

Premiul „Gheorghe Munteanu-Murgoci“

Lucrarea: *Relieful de glimee*

Autor: Virgil Gârbacea

Premiul „Ludovic Mrazec“

Lucrarea: *Localităţi miniere din Transilvania, Banat şi Maramureş, într-un atlas din secolul al XVIII-lea*

Autori: Traian Popescu, Volker Wollmann

Premiul „Simion Mehedinţi“

a) Lucrarea: *Migraţiile internaţionale ale populaţiei din Moldova*

Autori: Radu Dimitriu (coord.), Ionel Muntele[1], Silvia Marcu, Andreea Dimitriu

b) Lucrarea: *Analiza spaţială a presiunii antropice în geosistemele din Dobrogea*

Autor: Diana Dogaru

Premiul „Ştefan Hepites“ nu s-a acordat.

VIII. ŞTIINŢE TEHNICE

Premiul „Aurel Vlaicu“

Grupul de lucrări: *Pulberi şi compacte nanocristaline magnetice moi*

autor: Ionel Chicinaş

Premiul „Traian Vuia“
Lucrarea: *Introducere în modelarea matematică a articulației genunchiului*
Autori: Valerica Moşneguțu, Veturia Chiroiu[2]

Premiul „Henri Coandă“
Grupul de lucrări: *Sisteme de propulsie pentru astronautică*
Autor: Radu-Dan Rugescu

Premiul „Anghel Saligny“
Lucrarea: *Weather Modeling and Forecasting of PV System Operation*
Autori: Marius Paulescu, Eugenia Paulescu, Paul Gavrilă, Viorel Bădescu[3]

Premiul „Constantin Budeanu“
Lucrarea: *Switching Power Converters – Medium and High Power*
Autor: Dorin Neacşu

IX. ŞTIINȚE AGRICOLE ŞI SILVICE

Premiul „Ion Ionescu de la Brad“
Lucrarea: *Use of land snails (Pulmonata) for monitoring copper pollution in terrestrial ecosystems*
Autori: Dragoş Nica, Despina Maria Bordean, Aurica Breica Borozan, Iosif Gergen, Marian Bura, Ionuş Dunea Bănățean

Premiul „Traian Săvulescu“
a) Lucrarea: *Tratat de fiziologia animalelor şi etologie*
Autori: Nicolae Dojană, Alexandru Șonea, Gabriel Gâjâilă, Iuliana Codreanu
b) Lucrarea: *History of genetic evaluation methods in dairy cattle*
Autori: Horia Grosu, Larry Schaeffer, Pascal Anton Oltenacu, Duane Norman, Rex Powell, Valentin Kremer, Georgios Banos, Raphael Mrode, Julio Carvalheira, Janusz Jamrozik, Corneliu Drăgănescu, Sorin Lungu

Premiul „Gheorghe Ionescu-Şişeşti“
Lucrarea: *Rapița*
Autori: Emil Luca, Mircea Chintoanu, Cecilia Roman, Felicia Boar, Marius Roman

Premiul „Marin Drăcea“ nu s-a acordat.

X. ŞTIINȚE MEDICALE

Premiul „Iuliu Hațieganu“
a) Lucrarea: *Tratat de chirurgie,* Volumul III: *Chirurgie pediatrică,* ediția a II-a
Autor (coordonator): Corneliu Sabetay
b) Lucrarea: *Tratat de oncologie digestivă,* Volumul I: *Cancerul esofagian şi gastric*
Autori: Mircea Grigorescu[1], Alexandru Irimie, Mircea Beuran[1]

Premiul „Daniel Danielopolu“
Lucrarea: *Rinichiul în lupusul eritematos sistemic*
Autori: Mircea Penescu, Mihai Răuță, Eugen Mandache

Premiul „Ştefan S. Nicolau“
Suita de 11 lucrări consacrată mecanismelor genetice şi epigenetice implicate în carcinogeneza indusă de virusurile papilloma umane (HPV)
Autori: Coralia Bleotu, Anca Botezatu, Iulia Virginia Iancu şi Adriana Pleşa

Premiul „Gheorghe Marinescu“ nu s-a acordat.

Premiul „Victor Babeş“ nu s-a acordat.

Premiul „Constantin I. Parhon“ nu s-a acordat.

XI. ŞTIINȚE ECONOMICE, JURIDICE ŞI SOCIOLOGIE

Economie
Premiul „Petre S. Aurelian“ nu s-a acordat.

Premiul „Virgil Madgearu“
Lucrarea: *Răzbunarea trecutului*
Autori: Dinu Marin, Teodor Brateş

Premiul „Victor Slăvescu“ nu s-a acordat.

Premiul „Nicolas Georgescu Roegen“ nu s-a acordat.

Sociologie
Premiul „Dimitrie Gusti“
a) Lucrarea: *Statul bunăstării între supraviețuire, reformă şi integrare europeană*
Autor: Simona Maria Stănescu

b) Lucrarea: *Conservarea identității culturale în mediile de imigranți români din Europa*
Autor: Adrian Otovescu

Premiul „Henri H. Stahl“
a) Lucrarea: *Românii din jurul României*
Autor: Vasile Şoimaru
b) Lucrarea: *Un deceniu cât un secol*
Autor: Paul Dobrescu

Ştiințe juridice
Premiul „Simion Bărnuțiu“
Lucrarea: *Regimul juridic al instituțiilor de credit*
Autor: Lavinia Elena Smarandache

Premiul „Nicolae Titulescu“ nu s-a acordat.

Premiul „Andrei Rădulescu“
Lucrarea: *Mijloace juridice de asigurare a executării obligațiilor*
Autor: Daniel Ghiță

XII. FILOSOFIE, TEOLOGIE, PSIHOLOGIE ŞI PEDAGOGIE

Premiul „Ion Petrovici“
Lucrarea: *Metafizica greacă*
Autor: Mircea Arman

Premiul „Mircea Florian“
Lucrarea: *Judecată şi timp. Fenomenologia judicativului*
Autor: Viorel Cernica

Premiul „Vasile Conta“
Lucrarea: *Tratat de psihologie socială*
Autor: Dumitru Cristea

Premiul „Constantin Rădulescu-Motru“
Lucrarea: *Tulburarea depresivă,* Volumul I
Autori (coordonatori): Camelia Popa, Adela Magdalena Ciobanu

XIII. ARTE, ARHITECTURĂ ŞI AUDIOVIZUAL

Premiul „George Enescu“
în domeniul creației muzicale
Lucrarea: *Cristiane (pentru ansamblu de zece instrumente)*
autor: Dan Buciu

Premiul „Ciprian Porumbescu“
în domeniul muzicologiei
Lucrarea: *Introducere în semiotica muzicală*
Autor: Antigona Rădulescu

Premiul „George Oprescu“
în domeniul istoriei artei, *ex aequo*
a) Lucrarea: *Corneliu Michăilescu. Călătorie prin imposibilul cotidian*
Autor: Ruxandra Dreptu
b) Lucrarea: *Mesajul eshatologic al spațiului liturgic creştin*
Autor: Gabriel Herea

Premiul „Ion Andreescu“
în domeniul artei plastice, *ex aequo*
a) Lucrarea: *Expoziția „Le pont” de la Muzeul de Artă Contemporană, Marsilia*
Autor (pictor): Ion Grigorescu
b) Lucrarea: *Pictura bisericii Pogorârea Sfântului Duh*, Câmpina, județul Prahova
Autor (pictor): Grigore Popescu-Muscel

Premiul „Simion Florea Marian“
în domeniul etnografiei şi folclorului
Lucrarea: *Oraşul subtil*
Autor: Nicu Panea

Premiul „Duiliu Marcu“
în domeniul creației arhitectonice, *ex aequo*
a) Lucrarea: *Arhitectura Germaniei naziste*
Autor: Sorin Vasilescu
b) Lucrarea: *Restaurarea şi consolidarea bisericii Sfântul Ioan Botezătorul*, Mănăstirea Măxineni, județul Brăila
Autor: Călin Hoinărescu

Premiul „Aristizza Romanescu“
în domeniul artelor spectacolului
Lucrarea: *Filmul artistic Kira Kiralina*
Autor (regizor): Dan Pița

XIV. ŞTIINȚA ŞI TEHNOLOGIA INFORMAȚIEI

Premiul „Mihail Drăgănescu“
Grup de lucrări: *Collaborative and differential utterances, pivotal moments, and polyphony; Modelul polifonic al discursului; A Polyphonic Model and System for Inter-animation Analysis in online Conversations*
Autor: Ştefan Trăuşan-Matu

Biroul Prezidiului Academiei Române la festivitatea de decernare a premiilor Academiei Române (18 decembrie 2015)

Premiul „Gheorghe Cartianu“

a) Lucrarea: *Telecomunicații – Acronime, Termeni, Definiții,* Volumul I

Autori: Victor Croitoru, Dan Geleriu

b) Lucrarea: *Portable Cloud applications – From theory to practice*

Autori: Dana Petcu, Georgiana Macariu, Silviu Panica, Ciprian Crăciun

Premiul „Grigore Moisil“ se acordă în colaborare cu Secția de științe matematice

Grup de lucrări:

(1) I. Necoară, *Random coordinate descent algorithms for multi-agent convex optimization over networks;*

(2) D.Q. Quoc, I. Necoară, I. Savorgnan, M. Diehl, *An inexact Perturbed Path-Following Method for Lagrangian Decomposition in Large-Scale Separable Convex Optimization*;

(3) I. Necoară, D. Clipici, *Efficient parallel coordinate descent algorithm for convex optimization problems with separable constraints: application*

Premiul „Tudor Tănăsescu“

Grup de lucrări:

(1) N. Bizon, *FC energy harvesting using the MPP tracking based on advanced extremum seeking control;*

(2) N. Bizon, *Energy efficiency for the multiport power converters architectures of series and parallel hybrid power source type used in plug- in/V2G fuel cell vehicles*;

(3) N. Bizon, *Energy harvesting from the FC stack that operates using the MPP tracking based on modified extremum seeking control*;

(4) N. Bizon, *Energy harvesting from the PV Hybrid Power Source*

[1] A mai luat premiul Academiei Române
[2] Are Premiul „Traian Vuia“ al Academiei Române din 1997
[3] Este membru al Academiei Române

DIPLOMA „MERITUL ACADEMIC“ 2015

- Ion Piso, pentru prestigioasa activitate artistică
- Dinu Cernescu, la împlinirea vârstei de 80 de ani
- Vladimir Zamfirescu, la împlinirea vârstei de 80 de ani

Ianuarie

15 ianuarie: Cu ocazia zilei de naştere a poetului Mihai Eminescu, în Aula Academiei Române s-a desfăşurat **Sesiunea ştiinţifică dedicată Zilei Culturii Naţionale**, sub semnul „omului deplin" al culturii noastre, cum îl caracteriza Constantin Noica. Tema pusă în discuţie a fost *Identitate naţională*, despre care acad. Ionel-Valentin Vlad, preşedintele Academiei Române – în alocuţiunea sa, *Identitatea naţională şi valoarea culturii* –, sublinia că a fost asumată ca misiune a forului academic încă de acum 150 de ani, când s-a înfiinţat acest for suprem al ştiinţei şi culturii din ţara noastră.

Fidelă acestei misiuni, „*Academia Română a înscris în strategia generală de dezvoltare a României şi afirmarea identităţii naţionale*". Au urmat alocuţiunile rostite de:

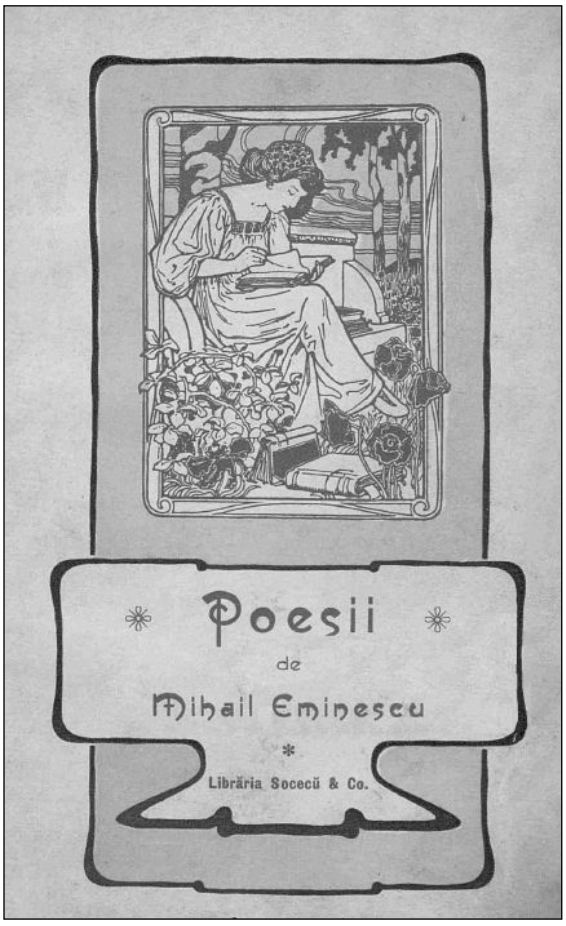

- ES Klaus Werner Iohannis, preşedintele României – *Educaţia – condiţie a unei culturi performante;*

- PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române – *Biserica Ortodoxă Română şi conştiinţa naţională a poporului român;*

- acad. Dan Berindei, preşedinte de onoare al Secţiei de ştiinţe istorice şi arheologie – *Identitatea naţională, factor esenţial de coeziune şi solidaritate*.

În partea doua a sesiunii, au susţinut comunicări:

- acad. Eugen Simion, preşedintele Secţiei de filologie şi literatură – *Identitatea românească*;

- prof. univ. Adrian Curaj, ministrul Educaţiei Naţionale şi Cercetării Ştiinţifice – *Educaţia proiect de ţară*;

- acad. Ioan-Aurel Pop, rectorul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca – *Identitatea românilor prin latinitate – contribuţia autorilor transilvăneni*;

- acad. Răzvan Theodorescu, preşedintele Secţiei de arte, arhitectură şi audiovizual – *Un concept identitar şi necesar: românitatea*;

- acad. Alexandru Zub – *Naţiune culturală şi naţiune politică la români în epoca modernă.*

În cadrul sesiunii, au mai prezentat alocuţiuni:

- prof. univ. Vlad Alexandrescu, ministrul Culturii;

- prof. univ. Emil Constantinescu, preşedinte al României (1996–2000);

- acad. Nicolae Breban;

- prof. univ. Mihai Cimpoi, membru de onoare al Academiei Române;

- Vasile Tărâţeanu, membru de onoare al Academiei Române.

Ca şi în anii precedenţi, la încheierea sesiunii, actorul Dorel Vişan a susţinut un recital din poezia eminesciană. Participanţii au vizionat o expoziţie documentară dedicată poetului Mihai Eminescu.

24 ianuarie: De Ziua Unirii Principatelor Române, în Aula Academiei Române a avut loc o sesiune ştiinţifică deschisă de acad. Ionel-Valentin Vlad, preşedintele Academiei Române, care a vorbit despre Unirea Principatelor din perspectiva binomului *Credinţă şi unitate română văzută la Academia Română la a 150-a aniversare*. Au urmat comunicările suţinute de:

- ÎPS Varlaam Ploieşteanu, episcop-vicar patriarhal – *Activităţi ale slujitorilor Bisericii pentru Unirea Principatelor Române*;

- acad. Răzvan Theodorescu, preşedintele Secţiei de arte, arhitectură şi audiovizual – *Preliminarii ale „Micii Uniri*".

În încheiere, acad. Dan Berindei, preşedinte de onoare al Secţiei de ştiinţe istorice şi arheologie, a înfăţişat sintetic *Învăţămintele zilei de 24 ianuarie 1859*.

27–30 ianuarie: Institutul de Cercetări pentru Inteligenţă Artificială „Mihai Drăgănescu" a organizat, în Amfiteatrul Ion Heliade-Rădulescu al Bibliotecii Academiei Române, a **opta ediţie a Conferinţei internaţionale bienale „Global WordNet Conference"** (http://gwc2016.racai.ro/), ediţie aniversară (15 ani de la înfiinţarea Asociaţiei „Global WordNet") într-un an aniversar pentru Academia Română.

La conferinţă au fost prezentate 59 de lucrări. „Global WordNet Conference" este o conferinţă deschisă tuturor celor care lucrează cu resurse lingvistice de tipul wordnetului.

Conferinţa este un prilej în care dezvoltatorii şi utilizatorii de wordnet se cunosc, schimbă idei, prezintă şi discută cele mai recente rezultate în dezvoltarea, îmbogăţirea şi exploatarea wordneturilor pentru diverse limbi.

În deschiderea conferinţei a fost organizat un atelier despre Collaborative Interlingual Index (organizat de Francis Bond, John McCrae, Christiane Fellbaum, Piek Vossen, Marten Postma, Luis Morgado da Costa, David Moeljadi). Oxford University Press a participat cu o sesiune specială intitulată „Oxford Global Languages" prezentată de Jon French.

Profesorul dr. Erhard Hinrichs, de la Universitatea Tübingen, Germania, a susţinut o prezentare invitată, cu titlul *The Awful German Language: How to cope with the Semantics of Nominal Compounds in GermaNet and in Natural Language Processing*.

Lucrările conferinţei au fost tipărite (la Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi) şi grupate într-un volum electronic.

29 ianuarie: În Sala de Consiliu a Academiei Române, Comisia de istorie economică şi istoria gândirii economice (Secţia de ştiinţe economice, juridice şi sociologie) a organizat **Sesiunea ştiinţifică „Aspecte ale cadrului instituţional din România în perioada de tranziţie"**. Au susţinut comunicări:

- prof. univ. Gheorghe Zaman, membru corespondent al Academiei Române – *Instituţiile privatizării şi problemele economice ale proprietăţii: obiective, probleme, dificultăţi, efecte*;
- Florin Marius Pavelescu, cercetător principal I – *Caracteristici ale guvernării corporative în cursul celei de-a doua tranziţii la economia de piaţă*;
- George Georgescu, cercetător principal I – *Convergenţa instituţională a României cu Uniunea Europeană*;
- Steliana Sandu, cercetător ştiinţific I – *Instituţiile din domeniul cercetării, dezvoltării şi inovării: mecanisme decizionale şi de racordare la Aria Europeană a Cercetării;*
- prof. univ. Valentina Vasile – *Instituţiile pieţei muncii: structuri şi funcţionalitate.*

Aspect din Aula Academiei Române

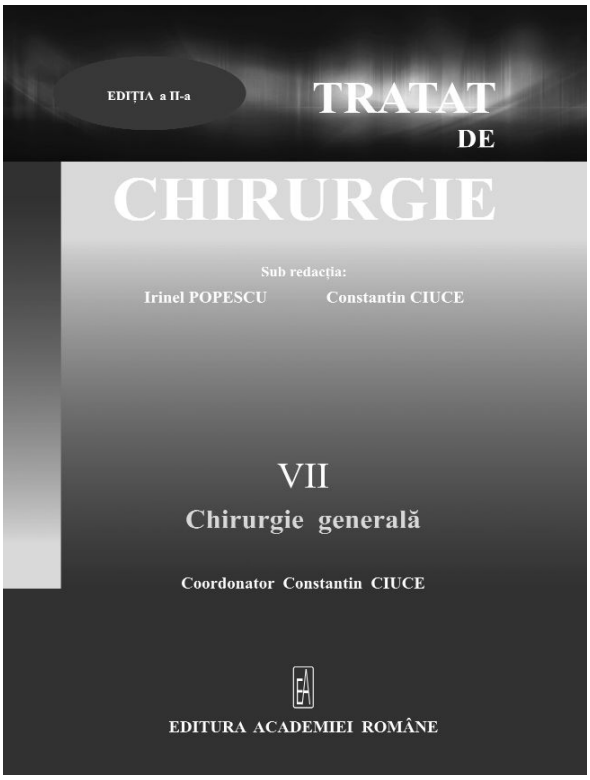

TRATAT DE CHIRURGIE
Volumul VII
Chirurgie generală

Sub redacţia:
Irinel POPESCU
Constantin CIUCE

Lucrarea cuprinde capitole semnate de medici anestezişti, imagişti, gastroenterologi, chirurgi vasculari, neurochirurgi şi plasticieni; acestea permit însuşirea unui limbaj şi a unor atitudini conforme cerinţelor actuale ale practicii profesionale.

Progresele înregistrate în domeniul transplantelor de organe şi de ţesuturi fac obiectul unui capitol separat scris de către profesionişti cu practică personală şi cu rezultate recunoscute în acest domeniu.

Partea specială cuprinde capitole de chirurgie endocrină, chirurgia obezităţii morbide, patologia glandei mamare, patologia peretelui abdominal, abdomenul acut chirurgical, patologia spaţiului retroperitoneal şi al epiploanelor, chirurgia stomacului şi a esofagului.

VECHI TEXTE ROMÂNEŞTI
Contribuţii filologice şi lingvistice

Gh. CHIVU

Studiile reunite în această lucrare sunt consacrate unor texte, manuscrise şi tipărituri, datând din secolele XVI, XVII şi XVIII, puţin cercetate anterior, sau în legătură cu care fuseseră exprimate opinii contradictorii sau insuficient argumentate.

Cercetarea acestor scrieri a vizat, de cele mai multe ori, aspecte filologice, considerate utile pentru datarea, localizarea, filiaţia sau paternitatea lor, dar şi pentru încadrarea într-o mişcare culturală sau pentru identificarea locului ocupat de ele într-un anumit domeniu sau în istoria unei anumite variante funcţionale a vechiului nostru scris literar.

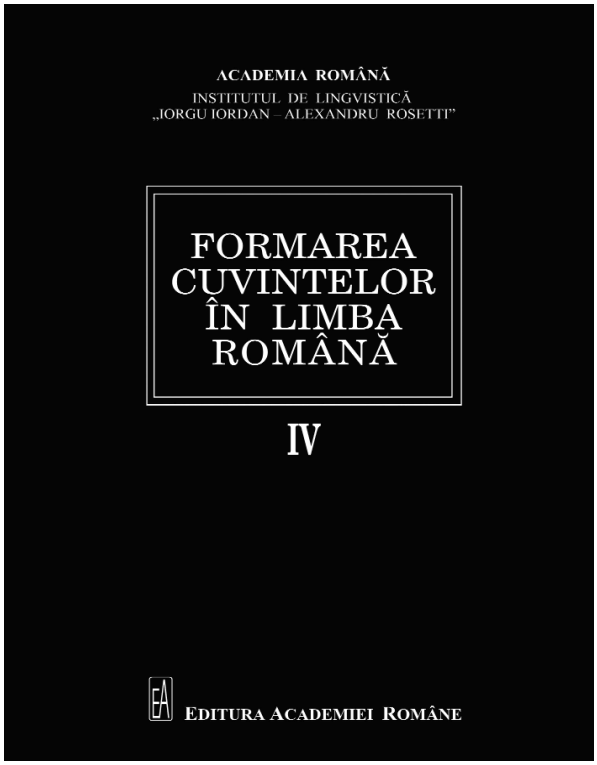

FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ
Volumul IV

Marina RĂDULESCU SALA (coordonator)

Prezenta lucrare colectivă, elaborată în cadrul Sectorului de gramatică al Institutului de Lingvistică din Bucureşti, are un caracter descriptiv şi istoric, cuprinzând monografiile a 51 de sufixe nominale (substantivale şi/sau adjectivale) şi adverbiale, aşezate în ordine alfabetică.

Volumul are un aport esenţial la descrierea şi la analiza acestei tranşe a lexicului românesc, fiind o lucrare de care niciun studiu ulterior, fie el dicţionar etimologic, explicativ etc. sau lucrare de lexicologie, nu va putea face abstracţie. Lucrarea corespunde pe deplin cerinţelor ştiinţifice actuale şi este o contribuţie originală în domeniu.

DICŢIONAR ROMÂN-ITALIAN

DIZIONARIO ROMENO-ITALIANO

Doina CONDREA DERER (coordonator)

Lucrarea are atributele specifice unei lucrări lexicografice de calitate, prin acurateţea cu care sunt construite şi redactate articolele.

Autorii pornesc de la o limbă română modernă, aşa cum este reflectată în dicţionarele de ultimă oră consacrate limbii române. Limba-ţintă este şi ea limba italiană de astăzi, cu particularităţile acesteia.

Dicţionarul este astfel o lucrare modernă, care răspunde nevoilor specifice ale unor utilizatori variaţi: persoane dornice să cunoască limba italiană, persoane care urmează să se specializeze, dar şi profesionişti care îl vor folosi în munca de traducere sau în cercetare.

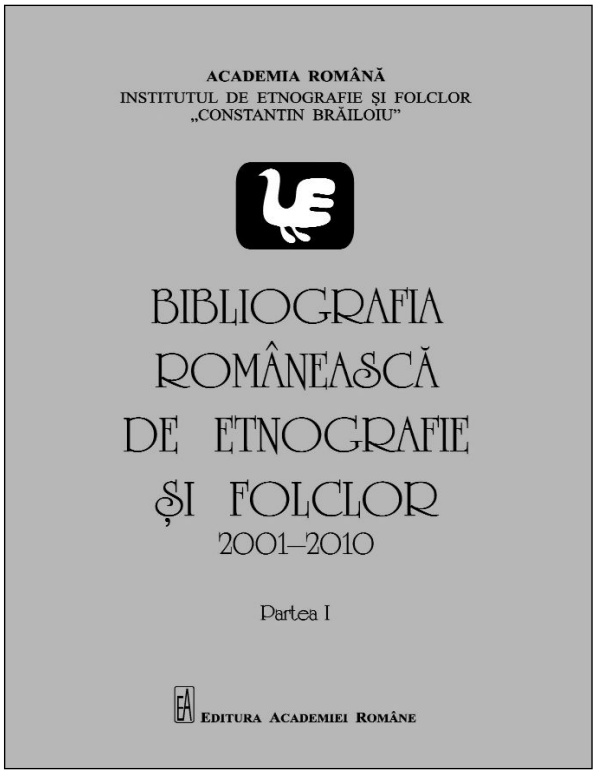

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR (2001–2010)
Partea I

Rodica RALIADE (coordonator)

Prezenta bibliografie, redactată de un colectiv de cercetători ai Institutului de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române, aduce la zi date referitoare la un deceniu de activitate instituţională, în domeniul etnologic 2001–2010.

Noutatea metodologică a prezentei bibliografii constă atât în modul în care autorii au reuşit să depisteze şi să semnaleze un mare număr de informaţii, cât şi ordonarea datelor, prin îmbunătăţiri legate de reformularea şi îmbogăţirea structurii de clasificare tematică. Lucrarea semnifică respect pentru sintezele superioare ale înaintaşilor, construite cu exigenţa unui arsenal metodologic greu de egalat, găsind formule de adaptare la evoluţia actuală a domeniului, cu transformările din sfera ştiinţelor sociale, în general.

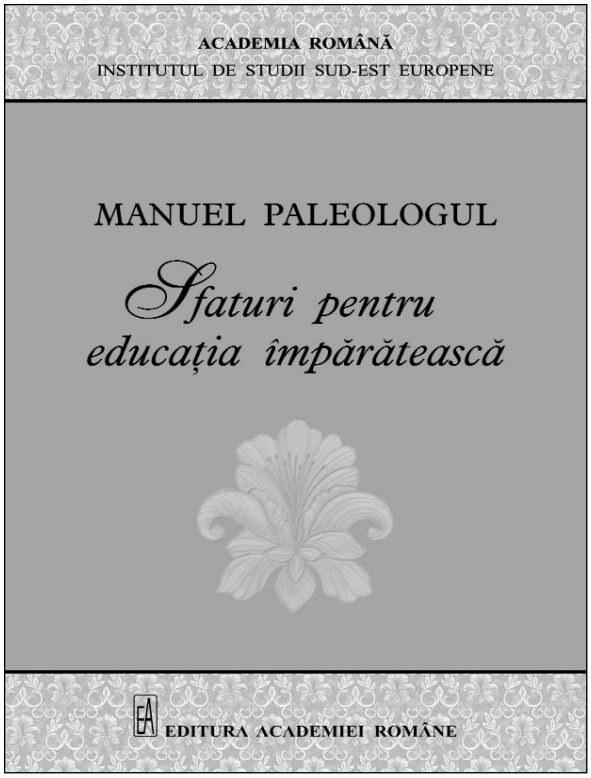

MANUEL PALEOLOGUL
Sfaturi pentru educaţia împărătească

Simona NICOLAE
(ediţie critică şi traducere)

Lucrarea prezintă traducerea unui text parenetic al împăratului bizantin Manuel Paleologul, însoţită de ediţia în limba greacă a acestei scrieri. Totodată, s-a adăugat şi traducerea în limba latină, realizată şi publicată în anul 1576 de către umanistul Ioannes Leunclavius.

Prin formă şi conţinut, pareneza lui Manuel Paleologul reprezintă un text interesant atât pentru istorici, cât şi pentru filologi, captivant prin eleganţă şi erudiţie, profitabil pentru specialist şi, deopotrivă, pentru orice cititor preocupat de realităţile şi reuşitele literare ale civilizaţiei bizantine.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fişiere ataşate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză şi care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut ştiințific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante şi de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor şi ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau http://dexonline.ro/), Dicționarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â„ şi „sunt„ în grafia limbii române (www.acad.ro/ alteInfo/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul ştiințific, prenumele şi numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara şi datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârşitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate şi prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum şi legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 şi 3–4 ilustrații.

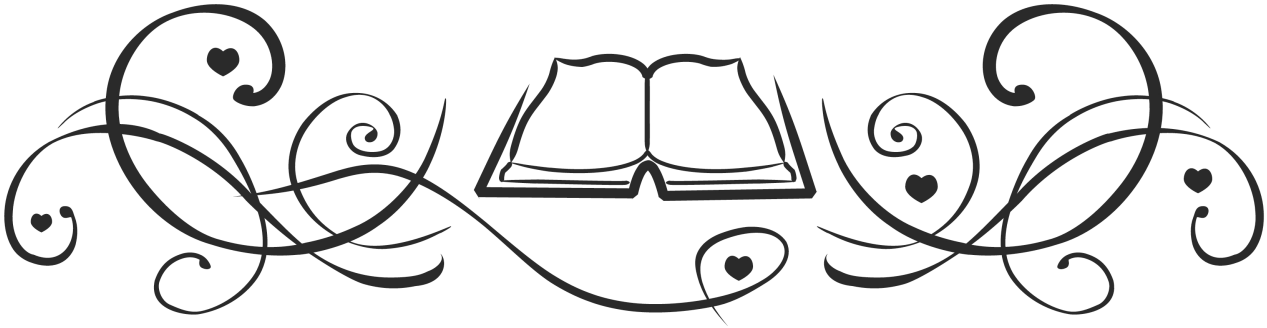

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel: 021.318.81.06/2712, 2713

Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poştal pe adresa revistei „Academica“, serviciul difuzare (Popa Aurora) sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462, Trezoreria sector 5, Bucureşti.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.

ISSN 1220-5737 80 PAGINI

PREȚUL 3 lei